

2—5 mars

Debatter m. m.

Tisdagen den 2 mars

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Andersson i Örebro ang. viss inskränkning av de militära övningarna inom fritidsområdet vid Kilsbergen.....	5
herr Persson i Heden ang. fria läkemedel mot neurosedynskada.....	6
herr Eliasson i Sundborn ang. de höjda fastighetstaxeringsvärdenas inverkan på inkomstprövade pensionsförmåner.....	8
fru Ryding ang. förhöjning av livräntebeloppen inom yrkesskadeförsäkringen.....	8
herr Jönsson i Ingemarsgården ang. möjlighet för vissa värnpliktiga att utbyta militärtjänst mot tjänstgöring som provinsialläkare..	10
Interpellationer av:	
herr Gustafsson i Borås ang. brandriskerna vid användning av motorredskap.....	12
herr Larsson i Hedenäset ang. förläggande till Norrland av industrier för försvarets behov, m. m.....	13
herr Nilsson i Gävle ang. verksamheten vid Aktiebolaget Statens skogsindustriers anläggning i Saxviken.....	14

Onsdagen den 3 mars

Firmaskydd.....	16
Rätt till beriktigande av uppgift i massmedia.....	18
Stat för statens allmänna fastighetsfond.....	19
Statsbidraget till allmän försäkringskassa, m. m.....	27
Änkepension för kvinna i visst fall.....	29
Tilläggs pension till vissa ålderspensionärer m. fl.....	32

	Sid.
Hemmafruars rätt till gratisår inom tilläggspensioneringen	50
Socialförsäkringskyddet för företagare och fria yrkesutövare	62
Deltids- och korttidsanställdas samt lågavlönades ställning inom den allmänna försäkringen	65
Åtgärder för ökat rättsskydd åt politiska flyktingar	69
Reparationsplikt för ägare av flerfamiljs hyreshus	70
Marklagstiftningen	72
Interpellation av herr Eriksson i Bäckmora ang. uppförande av småhus och invalidbostäder utanför byggnadskvoten	74
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Nihlfors ang. representationen i utredningen om definitiv källskatt	75
herr Dahlgren ang. tidpunkten för inlämnande av självdeklaration	75

Fredagen den 5 mars

Svar på interpellation av herr Ullsten ang. straffbarheten i Sverige för utomlands företagna handlingar	75
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Westberg ang. tidpunkten för fördelning av byggnadskvoten . .	84
herr Larsson i Borrby ang. den statliga kreditgarantien för förvärv av jordbruksfastighet	84
herr Mundebo ang. höjning av de familjerättsliga underhållsbidragen	84

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 3 mars

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 3, ang. firmaskydd	16
— nr 4, om rätt till beriktigande av uppgift i massmedia	18
— nr 5, om skydd mot publicering i massmedia av nedsättande uppgifter om enskild person	19
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 3, rörande utgifterna inom utrikesdepartementets verksamhetsområde	19
— nr 27, om anslag till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsföruster	19
— nr 28, ang. stat för statens allmänna fastighetsfond	19
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 3, ang. statsbidraget till allmän försäkringskassa, m. m.	27
— nr 4, om änkepension för kvinna i visst fall	29
— nr 5, om tilläggspension till vissa ålderspensionärer m. fl.	32
— nr 6, ang. lag om behörighet att utöva veterinäryrket m. m.	50
— nr 7, om alternativ tjänstgöring för vissa vapenvägrare	50
— nr 8, om hemmafruars rätt till gratisår inom tilläggspensioneringen	50

	Sid.
— nr 9, ang. socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare.....	62
— nr 10, ang. deltid- och korttidsanställdas samt lågavlönades ställning inom den allmänna försäkringen.....	65
<i>Tredje lagutskottets utlåtande nr 1, om åtgärder för ökat rättsskydd åt politiska flyktingar.....</i>	69
— nr 2, om reparationsplikt för ägare av flerfamiljs hyreshus.....	70
— nr 3, om samordning av lagstiftningsarbetet inför högertrafikreformen.....	72
— nr 4, ang. marklagstiftningen.....	72

Tisdagen den 2 mars

Kl. 15.30

§ 1

Svar på fråga ang. viss inskränkning av de militära övningarna inom fritidsområdet vid Kilsbergen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Andersson har frågat mig, om jag är villig medverka till att militära övningar om möjligt undviks i fritidsområdet vid Kilsbergen, när skolornas vintersportlov pågår i Örebro län.

Villingsbergs skjutfält inom Kilsbergen används under aktuell tidsperiod för skarpskjutningar och övningar med artilleriförband i första hand från A 1 och A 9 samt för utbildning av förband från I 3. Detta fält är i dag det enda skjutfält där man kan anordna något så när realistiska artilleriskjutningar med större enheter.

Under vinterhalvåret koncentreras skjututbildningen med skarp ammunition till månaderna februari och mars. Samövningar sker då mellan infanteri- och artilleriförband och mellan artilleriförband från olika regementen.

I år ligger under tiden den 10 februari—den 13 mars en repetitionsövningsbataljon ur I 3 förlagd i östra delen och en repetitionsövningsdivision ur A 9 i västra delen av skjutfältet. Den 26 februari—den 3 mars 1965 används hela fältet för omfattande skarpskjutningar med flera artilleriförband. Dessa övningar är nödvändiga för samtrimning av de för repetitionsövningar inkallade krigsförbanden och har bestämmts lång tid i förväg. Skolmyndighe-

terna i Örebro orienterades redan under början av maj 1964 om övningarna som underlag för val av lämplig tid för årets vinterlov.

Jag anser mig därför inte kunna medverka till att de nu planerade övningarna slopas. Jag vill däremot medverka till att tid för större övningar planläggs såvitt möjligt i samråd med skolmyndigheterna, så att konflikt om möjligt inte uppstår med skolornas vintersportlov.

Vidare anförde

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag tackar herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret på min fråga. Jag skulle kanske ha glatt mig åt att ha fått svaret i skriftlig form i förväg, men så har icke skett. Jag är emellertid ändå glad över statsrådets positiva syn på det problem som vi har i Örebro län vad gäller kilsbergsområdet.

För örebroarna och länets befolkning i övrigt är Kilsbergen det naturliga vintersportområdet. Där vistas under veckosluten tusentals familjer med barn, men även under veckorna i övrigt är tillströmningen av folk stor. Tillkomsten av två friluftsgårdar i området har medverkat till att folk i större omfattning än tidigare söker sig dit upp. Skolorna i länet förlägger ofta sina idrottsdagar dit för att barnen skall få tillfälle till skidåkning. Dagligen vistas där uppe mellan 1 000 och 2 000 barn för att åka skidor, och området har sedan länge varit örebroarnas vinterparadis.

Under vintersportlovet är tillströmningen extra stor, och av Örebros 14 000 skolbarn söker sig en stor del dit upp.

Svar på fråga ang. fria läkemedel mot neurosedynskada

Men även från länet i övrigt kommer stora skaror av skolbarn. När nu stora militära övningar sammanfaller med skolornas vintersportlov, uppstår risk för olyckor av olika slag. Vid artilleriskjutskolan i Villingsberg, som gränsar till friluftsområdet, har under veckan fältskjutningar med artilleri pågått. Det är endast 1,5 kilometer fram till yttersta riskzonen av skjutfältet, och man kan befara att skolungdomar av misstag kan komma in på övningsfältet. Den ökade trafiken av militära fordon på småvägarna där uppe innebär också olycksrisker. Under den gångna veckan har cirka 500 fordon deltagit i övningarna. Man får inte förundra sig över att föräldrar är oroliga för att deras barn skall råka ut för olyckstillbud uppe i villingsbergsområdet då de militära övningarna pågår. De framför ofta den uppfattningen, att de militära övningarna borde kunna undvikas under skolornas vintersportlov. På artilleriskjutskolan i Villingsberg har man också den uppfattningen, att övningstiden infallit mycket olämpligt.

Men frågan har inte bara ett lokalt intresse. Även på andra håll i landet kan det vara befogat med ett liknande hänsynstagande från de militära övningsplanerarnas sida. I syfte att planera bättre för arméns övningar och skolornas vintersportlov, så att dessa inte kolliderar med varandra, borde väl arméstaben och skolöverstyrelsen kunna hålla kontakt med varandra. Det måste väl vara angeläget för militärledningen i dessa områden att veta att inte några barn dyker upp då övningarna pågår.

Ett väl tillvarataget vintersportlov med rika tillfällen till friluftsliv är ett värdefullt avbrott i skolarbetet, och för att rationellt utnyttja tillgängliga resurser så att största möjliga antal personer kan beredas tillfälle till sådan rekreation har en plan gjorts upp över fördelningen av skolornas vintersportlov 1965—1967.

I den konferens, som organisationskommittén för skolungdomens allmänna fjällfärd höll i Stockholm i december 1963 för att undersöka möjligheterna till en samordning av skolornas vintersportlov, deltog inte bara representanter för statens järnvägar och skolöverstyrelsen utan även länsskolinspektörerna, skoldirektörerna och ett stort antal turistorganisationer. Även en ledande företrädare för norskt skolväsen deltog.

Man kom där överens om nödvändigheten av att planera för skolornas vintersportlov, och man tycker ju att det borde finnas möjligheter att också åstadkomma en samplanering mellan arméns övningar och vintersportlovet.

Jag är glad över det svar jag fått från statsrådet, av vilket det framgår att man i framtiden kan förvänta en bättre samordning. Vid den konferens som i samma syfte kommer att hållas 1966 hoppas jag att en representant för arméstaben också är med, så att vi då undviker en kollision mellan tiden för försvarets övningar och för skolornas vintersportlov.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. fria läkemedel mot neurosedynskada

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Persson i Heden har frågat, om inrikesministern vill förelägga riksdagen förslag om fria läkemedel till s. k. vuxenskadade av thalidomidpreparat, »neurosedynskada», och i så fall när förslaget kan förväntas. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Enligt förordningen den 4 juni 1954 (nr 519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel kan läkemedel tillhandahållas kostnadsfritt vid lång-

Svar på fråga ang. fria läkemedel mot neurosedynskada

variga och allvarliga sjukdomar. Kungl. Maj:t bestämmer vid vilka sjukdomar detta skall ske och vilka läkemedel som skall vara kostnadsfria. Läkemedelsförmånerna behandlas av 1961 års sjukförsäkringsutredning. Frågan om vilka läkemedel som skall föras upp på listan över kostnadsfria läkemedel bör prövas när utredningens resultat föreligger.

Vidare anförde:

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag tackar herr statsrådet för svaret på min fråga som berör en mycket aktuell angelägenhet.

Jag har med min fråga velat föra fram de människor i rampljuset vilka i vuxen ålder drabbats av den tragiska neurosedynkatastrofen. Det är några hundratal människor i detta land som lider svårt av skador, förorsakade av thalidomidpreparat. I många fall leder dessa skador så småningom till total invaliditet och de drabbade blir, vågar jag säga, många gånger fullkomliga människovrak.

För att dessa s. k. vuxenskadade något så när skall kunna hålla sig uppe måste de jämt och ständigt stå under läkarkontroll och ha tillgång till daglig medicinering. Detta är som var och en förstår förenat med ganska stora kostnader och ekonomiska påfrestningar eftersom dessa människor inte kan skaffa sig någon som helst arbetsinkomst. Till de ekonomiska påfrestningarna kommer också den psykiska press som de är utsatta för.

Det preparat som släpptes ut på marknaden i slutet av 1950-talet tillverkades i Tyskland och försåldes här i Sverige genom en läkemedelsfirma. Det finns ingen anledning att klandra de läkare som skrev ut denna medicin; de handlade alldeles säkert i god tro. Men vad som kan sättas i tvivelsmål är huruvida neurosedynet var tillräckligt prövat innan klarsignal gavs för

dess saluförande och användning. Detta får väl en pågående utredning så småningom klarlägga.

Vad som emellertid redan nu är fullt klart är dessa vuxenskadades behov av daglig medicinering och vård. Oavsett om neurosedynet släpptes ut alltför oprövat eller inte anser jag det vara det allmännas skyldighet att låta neurosedynets offer få tillgång till fri medicin i likhet med vad som nu är fallet med vissa sockersjuka- och blodsjukepatienter.

Statsrådets svar ger dock inte, såvitt jag kan förstå, klarhet i frågan huruvida denna grupp av kroniskt sjuka människor kommer att erhålla fri medicin, än mindre när så kan bli fallet.

Den omfattande pressdebatt som i dessa dagar pågår i praktiskt taget alla tidningar i vårt land vittnar om att detta är en angelägen fråga. Det skulle ha varit mycket intressant och värdefullt att här ha fått klarhet om huruvida statsrådet är beredd att medverka till att den i svaret omnämnda utredningen påskyndas, så att man kan se någon ljusning på detta allvarliga problem. Att det är ett ytterst angeläget ärende vi här diskuterar är man förvissad om sedan man haft tillfälle att komma i kontakt med människor som omedvetet blivit skadade av thalidomidpreparat — som jag ändå tror släpptes ut alltför oprövat när det började användas någon gång i slutet av 1950-talet.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag kan inte här avge någon deklARATION om när utredningen blir färdig. Men självfallet arbetar den så snabbt som möjligt.

När utredningen en gång blir färdig — jag hoppas att det inte skall dröja så länge — blir det också tillfälle att pröva den fråga som herr Persson i Heden här tagit upp.

Härmed var överläggningen slutad.

Svar på fråga ang. förhöjning av livräntebeloppen inom yrkesskadeförsäkringen

§ 3

Svar på fråga ang. de höjda fastighets-taxeringsvärdenas inverkan på inkomst-prövade pensionsförmåner

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Eliasson i Sundborn har berört den pågående fastighetstaxeringens konsekvenser för inkomstprövade folkpensionsförmåner och frågat, om riksdagen kommer att föreläggas förslag till undvikande av försämringar för pensionärerna.

Riksförsäkringsverket fick i höstas i uppdrag att utreda denna fråga, och förslag i ämnet kommer inom kort att föreläggas riksdagen.

Vidare anförde

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra ett tack till socialministern för svaret på min fråga.

Vi vet ju alla här i kammaren att den fastighetstaxering som nu pågår kommer att leda till betydande höjningar av taxeringsvärdena, och detta gäller inte minst bostäder i form av en- och tvåfamiljshus. Om de nuvarande bestämmelserna inte ändras, så kommer det att leda till att många pensionärer helt förlorar sina bostadstillägg eller andra inkomstprövade pensionsförmåner eller att de i vart fall får dessa förmåner starkt reducerade. Det är ju med hänsyn till detta, men också med hänsyn till den oro som många pensionärer hyser över vad som skall komma att ske med deras förmåner, som jag har ansett det angeläget att socialministern gav ett svar snarast möjligt på denna fråga.

Jag ber att få tacka för svaret. Det är positivt: det kommer att framläggas ett förslag för riksdagen. Huruvida

den lagrådsremiss i ärendet, som socialministern har gjort, innebär en tillfredsställande lösning eller inte får vi tillfälle att diskutera senare, när propositionen kommer. Jag skall inte yttra mig om det; huvudsaken är att det verkligen blir en reform inom en tid som gör det möjligt att genomföra sådana förändringar, att taxeringsvärdeförhöjningen inte behöver leda till försämrade pensionsförmåner.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. förhöjning av livräntebeloppen inom yrkesskadeförsäkringen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Ryding har frågat, om jag i avvaktan på förslag från yrkesskadetredningen om värdebeständighet för yrkesskadelivräntor överväger förslag till årets riksdag om höjning av livräntebeloppen.

Något sådant förslag till årets riksdag överväger jag inte. Däremot kommer riksdagen inom kort att få förslag om förbättringar av pensionerna för vissa livräntetagare som åtnjuter folkpension.

Vidare anförde:

Fru RYDING (k):

Herr talman! Först ber jag att få tacka för svaret på min fråga.

Även om det därav framgår att årets riksdag skall få ta ställning till förslag om förbättringar av pensioner till livräntetagare som åtnjuter folkpension, så måste jag beklaga att det inte kommer att göras något för de andra som har livränta.

Svar på fråga ang. förhöjning av livräntebeloppen inom yrkesskadeförsäkringen

Jag trodde nämligen att statsrådet Aspling hade samma syn på denna fråga som hans föregångare som chef för socialdepartementet. Denne skriver nämligen i proposition nr 119 år 1962 följande: »Den omständigheten att frågan om värdefölsamheten inom yrkesskadeförsäkringen kan väntas bli löst, när slutresultatet av yrkesskadeförsäkringens arbete föreligger, bör inte få hindra att man dessförinnan beaktar behovet av förbättring av sådana nu utgående ersättningar, vilkas realvärde på grund av penningvärdeutvecklingen sjunkit mera avsevärt sedan ersättningsarnas belopp senast fastställdes.»

Denna proposition avsåg en viss höjning av de då utgående livräntorna, men sedan dess har ingenting nytt inträffat — den tillsatta utredningen arbetar, och inte heller i år kommer riksdagen att få ta ställning till något förslag, enligt vad som framgår av svaret.

Min fråga föranleddes också av att det faktiskt borde vara rimligt att höja livräntorna i dag i avvaktan på utredningens förslag. Vi skriver nu mars 1965, och det finns inte någon likartad grupp medborgare som inte fått någon slags förhöjning under de senaste två åren — ja, det blir ju t. o. m. tre år, enligt vad jag kan förstå av svaret.

Levnadskostnadsutvecklingen är ju en mätare så god som någon på att även livräntorna borde justeras. De är inte värdebeständiga — det är bl. a. den saken som en utredning skall pröva.

Dessa livräntor är sannerligen mycket blygsamma. Sedan jag förra veckan ställde min fråga här i riksdagen har jag fått flera bevis på detta. Jag skall bara ta ett exempel. Det gäller en man som är född 1915 och som skadades 1931. Livräntebeloppet utgår efter en invaliditetsgrad av 70 procent, och det uppgår i dag till 1 683 kronor per år. Härtill kommer att 60 procent av denna summa är skattepliktig.

Det är min förhoppning att statsrådet

Aspling också kan ansluta sig till vad jag tidigare citerade: att den sittande utredningen inte bör få hindra en höjning av dessa mycket blygsamma belopp.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Med anledning av vad fru Ryding här anförde vill jag påpeka, att en allmän höjning av äldre yrkesskadelivräntor, utom sådana som utgår vid de lägsta invaliditetsgraderna, företogs så sent som från och med den 1 januari 1963. Höjningen var 30 procent om skadan inträffat 1955 eller tidigare, 20 procent om den inträffat 1956 eller 1957 och 10 procent om den inträffat 1958 eller 1959.

Tyvärr har det inte varit möjligt att få fram en ny yrkeslagstiftning till i år, såsom ursprungligen var avsett. Att nu i slutskedet av yrkesskadautredningens arbete ge utredningen i uppdrag att förslå en ny provisorisk höjning av livräntorna tror jag inte vore lämpligt — det skulle säkerligen vara ägnat att ytterligare försena det slutliga förslaget om värdesäkring av dessa livräntor, och jag är angelägen om att det förslaget kan komma fram så snart som möjligt.

Jag vill, herr talman, bara göra ett tillägg. Innebörden i mitt svar var, att bestämmelserna om samordning mellan pensioneringen och yrkesskadeförsäkringen nu kommer att föreslås uppmjukade så, att den föreslagna standardhöjningen skall kunna utgå till ålders- och förtidspensionärer vilkas pension bestäms med tillämpning av övergångsbestämmelserna i lagen om allmän försäkring. Index tillägg som utlöses efter juni månad 1965 skall också tillkomma dessa pensionärer. Jag tror, fru Ryding, att många pensionärer kommer att uppskatta den reformen.

Fru RYDING (k):

Herr talman! I likhet med statsrådet

Svar på fråga ang. möjlighet för vissa värnpliktiga att utbyta militärtjänst mot tjänstgöring som provinsialläkare

Aspling tror jag att ifrågavarande pensionärer säkert kommer att uppskatta den justering som han har ställt i ut-sikt skall göras i år. Jag är väl medveten om, vilket jag också nämnde, att vi 1962 beslutade att höja utgående liv-räntor fr. o. m. den 1 januari 1963. Dessa belopp, som i och för sig var ynkligt små, har också höjts med de procenttal som statsrådet Aspling angav, men enligt vad jag kan förstå skall de stå kvar på nuvarande belopp — vilka trots den nämnda höjningen fortfarande är ringa — ända tills ett beslut om ändring kan fattas någon gång nästa år. Detta beslut kanske inte heller kan träda i kraft förrän den 1 januari 1967.

Vad jag inte kan förstå är socialmin-isterns uttalande att det inte skulle vara lämpligt att nu företa en generell höjning av beloppen. Jag tror inte att de medborgare som åtnjuter ifrågava-rande livräntor håller med om att det inte är lämpligt att höja dessa blyg-samma belopp.

Vidare talade socialministern om att frågans behandling befann sig i slut-skedet, men han angav inte när ett besl-ut om värdebeständighet kan träda i kraft. Jag är rädd att de som åtnjuter livräntorna anser att detta slutskede kommer att bli alltför långt. De skulle säkert anse det värdefullt att få en höj-ning i år.

Till slut beklagar jag att statsrådet Aspling inte kan vara överens med mig om vad jag citerade förut, nämligen att pågående utredning inte bör få hindra att en uppräknig kan äga rum innan utredningen blir klar med sitt arbete.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. möjlighet för vissa värnpliktiga att utbyta militärtjänst mot tjänstgöring som provinsialläkare

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Jönsson i Inge-marsgården har frågat mig om möjlig-heterna för läkare och medicine kan-didater att byta ut militärtjänst mot tjänstgöring som provinsialläkare. Vis-sa sådana möjligheter infördes 1958. Frågan är för närvarande aktuell i för-svarsdepartementet, där den prövas i samråd med socialdepartementet. Detta är dock endast en del av den större frå-gan hur man skall kunna öka rekryte-ringen till provinsialläkartjänsterna. Medicinalstyrelsen håller på med en undersökning av sistnämnda fråga. Jag räknar med att i nästa månad få en re-dovisning av undersökningens resultat.

Vidare anförde:

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Jag skall be att få tacka socialministern för svaret på min fråga. Bristen på provinsialläkare är ju svår. I norrlandslänen är 54 provinsialläkar-tjänster nu vakanta. Eftersom denna bristsituation varit rådande under många år, måste var och en förstå hur besvärligt befolkningen har det inom de berörda områdena. Därför har möj-ligheten för värnpliktiga läkare att tjänstgöra som provinsialläkare varit av stor betydelse. Sådan tjänstgöring har omfattat två månader i följd. Un-der 1958 fullgjordes sådan tjänstgöring under sammanlagt 64 månader. Motsva-rande tal för ett vart av åren därefter t. o. m. 1964 är 184, 94, 90, 108, 54 respektive 62 månader. Av siffrorna fram-går alltså att tjänstgöringen varit av stor betydelse för den civila sjukvården.

Medicinalstyrelsen har i ett yttrande, som är av så färskt datum som den 24 februari i år, sagt att det därför är »angeläget att värnpliktiga läkare så snart ske kan åter ställas till den civila sjukvårdens förfogande».

Svar på fråga ang. möjlighet för vissa värnpliktiga att utbyta militärtjänst mot tjänstgöring som provinsialläkare

Jag är väl medveten om att det måste bli fråga om en avvägning mellan det civila och det militära intresset, men vi måste därvid beakta att de militära förläggningarna som regel ligger på centrala orter, där man har stora sjukvårdsinrättningar o. d., medan provinsialläkarområdet med vakanta tjänster ofta ligger i glesbygder långt ifrån sådana möjligheter till sjukvård. Därför är det synnerligen viktigt att dessa tjänster snarast kan besättas.

Även om ifrågavarande vikariats-tjänstgöringar inte fyllt hela behovet har de varit av stor betydelse, och läget på provinsialläkarområdet kommer att bli betydligt förvärrat om sådana vikariats-tjänstgöringar i fortsättningen inte blir möjliga.

Därför hade jag önskat att statsrådet svarat ett klart ja på min fråga och icke endast hänvisat till den prövning av frågan som försvarsdepartementet nu gör i samråd med socialdepartementet. Jag hoppas då att socialministern skall lyckas göra de civila intressena gällande, så att de inte blir åsidosatta när denna fråga verkligen avgörs.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag kan försäkra herr Jönsson i Ingemarsgården att vi med mycket stor uppmärksamhet kommer att följa denna fråga. Som jag redan framhållit i mitt svar prövas frågan för närvarande i samråd mellan försvarsdepartementet och socialdepartementet. Medicinalstyrelsen håller dessutom på med en undersökning som skall sträcka sig vidare.

Jag vill säga detta därför att den fråga som herr Jönsson tar upp kan vara viktig i och för sig, men det är klart att den är begränsad. Det har herr Jönsson själv redan sagt. Hur stort antalet vakanta provinsialläkartjänster som kan fyllas på detta sätt är svårt att säga; det kanske kan röra sig om

5—10. Det skall jag emellertid inte närmare gå in på. Men problemet är naturligtvis större än så. Provinsialläkarfrågan är i vissa delar av landet bekymmersam.

Jag hoppas emellertid att jag får tillfälle att i annat sammanhang i riksdagen, herr talman, återkomma till spörsmålet i dess helhet.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Jag är väl medveten om att möjligheten till ifrågavarande vikariats-tjänstgöringar inte betyder att man kan lösa hela bristproblemet, men det betyder en försämring av ett redan förut svårt läge om den försvinner. På de värst utsatta platserna har man dock tack vare denna möjlighet kunnat få en läkare under en tvåmånadersperiod. Detta har varit ganska betydelsefullt för bygder som under lång tid varit utan provinsialläkare, ty man har under denna tvåmånadersperiod kunnat bringa hjälp i de mest prekära fallen. Därför skall man inte i en svår situation undervärdera denna frågas betydelse.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Justerades protokollen för den 23 och den 24 nästlidne februari.

§ 7

Herr talmannen meddelade, att hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Nilsson, som vid kammarens sammanträde den 12 sistlidne januari beviljats ledighet från riksdagsgörömmen från och med den 18 i samma månad tills vidare, den 26 nästlidne februari åter intagit sin plats i kammaren.

§ 8

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl Maj:ts å bordet vilande

Interpellation ang. brandriskerna vid användning av motorredskap

proposition nr 28, angående anslag till markförvärv för övningsfält m. m. för budgetåret 1965/66 m. m.

§ 9

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 3—5, statsutskottets utlåtanden nr 3, 27 och 28, andra lagutskottets utlåtanden nr 3—10 samt tredje lagutskottets utlåtanden nr 1—4.

§ 10

Interpellation ang. brandriskerna vid användning av motorredskap

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp), som yttrade:

Herr talman! Traktorer och andra slag av motorredskap kommer nu för tiden i allt större utsträckning till användning såväl inom jordbruket som inom industrien. Detta har medfört att riskerna för brandskada orsakad av traktorer och motorredskap ökat allt mer, i synnerhet då dessa används på brandfarliga platser. Dessa risker blir särskilt stora därigenom att traktorerna och motorredskapen ofta inte är försedda med i detta hänseende tillräckliga tekniska skyddsanordningar.

Det finns numera i marknaden tekniska anordningar, s. k. gnistsläckare, som neutraliserar alla risker för eldsvåda. Fråga är dock om alla traktorägare är informerade om de risker det innebär att använda traktorn utan att utrusta densamma med föreskrivna skyddsanordningar. Frånvaron av dylik teknisk utrustning kan i en olycksituation medföra ödesdiga konsekvenser vid inkörning i uthus och ekonomibyggnader, där stor brandrisk alltid föreligger. Vid transport av säd, hö och halm ökas risken för olyckor om traktorn ej är försedd med gnistsläckare, särskilt om traktorn är i mindre gott skick. Samma är förhållandet vid in-

dustriföretag där traktorer ofta användes för transporter, exempelvis vid sågverk, snickerifabriker eller träindustrier i allmänhet. Några statliga bestämmelser om att traktorer och motorredskap skall vara utrustade med effektiva gnistsläckare finns inte såvitt jag kunnat utröna. Däremot finns i de allmänna försäkringsvillkoren för lantbruksförsäkring tvenne paragrafer av följande lydelse:

»Inkörning i ekonomibyggnader med motorredskap, traktor eller dylikt får äga rum endast för transportändamål och under förutsättning att följande föreskrifter iakttages: Fordonet eller redskapet skall hållas i gott skick och vara försett med gnistsläckare av typ, som godkänts av statens maskinprovningar för motortypen i fråga...» (§ 16 b)

Paragraf 17 lyder: »Ersättning för skada lämnas inte till den som uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet framkallat skadan. Ersättning lämnas inte till den som efter inträdd skada svikligen uppgivit, förtegat eller dolt något förhållande av betydelse för bedömandet av rätten till ersättning.»

I pressen refereras ofta brandolyckor som haft sin orsak i att gnistsläckare ej varit apterad å fordonet. För att i möjligaste mån nedbringa risken att bristfällig teknisk utrustning blir orsak till eldsvåda borde man enligt min mening överväga att införa bestämmelser om att traktorer och motorredskap skall vara försedda med effektiv gnistsläckare, på samma sätt som det nu finns föreskrivet att traktorer och motorredskap skall vara utrustade med andra former av säkerhetsanordningar som t. ex. effektiv styrinrättning, broms och — vid färd under mörker — belysnings- och reflexanordningar. En parallell kan också dras till vägtrafikförordningens bestämmelser om bilars utrustning: dessa skall bl. a. vara försedda med ljuddämpare. Föreskrifter finns också att motor, bränslebehålla-

Interpellation ang. förläggande till Norrland av industrier för försvarets behov, m. m.

re och bränslerör samt det elektriska systemet skall vara så beskaffat att våd-eld undviks.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande frågor:

Har statsrådet uppmärksammat de risker ur brandsäkerhetssynpunkt som den ökade användningen inom jordbruk och industri av traktorer och motorredskap medför?

Är statsrådet villig att medverka till åtgärder i syfte att nedbringa dessa risker, t. ex. genom införande av föreskrifter om att traktorer och motorredskap skall vara försedda med vissa brandsäkerhetsanordningar för att få användas?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Interpellation ang. förläggande till Norrland av industrier för försvarets behov, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr LARSSON i Hedenäset (cp), som yttrade:

Herr talman! I den lokaliseringpolitiska debatten har de försvarspolitiska aspekterna på samhällsstrukturen vid flera tillfällen starkt framhävts. Sambandet mellan befolkningsstruktur, företagslokalisering och försvarsmöjligheter har poängterats.

I samband med debatten om lokaliseringsfrågorna under hösten 1964 anslöt sig försvarsrepresentanterna i en av TV-debatterna till den Näslundska lokaliseringsutredningen. Nödvändigheten av industrier i anslutning till naturtillgångarna betonades. Stödåtgärder tillsammans med åtgärder för att låta vinsten från naturtillgångarna komma Norrland till godo förordades.

Från militärt håll följer man med

stark oro utflyttningen från övre Norrland. Genom denna utflyttning uppstår luckor i krigsförbanden. Dessa luckor måste då fyllas med folk söderifrån. Detta innebär förseningar, osäkerhet vid mobilisering och därmed en försvagad beredskap. Den avfolkade glesbygden blir mindre ägnad att ta emot evakuerade människor och undanförda resurser. För försvarsmakten medför det svårigheter att lokalt mobilisera t. ex. ett gränsförsvär eller ett försvar över hela ytan. I ett kritiskt avspärningsläge är det viktigt att landskapets näringsliv är så utbyggt att försörjningen av trupp och civilbefolkning kan upprätthållas. Det är ur dessa synpunkter viktigt både att ett gott försörjningsunderlag finnes inom landsdelen och även att viktiga industrier och anläggningar — liksom befolkningen — är spridda över ytan. Det är oförmånligt med utglesning av landsbygden och en alltför stark koncentrerings till större orter. Den senaste tidens starka utflyttning från övre Norrland måste därför betecknas som synnerligen oroande.

I verksamheten vid militära förband ingår numera även ett värdefullt personalvårdande arbete. Sälunda förekommer bl. a. en verksamhet för att hjälpa de värnpliktiga, så att de vid utryckningen från sin första tjänstgöring erhåller arbete på den civila marknaden. I linje härmed har man — enligt vad som meddelats i den s. k. Norrbottensradion — vid garnisonen i Boden anordnat särskilda informationstillfällen då personalen från länsarbetsnämnden behandlat läget på arbetsmarknaden och platsjournalen har distribuerats till de olika förbanden.

Det är riktigt att man upplyser de värnpliktiga om arbetsmarknadssituationen. Med den bristande balans som för närvarande råder i fråga om utbudet av arbetstillfällen olika landsdelar emellan kan det emellertid svårigen undvikas att sådan upplysningsverksamhet lätt kan få prägeln av utflyttnings-

Interpellation ang. verksamheten vid Aktiebolaget Statens skogsindustriers anläggning i Saxviken

propaganda. Eventualiteten av sådana verkningar kan — som ovan anförts — icke vara tillfredsställande ur försvarspolitiska synpunkter. Det måste mot denna bakgrund vara angeläget att möjligheterna till försörjning i övre Norrland ej tillåtes komma alltför mycket i skymundan vid denna informationsverksamhet. Härvid synes det även vara viktigt att ej blott förekomsten av anställningstillfällen diskuteras utan också att informationen blir mångsidig. Även andra försörjningsmöjligheter bör presenteras. De värnpliktiga bör således informeras om de möjligheter som en aktivt lokaliseringspolitik erbjuder för den norrländska företagsamheten. Möjligheterna till lån, bidrag och stöd i övrigt från samhällets sida vid startandet av nya företag bör redovisas. I informationen bör, om den skall vara allsidig och överensstämmande med kravet på en aktiv lokaliseringspolitik, också ingå informationer om de möjligheter till företagutbildning som står till buds.

Då det ur försvarspolitiska synpunkter är så betydelsefullt med ett tillräckligt befolkningsunderlag i övre Norrland måste det vara riktigt med en prövning av vilka dispositioner försvarsmakten kan vidtaga för att aktivt stödja en gynnsammare befolkningsutveckling i landsdelen. Verknings i denna riktning skulle ernås om försvarets olika materielbehov i större utsträckning kunde tillgodoses genom lokala leveranser. Det borde vara möjligt att i större utsträckning än vad som nu sker få tillverkningar och reparationer utförda inom det nordligaste försvarsområdet. Beställningarna går nu till stor del söderut, även av sådant som borde gå att er hålla i norr. Reparationer av skor och regummering av däck, tillverkning av exempelvis hjulmedar och pulkor borde kunna läggas ut till lokala företag. Livsmedelsbehovet, t. ex. av potatis, borde kunna tillgodoses genom långsiktiga av-

tal med odlarnas organisationer. Frågan är om inte därjämte försvarsmakten och dess fabriksstyrelse till landsdelen borde lokalisera egna tillverkningar och verkstäder, t. ex. på teleområdet.

Genom åtgärder av här antydd art kunde en fastare grund för folkförsörjningen i övre Norrland ernås. Den inte minst ur försvarets synpunkt så ödesdigra utflyttningen skulle motverkas. Det framstår därför som motiverat med en inventering av vad som från försvarets sida kan göras för att motverka befolkningsuttunnningen i övre Norrland och därmed komplettera de lokaliseringspolitiska insatser som samhället i övrigt har inlett.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få ställa följande frågor:

1. Vill statsrådet medverka till att den arbetsmarknadsinformation som ges till de värnpliktiga kompletteras med upplysningar om de möjligheter till lokaliseringsstöd, företagutbildning o. s. v. som finns?

2. Vill statsrådet även medverka till en snabbinventering av möjligheterna för ett ökat tillgodoseende av försvarets materielbehov genom utläggande av beställningar till företag i övre Norrland och genom uppförande av industrier i denna landsdel för försvarets behov?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Interpellation ang. verksamheten vid Aktiebolaget Statens skogsindustriers anläggning i Saxviken

Ordet lämnades på begäran till

Herr NILSSON i Gävle (k), som yttrade:

Herr talman! Saxvikens sågverk ägs av AB Statens skogsindustrier. Beträf-

Interpellation ang. verksamheten vid Aktiebolaget Statens skogsindustriers anläggning i Saxviken

fande driften må följande citeras ur 1963 års verksamhetsberättelse:

»I syfte att bidra till en strukturalisering av sågverksindustrien i det inre av Dalarna, som under senare år haft att arbeta under svåra ekonomiska förhållanden, träffade bolaget i slutet av året överenskommelse med Fredells trävaru aktiebolag om samverkan beträffande Saxvikens sågverk. Överenskommelsens innebörd är att detta sågverk arrenderas av Fredells från den 1 mars 1964 till sommaren 1966, varunder ombyggnad och modernisering sker av ett närbeläget sågverk, ägt av dotterbolag till Fredells. Därefter kommer verksamheten vid Saxviken att avvecklas.» Saxvikens sågverk sysselsätter för närvarande drygt ett 50-tal personer.

1964 års riksdag godkände regeringens förslag om en aktiv lokaliseringspolitik. Detta beslut innebär bl. a. att norra delen av Kopparbergs län tillföres det s. k. norra stödområdet, d. v. s. utgör ett av de områden där ökad industrialisering och därmed ökad sysselsättning utgör en av målsättningarna.

Nedläggandet av statsföretag bör inte vara avskilt från statsmakternas allmänna handlande och planerande. Beslutet om en aktiv lokaliseringspolitik motiverar därför en omprövning av beslutet om nedläggning av Saxvikens sågverk, varvid även frågan om ytterligare förädling av råvaran bör utredas.

Med hänvisning till det anförda ber jag att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få rikta följande frågor:

1. Överväger statsrådet att medverka till en omprövning av beslutet om nedläggning av Saxvikens sågverk?

2. Om första frågan besvaras med nej, vilka åtgärder avses då vidtagas för att trygga full sysselsättning i hemorten för de anställda vid Saxvikens sågverk?

3. Kan man förvänta sig några åtgärder i syfte att ytterligare förädla råva-

ran inom området, exempelvis genom anläggandet av cellulosa- och pappersindustri?

Denna anhållan bordlades.

§ 13

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1965/66 inom finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1965/66 inom civildepartementets verksamhetsområde;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1965/66 till oförutsedda utgifter;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen behandlade för flera huvudtitlar gemensamma frågor; och

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

§ 14

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 29, om godkännande av protokoll angående varuutbytet mellan Sverige och De Socialistiska Rådsrepublikernas Union m. m.,

nr 31, angående godkännande av ändringar i konventionen om upprättande av Mellanstatliga rådgivande sjöfartsorganisationen (IMCO), samt

nr 32, angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.05.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 3 mars

Kl. 10.00

§ 1

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med första kammarens talman får jag föreslå, att kammaren måtte besluta att vid plenum den 10 innevarande mars företaga val av valmän jämte suppleanter för utseende av riksdagens militieombudsman och dennes ställföreträdare.

Detta förslag godkändes.

§ 2

Föredrogs var efter annan och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner: nr 29, om godkännande av protokoll angående varuutbyte mellan Sverige och De Socialistiska Rådsrepublikernas Union m. m., samt

nr 31, angående godkännande av ändringar i konventionen om upprättande av Mellanstatliga rådgivande sjöfartsorganisationen (IMCO).

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 32, angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg sociologisk undersökning av religionens betydelse som samhällsfaktor, till konstitutionsutskottet och i övrigt till lagutskott.

§ 3

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträ-

de gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Gustafsson* i Borås, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående brandriskerna vid användning av motorredskap,

herr *Larsson* i Hedenäset, till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående förläggande till Norrland av industrier för försvarets behov, m. m., och

herr *Nilsson* i Gävle, till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående verksamheten vid Aktiebolaget Statens skogsindustriers anläggning i Saxviken.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 4

Firmaskydd

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av motioner angående firmaskydd.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr CARBELL (s):

Herr talman! Den föreliggande motionen tar sikte på en bestämd frågeställning, nämligen frågan om riskerna för förväxling mellan firmanamn och, i ett bestämt avseende, frågan om risken för förväxling mellan firmanamn och titel på periodisk tidskrift. Motio-

Firmaskydd

närerna erinrar nämligen om att denna fråga kan belysas av att en firma, som inregistrerades år 1934 — alltså för 30 år sedan — och som har drivits under samma firmanamn hela denna tid, nu återkommande förväxlas med en periodisk tidskrift, som genom namnförändring år 1964 antagit exakt samma namn som firman.

Motionärerna önskar nu att riksdagen måtte besluta att denna fråga blir föremål för utredning och att alltså en översyn av tryckfrihetsförordningen och lagen om handelsregister m. m. göres.

Utskottet har i denna fråga ansett att motionen icke borde föranleda någon riksdagens åtgärd. Jag kommer, herr talman, icke att framställa något yrkande, men jag kan ändå inte underlåta att göra några små randanmärkningar.

Utskottet framhåller att de nuvarande förhållandena inte är tillfredsställande. Det är väl alldeles uppenbart att redan den omständigheten att ett firmamamn vid granskningen endast jämförs med namn på firmor av samma kategori — alltså handelsbolag med handelsbolag och aktiebolag med aktiebolag — för med sig vissa svårigheter för näringsutövarna. Detta innebär naturligtvis att företagen i de fall då uppenbar risk för förväxling föreligger åsamkas sådana kostnader som de avsett att bli skyddade mot då de gjorde anmälan till firmaregistret.

Då det gäller firmaregistret finns dock, påpekar utskottet, vissa möjligheter, som omnämns i utlåtandet. När det däremot gäller den här aktualiserade frågan om skydd mot förväxling med periodisk skrift framhålles det att man inte har sig bekant något fall i rättspraxis då möjlighet att få en förbudsdom har prövats. Utskottet säger att ett sådant fall torde kunna lösas enligt privaträttsliga regler. Det betyder alltså att vederbörande skulle nödsakas att genom en civilprocess försöka få en sådan förbudsdom till stånd. Redan tids-

utdräkten då sådant inträffar kan emellertid vara ytterst betungande och vålla mycket stora svårigheter för den som drabbas därav.

Jag skulle, herr talman, med hänsyn till utskottets hänvisning till att firmautredningen för närvarande arbetar och kommer att redovisa sitt arbete inom den närmaste framtiden, gärna ha sett att utskottet remitterat denna fråga till utredningen. Det skulle inte ha varit ur vägen att man där hade gjort en redovisning av de synpunkter som kunnat föreligga. Emellertid får jag, herr talman, inskränka mig till att härifrån uttala den bestämda förhoppningen att firmautredningen verkligen kommer att ta upp detta spørsmål och så småningom också leverera ett förslag till lösning av problemet.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag vill ingalunda bestrida att en del svårigheter och obehag kan uppstå i samband med namn som är likartade. Det gäller inte bara förväxlingar mellan periodiska skrifter och firmor, det kan även gälla enskilda personers namn och firmanamn och t. o. m. enskilda personers namn och titlar på skrifter och böcker. Eftersom jag råkar ha ett sådant namn som ofta är utsatt för förväxlingar förstår jag mycket väl herr Carbells synpunkter i detta sammanhang. Jag vill inte påstå att jag har utsetts för några ekonomiska lidanden men väl för obehag på annat sätt.

När herr Carbell menade att konstitutionsutskottet skulle ha handlagt denna fråga litet lättsinnigt — jag fattade hans anförande så — vill jag ändå erinra om att den sittande firmautredningens uppdrag även omfattar dessa ting. Herr Carbell kan därför utgå ifrån att utredningen kommer att syssla med frågan, men det är för dagen omöjligt att uttala sig om utsikterna att finna en sådan lösning som motionärerna främst har tänkt sig. Jag är väl medve-

Rätt till beriktigande av uppgift i massmedia

ten om att inregistreringen av skrifter medför stora besvärligheter för justitiedepartementet och det är inte alldeles säkert att man kan komma till rätta med problemet på det sätt motionärerna anvisat.

Eftersom det inte här framställts något särskilt yrkande, skulle jag kunna nöja mig med att uttala den förhoppningen att den nu sittande utredningen skall finna en lösning av problemet. Jag ber emellertid, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr CARBELL (s):

Herr talman! Jag noterar med tacksamhet att konstitutionsutskottets talesman här har konstaterat att den sittande utredningen kommer att syssla bl. a. med den fråga som upptagits i vår motion. Därmed är jag tillfredsställd.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5

Rätt till beriktigande av uppgift i massmedia

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motioner om rätt till beriktigande av uppgift i massmedia.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! I den motion som är föremål för behandling i konstitutionsutskottets ifrågavarande utlåtande har vi motionärer begärt utredning om möjligheterna att införa bestämmelser angående rätt till beriktigande för den om vilken oriktiga uppgifter har lämnats i massmedia. Jag skall inte nu gå närmare in på detta problem och på motionens motivering, utan konstaterar bara att utskottet har en välvillig inställning och bl. a. gör det uttalandet att ett beriktigande helst bör offentlig-

göras på samma sätt som den oriktiga uppgiften har lämnats.

Utskottet säger vidare att den som har blivit angripen i radio kan erhålla en viss form av beriktigande genom att beriktigandet publiceras i en tidning, därest radion inte skulle vilja återge vederbörandes uttalande. Samtidigt framhåller utskottet att eventuella lagregler om rätt till beriktigande måste bli ganska komplicerade, och utskottet anser att preciserade regler endast kan vara befogade, om erfarenheten visar att radioföretaget i någon omfattning har underlåtit ge plats för beriktiganden då sådana är påkallade.

Den utredning om radions juridiska ansvar, som år 1962 avlämnade sitt betänkande, kom till den uppfattningen att det inte förelåg något behov av sådana regler eftersom radion inte på något sätt kunde sägas ha försummat sina skyldigheter och förpliktelser att tillrättalägga felaktiga uppgifter. Utredningen tog därför tills vidare avstånd från tanken på att införa en laglig rätt till beriktigande eller genmäle i massmedia. Jag vill inte heller påstå att det har skett några övertramp från radions sida i detta sammanhang, men jag tycker att man inte kan riktigt låta sig nöja med den förklaringen att det hittills inte begåtts någon orättfärdighet härvidlag. Enligt min mening bör man i god tid överväga regler av det slag det här gäller, så att man kan vara beredd att införa sådana regler, om det skulle visa sig nödvändigt.

Jag vill emellertid uttala min tacksamhet för utskottets skrivning, samtidigt som jag uttrycker min förhoppning om att utskottet inte har varit alltför optimistiskt, när utskottet förutsätter att den utredning som för närvarande arbetar inom justitiedepartementet skall ta upp även frågan om rätt till beriktigande av oriktiga uppgifter i massmedia trots att detta inte ingår i utredningens direktiv. Anledningen till att vi motionärer ville aktualisera frågan

var just den att utredningen enligt sina direktiv inte hade att överväga spörsmålet om sådan rätt.

Jag vill, herr talman, understryka vikten av att det verkligen kommer till stånd ett övervägande av denna fråga, men jag har inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Fru Gärde Widemar framställde inte något yrkande, utan utgick liksom utskottet ifrån att frågan om rätt till beriktigande skall bli föremål för övervägande i samband med den ytterligare utredning om radions juridiska ansvar som för närvarande pågår. Hon ville inte heller påstå att radion och TV har gjort sådana övertramp att det i och för sig finns anledning att införa särskilda regler om rätt till beriktigande, utan hon såg problemet mera ur förebyggande synpunkter, om jag fattade hennes anförande riktigt.

Jag vill emellertid betona att det finns vissa regler för programverksamheten vid Sveriges Radio. Om man följer andemeningen i dessa regler, tror jag att det finns goda förutsättningar för att sådana övertramp inte skall behöva inträffa.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motion om skydd mot publicering i massmedia av nedsättande uppgifter om enskild person.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställ-

ningar rörande utgifterna för budgetåret 1965/66 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—24

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 25

Lades till handlingarna.

§ 8

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1965/66 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9

Stat för statens allmänna fastighetsfond

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1965/66 jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 (bilaga 20) hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 januari 1965, föreslagit riksdagen godkänna ett statsrådsprotokollet bilagt förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1965/66.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 416) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 515), i vilka, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen måtte besluta att under Statens allmänna fastighetsfond till Kriminalvårdsstyrelsens delfond anvisa

Stat för statens allmänna fastighetsfond

a) för alarmanordningar och omläggningar av elektriska ledningar 410 000 kr. enligt kriminalvårdsstyrelsens äskanden i stället för av departementschefen förordade 275 000 kr. och

b) för ombyggnads- och förvaltningsarbeten vid äldre fångvårdsanstalter ytterligare 1 000 000 kr. i stället för av departementschefen förordade 400 000 kr.,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Schött m. fl.* (I: 442) och den andra inom andra kammaren av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.* (II: 533), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att för restaurering av inre borggårdens fasader å Kalmar slott för budgetåret 1965/66 anvisa kungl. byggnadsstyrelsen ett anslag av 250 000 kr.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 416 och II: 515, såvitt nu var i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 442 och II: 533 icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen måtte godkänna utlåtandet bilagt förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1965/66.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Bomau*, *Ivar Johansson*, *Axel Andersson*, *Per Jacobsson*, *Nils Theodor Larsson*, *Ståhl*, *Eliasson* i Sundborn, *Nihlfors*, *Gustafsson* i Kårby och *Tobé*, vilka ansett att utskottet

dels under I. bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 416 och II: 515, såvitt nu var i fråga, under Reparations- och underhållskostnader m. m. för Kriminalvårdsstyrelsens delfond upptaga ett belopp av 3 595 000 kr.;

dels ock under III. — under förutläggning av bifall till yrkandet under I. — bort hemställa, att riksdagen måtte med de ändringar, som föranleddes av vad reservanterna föreslagit under I., godkänna det utlåtandet bilagda försla-

get till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1965/66;

2) av herrar *Ivar Johansson*, *Axel Andersson*, *Bertil Petersson*, *Nils Theodor Larsson*, *Eliasson* i Sundborn, *Gustafsson* i Kårby och *Tobé*, vilka ansett att utskottet

dels under II. bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 442 och II: 533, under Reparations- och underhållskostnader m. m. för Slottsbyggnadernas delfond under 1. c) upptaga ett belopp av 1 115 000 kr.;

dels ock under III. — under förutläggning av bifall till yrkandet under II. — bort hemställa,

att riksdagen måtte med de ändringar, som föranleddes av vad dessa reservanter föreslagit under II., godkänna det utlåtandet bilagda förslaget till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1965/66.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Anledningen till att två varandra så främmande ämnesområden som å ena sidan investeringar för en förbättrad kriminalvård och å andra sidan iståndsättningen av Kalmar slott kan komma att infogas som punkter i ett och samma utskottsutlåtande är att båda hänför sig till statens allmänna fastighetsfond.

Över huvud taget måste man nog vid detta tillfälle beklaga den föråldrade och formella gången för en rad ärenden här i riksdagen. Kriminalvården sönderfaller dels i investeringsanslag på kapitalsidan, dels i anslag under driftbudgeten. Dessa anslag behandlas vid olika tillfällen och i många fall av olika utskott. När man verkligen skulle behöva en samlad överblick och en klar uppfattning om helhetsläget, får man i stället plocka ut den ena detaljen här och den andra detaljen där, och ämnet faller sönder i små stycken. Det

är mycket svårt för riksdagens ledamöter, som inte har sysslat speciellt med detta ämne förut, att få ett helhetsgrepp. Jag tror för min del, herr talman, att denna formella svaghet i riksdagsarbetet vore värd att omprövas. Man borde i stället kunna behandla frågorna efter deras innehåll och samla dem så att riksdagens ledamöter, som har ansvaret för besluten, på ett helt annat sätt än nu kunde bilda sig en helhetsuppfattning.

Vad jag har att säga nu hänför sig alltså till punkterna I och i viss mån III i detta utlåtande. Jag är angelägen att understryka att det gäller en förbättring av investeringsanslaget för anstaltsbyggnader inom kriminalvården och i kriminalvårdsstyrelsens regi. Vi har tidigare från det parti jag tillhör aktualiserat dessa frågor, och vi har tillåtit oss att återkomma till dem i år. Inte minst rymningarna från våra fångvårdsanstalter är nämligen så allvarliga och fortsätter att ha en sådan omfattning att man icke kan stå till svars med att ingenting mera effektivt göres.

Jag har tidigare, bl. a. i en interpellation till justitieministern, understrukt nödvändigheten av att de stackars människor, som inte är i stånd att leva i ett ordnat samhälle utan tas in på t. ex. säkerhetsanstalt, också skall kunna hållas kvar, så att de inte mer eller mindre enkelt genom porösa fängelsestängsel tar sig ut och begår nya brott, nya kränkningar mot enskilda människor, som inte har ansvaret för att de tagit sig ut i det fria.

Jag skall be att få understryka för kammarerna att senast under hösten — det var litet sent men bättre sent än aldrig — fäste justitieombudsmannen regeringens uppmärksamhet på situationen på kriminalvårdssidan och betonade det allvarliga förhållandet att rättssäkerheten för allmänheten efter-sätts genom de brister som f. n. råder beträffande bl. a. kriminalvårdens byggnader. Men detta är ett stort och

Stat för statens allmänna fastighetsfond

omfattande kapitel. Det gäller bl. a. personalupprustning. Många nya kategorier av personal skulle behövas. Inte minst behövs en effektiviserad psykiatrisk undersökning, och man behöver komma till rätta med stora vårdproblem. Det gäller dessutom nya anstalter och istandsättning av de gamla anstalterna. Här är det bara fråga om en relativt liten detalj i hela komplexet beroende på den formella handläggning som jag nyss påtalat. Men det är icke desto mindre en viktig detalj, och den som säger nej måste vara med och ta på sig ansvaret för att ingen förbättring av rättssäkerhetsförhållandena på detta område kan ske.

Jag skall inte här ytterligare utveckla de skäl som talar för att kriminalvårdsstyrelsen omgående bör få till sin disposition de medel som här äskas motionsledes och reservationsvis. Eftersom dessa skäl ligger i öppen dag skall jag nöja mig med, herr talman, att yrka bifall till punkterna I och i berörd del III i reservationen 1.

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! Herr Ståhl har här yrkat bifall till reservation 1 i föreliggande utskottsutlåtande, och i den reservationen yrkar man på en uppräkningsanslag till kriminalvårdsstyrelsens delfond med 735 000 kronor jämfört med utskottsmajoritetens förslag. Jag är fullt införstådd med att goda skäl kan åberopas för en sådan upprustning som föreslås, men man kan också åberopa goda skäl för upprustning inom de övriga nio delfonderna i statens allmänna fastighetsfond. Och till slut blir det ändå en avvägningsfråga. Då gäller det inte bara kriminalvårdsstyrelsens delfond utan även de övriga delfonderna.

Om departementschefen hade biträtt alla de förslag till uppräkningsanslag under fastighetsfonden som de olika förvaltningsmyndigheterna framställt, så skulle det ha betytt en ökning på inte mind-

Stat för statens allmänna fastighetsfond

re än 22 miljoner kronor. Nu har departementschefen stannat för något över 6 miljoner kronor, och det är en avvägning som vi har kunnat godta i utskottet. Vad kriminalvårdsstyrelsens förslag beträffar, som herr Ståhl uppehöll sig vid, faller reservationen i stora delar tillbaka på kriminalvårdsstyrelsens äskanden. Jag vill också fästa uppmärksamheten på att den uppräknings, som herr Ståhl här vill göra, inte bara gäller rymningshindrande åtgärder utan också avser vissa standardförbättringar. Jag är den förste att erkänna att de förbättringarna är angelägna, men de har inte mycket med rymningarna att göra. Det bör för övrigt finnas vissa möjligheter för kriminalvårdsstyrelsen att inom ramen för anslagen till löpande underhåll bereda plats för en del förbättringsarbeten.

Slutligen påtalade herr Ståhl det föråldrade sättet för handläggning av dessa ärenden, som gör att vi först behandlar frågan om anslag under fastighetsfonden och sedan kommer tillbaka till samma fråga litet senare, när vi behandlar andra huvudtiteln. Jag ger herr Ståhl rätt i att detta kan synas irrationellt, men det finns faktiskt en grund för förfarandet, som vi har tillämpat under ganska många år. Det är ju så, att när det gäller förbättrings- och ombyggnadsarbeten, som sorterar under fastighetsfonden, vill vi komma i gång redan under månaderna mars och april, alltså innan det nya budgetåret infaller.

Men i övrigt skall jag villigt erkänna, herr Ståhl, att det vore en fördel om vi kunde få betrakta dessa frågor i ett sammanhang och jämföra de olika åtgärderna med varandra. Jag vill säga — och det kan ju herr Ståhl ta som ett erkännande — att det går ändå inte att bara rycka ut denna fråga om förbättringsarbetena, utan vi måste också, eftersom det gäller rymningshindrande åtgärder, se till vad vi gör på andra områden för att förhindra rymningarna. Jag skall inte föregripa den debatt

som kommer att äga rum när andra huvudtiteln behandlas, men låt mig påpeka att frågan om rymningarna har samband inte bara med de tekniska anordningarna utan också med spörsmålet om tillsynspersonalens dimensionering, d. v. s. behovet av en effektiv bevakning. De tingen kommer vi emellertid till senare, som jag antydde.

Jag håller naturligtvis med herr Ståhl om att rymningarna är ett allvarligt problem — det är inget tvivel om att så är förhållandet. Men jag vill ändå, eftersom herr Ståhl hänvisade till rymningarnas stora omfattning och de allvarliga erfarenheterna, något nyansera den mörka bild herr Ståhl målade. Vi hade dock förra året en verkligt glädjande nedgång i antalet rymningar från de slutna anstalterna, och vi har kunnat konstatera en nedgång även när det gäller antalet rymningar under permission.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Egentligen har jag ju anledning att med stor tillfredsställelse notera vad herr Blidfors anført. Han gav mig, såvitt jag förstår, rätt i praktiskt taget allt utom själva beloppets storlek — och man kan ju förstå att den som i alla väder håller på Kungl. Maj:ts förslag har svårt att acceptera en ändring av anslagsbeloppet.

Men när man här åberopar äskandena rörande anslag under fastighetsfonden och kommer fram till det stora belopp som herr Blidfors nämnde, så bör man observera att det yrkande vi reservanter ställt enbart gäller kriminalvården; i konsekvens därmed kommer vi att ställa yrkanden vid behandlingen av andra huvudtiteln. Att vi fäst uppmärksamhet på kriminalvården beror på att situationen där är så utomordentligt allvarlig. Förhållandena har förbättrats något under fjolåret och siffrorna har blivit litet gynnsammare,

det är riktigt. Men inte minst siffrorna för hur många fångvårdstjänstemän som blivit allvarligt misshandlade — att så kan ske beror på att antalet fångvårdstjänstemän är otillräckligt — inger allvarlig oro. Frågor som denna kan vi emellertid inte komma in på i förevarande sammanhang, beroende på den föräldrade formella behandling som jag pekat på, och herr Blidfors har ju därvidlag instämt med mig.

Jag vill dock fästa kammarens uppmärksamhet på att det är relativt begränsade anslagsökningar vi begär. Även vi är angelägna om att hålla budgeten balanserad, men det som är nödvändigt måste ju uträttas. Räcker då inte inkomsterna till får man ta konsekvenserna och skaffa inkomster. Vi har också, herr talman, föreslagit inkomstförstärkningar som skulle räcka till. Ur den synpunkten kan några invändningar alltså inte göras mot vårt förslag.

Jag beklagar om vi inte skulle kunna få till stånd en ökad takt i förbättringsarbetet inom fångvården. Jag tror mig kunna säga att vad vi här föreslagit utgör ett led i detta arbete. Blir det inte en effektiv förbättring av byggnadsbeståndet får vi allt svårare att skaffa personal, framför allt kvalificerad personal. Att antalet interner samtidigt visar en tendens att öka — prognosen är tyvärr rätt dystert — gör att man onekligen har anledning att se pessimistiskt på situationen.

Det är mot denna bakgrund, herr talman, som jag vidhåller mitt yrkande.

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! Jag upprepar, herr Ståhl, att den reservation som herr Ståhl anslutit sig till och som står i överensstämmelse med motionen avser inte bara rymningshindrande åtgärder utan också standardförbättringar. Det framgår nämligen av motion II: 515, att de begärda medlen även skall avse välbehövliga standardförbättringar.

Stat för statens allmänna fastighetsfond

Vidare vill jag, herr Ståhl, påpeka att 735 000 kronor ändå inte är någon liten summa. Departementschefen har dock med tanke på den ekonomiska situation, vilken ligger framför oss, ansett det vara nödvändigt att göra avvägningar och vissa begränsningar i fråga om utgiftskrävande investeringar. Och jag upprepar: Det finns allvarliga missförhållanden även på andra områden. Hur är det t. ex., herr Ståhl, med medicinalstyrelsens delfond? På denna punkt har medicinalstyrelsen begärt pengar för en upprustning av vårdpaviljongerna, men departementschefen har inte ansett sig kunna gå så långt i tillmötesgåendet av dessa krav. Hur är det med byggnadsstyrelsens äskanden i fråga om ungdomsvårdsskolorna? Ungdomsvårdsskolorna påminner ganska mycket om det område som vi i dag behandlar. Även därvidlag har departementschefen fått vidtaga prutningar.

Till sist vill jag framhålla att detta är en avvägningsfråga. Det gäller såsom jag tidigare nämnt en begäran från myndigheternas sida om uppräknig av hela fastighetsfonden med 22 miljoner kronor. Det är inte så litet pengar.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Låt mig bara säga till herr Blidfors, att jag inte har påstått att det av oss begärda anslaget inskränker sig till enbart rymningsförebyggande åtgärder. Det finns sannerligen åtskilligt som behöver göras inom fångvården. Våra siffror är dock framräknade i samförstånd med initierat folk på detta område såsom avseende det nu mest nödvändiga och aktuella. För övrigt är jag naturligtvis överens med herr Blidfors om att detta är en avväggningsfråga. Vi har också sett det så, och vi är inte ensamma om att ha funnit, att det som just nu framför allt är angeläget är att förbättra situationen inom kriminalvården.

Jag vill inte alls påstå att förhållandena när det gäller vare sig mental-

Stat för statens allmänna fastighetsfond

sjukvården — det känner vi sannerligen till från vad som nu är på gång inom landstingen — eller ungdomsvårdsskolorna är bra. Men förhållandena är dess bättre icke så katastrofala som inom det område vi nu behandlar.

Herr **BLIDFORS** (s):

Herr talman! Jag är tacksam, herr Ståhl, för erkännandet att den motive-ring som herr Ståhl i dag anført, nämligen behovet av rymningshindrande åtgärder, inte kan åberopas för vissa av de arbeten som berörs i reservationen. Det var detta, herr Ståhl, som jag gärna ville understryka.

Dessutom skulle jag vilja tillägga att jag blev förvånad när herr Ståhl framhöll, att förhållandena när det gäller våra ungdomsvårdsskolor och även vårdpaviljongerna på de gamla mentalsjukhusen inte i lika hög grad skulle tarva en upprustning. Med anledning av detta uttalande betvivlar jag att herr Ståhl verkligen har en så ingående kännedom om standarden på de gamla mentalsjukhusen.

Herr **BÖRJESSON** i Glömminge (cp):

Herr talman! Vi har från kalmarlänsbänken väckt en motion med begäran om ett större anslag till restaureringen av Kalmar slott. Vi som står bakom motionen är nämligen oroliga för slottets bestånd under de närmaste åren i vissa delar. Det gäller den yttre dekoren på väggarna till den inre borggården.

Kalmar slott är ett mycket gammalt historiskt byggnadsverk. Det var en gång i tiden Sveriges sydspets och området omkring det utgjorde det sydöstra hörnet av Sverige. Kalmar slott fungerade under 1500- och 1600-talen som ett lås för landet och fick ta emot det militära tryck, som då utifrån kunde riktas mot Sverige.

Vi har stött vår motion på kungl. byggnadsstyrelsens flera gånger gjorde

hemställen om att man snarast borde företaga en restaurering av en del defekter på Kalmar slott. Utskottet hänvisar nu till att det pågår en utredning inom kungl. byggnadsstyrelsen om den framtida planeringen för byggnadsminnesmärkena och om de restaureringsåtgärder som krävs härför. Vi har emellertid den uppfattningen, vilken omfattas av dem som kan denna sak, att den av oss begärda restaureringen inte på något sätt skulle hindra planeringen av en stor framtida restaurering av slottet. Det gäller bara att bevara sådana detaljer som det kan bli för sent att rädda den gång då den stora restaureringen kommer till stånd.

Under tiden kommer självfallet mängder av turister, utlänningar och andra besökare på slottet att reagera mot det nuvarande förfallet. Man tycker att Sverige borde kunna kosta på sina gamla byggnadsminnesmärken betydligt mera än vad som nu är fallet.

Jag vill bara tillägga att man, om man skulle räkna upp vad som verkligen behöver göras med detta byggnadsminnesmärke, skulle komma till en mycket större summa än den som vi begärt i vår motion. Jag vill endast nämna, att gudstjänsterna och vigslarna i slotts kyrkan måst inställas på grund av att golven i densamma hotade att rasa samman. Det har gjorts en tillfällig förstärkning av detta golv underifrån i avvaktan på en kommande större restaurering. Åtgärderna för att bättra på dessa skavanker kan dock skjutas något längre på framtiden. Det är de yttre värdefulla dekorererna, vilka angrips av väder och vind, som riskerar att snabbare förstöras.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation nr 2.

Herr **TOBÉ** (fp):

Herr talman! Herr Börjesson i Glömminge talade här för reservation 2, och den är grundad på en fyrpartimotion som är starkt provinsielement.

Stat för statens allmänna fastighetsfond

Det kanske därför finns anledning att även en upplänning säger några ord i denna fråga, så att inte det provinsiella blir överbetonat.

Utskottets skrivning är inte direkt negativ, men utskottet vill ha en utredning om hur de historiska byggnadsminnesmärkena skall restaureras. Det är många minnesmärken vilkas restaureringsfråga behöver utredas, så att man vet hur arbetet bör göras. Därför kan det uppstå ett konkurrensförhållande, och av den anledningen vill man nu försöka få en plan för dessa arbeten.

Vad jag speciellt har fäst mig vid är byggnadsstyrelsens uttalande, som finns redovisat i statsverkspropositionen. Byggnadsstyrelsen säger att restaureringsarbetena för Kalmar slotts inre borggård inte längre kan uppskjutas, därest de snart utplånade resterna av den ursprungliga målningen skall kunna räddas och rekonstrueras. Det finns alltså ett visst förnuft i att avslå föreliggande motion och bifalla utskottets förslag, för då kanske man helt kan spara denna utgift. Det kan helt enkelt bli för sent. Här gäller det yttre målningsarbeten, som håller på att utplånas.

Jag anser det vara riktigt att ta hand om dessa arbeten nu, och jag yrkar därför bifall till reservation 2 till statsutskottets utlåtande nr 28.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Som herr Tobé sade har utskottet på intet sätt ställt sig negativt till tanken på en restaurering av vare sig Kalmar slott eller de andra gamla vackra kulturminnesmärkena som vi har i våra slott på olika håll i landet. Underhållet är emellertid på flera håll än i Kalmar eftersatt, och det måste satsas åtskilligt på att få dessa slott iståndsatta, så att de kan räddas över till framtiden. Nu är en prioriteringsplan under arbete. Byggnadsstyrelsen håller på med denna och från detta håll sägs — och

uttalanden därifrån väger naturligtvis ganska tungt — att det är speciellt viktigt att man snarast kommer i gång med Kalmar slott. Utskottet har emellertid, liksom regeringen, menat att eftersom vi är på väg att få en totalplan över prioriteterna är det nog riktigast att avvakta, så att man får en överblick över hela området och får veta i vilken tidsföljd de olika arbetena skall göras. Det är ingalunda någon avoghet mot Kalmar slott, herr talman, som är anledningen till att vi i år vill avvakta denna planering, innan vi på grundval av en motion tillstyrker ett konkret ställningstagande i ett enskilt fall.

Herr talman! Jag yrkar därmed bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Fru TORBRINK (s):

Herr talman! Det finns ett gammalt ordstäv som säger att medan gräset växer dör kon. Detta är i någon mån lämpligt att travestera i detta sammanhang. Här har det varit en ledamot uppe och talat för Kalmar slott. Visserligen är han ölännning, men Kalmar slott syns vida omkring och är en kär sak för samtliga nere i dessa bygder — och som jag tror också för hela Sveriges folk.

Det gäller som här sagts den inre borggården. Kungl. byggnadsstyrelsen har varit bekymrad över att färgen skulle förintas och ramla ned. Det är av den anledningen som vi tagit oss orådet före att motionera om de 250 000 kronor som skulle behövas för att den detaljen skulle bli restaurerad — inte bara till lyst utan för att det skulle bli hållfasthet på de väggar det gäller. Det är en liten summa, och även om jag vet att många andra ändamål kräver pengar tycker jag att man kunde offra denna summa på Kalmar slotts inre borggård för att få den iståndsatt nu, så att det inte blir som herr Tobé sade, nämligen att pengarna blir alldeles onödiga om det dröjer för länge därför att de kommer för sent.

Stat för statens allmänna fastighetsfond

Herr talman! Med dessa enkla ord yrkar jag bifall till reservation nr 2.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Jag tror säkert att herr Ståhl är intresserad av samtliga våra byggnadsminnesmärken, men jag måste ändå säga några ord på grund av att den motivering för avslag som han här understött inte är så stark. Han säger att vi måste satsa på våra byggnadsminnesmärken. Till detta skulle jag vilja göra den reflexionen att, om det nu av statsfinansiella skäl är svårt att få anslag, finns det ju andra vägar att så fort som möjligt försöka skaffa pengar till dessa slott — exempelvis genom att höja de inträdesavgifter som man nu tar upp vid de olika slotten. Det finns inträdesavgifter som sedan 20 år tillbaka varit 50 öre. Detta kan inte vara motiverat. Skall man ha inträdesavgift vid våra byggnadsminnesmärken, bör denna i någon mån följa penningvärdeförsämringen. Om de förvaltande organen och statsmakterna godkänner detta, skulle man på detta sätt ganska snabbt kunna skaffa pengar till förbättringar av dessa byggnadsminnesmärken.

Herr Ståhl säger att man måste avvakta en turordning, en prioritering. Väder och vind och tidens tand avvaktar emellertid inte någon byråkratisk prioritering, utan ett uppskov kommer att mer och mer minska möjligheterna att återställa det som under tiden förstörs innan denna prioritering en gång kommer till stånd.

Jag skulle vilja ta ett exempel som jag väl känner till. På Borgholms slott får kungl. byggnadsstyrelsen i arrende årligen 11 000 kronor. Hur mycket det kan vara på Kalmar slott vet jag inte, men dessa belopp kunde gott höjas till kanske det dubbla. På det sättet finge man resurser till att hålla dessa gamla byggnadsmärken i stånd. Jag kan inte tro att våra svenska turister och den svenska allmänheten har någonting emot att på detta sätt hjälpa till att hål-

la dessa gamla byggnadsminnesmärken i skick.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Boman m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 129 ja och 77 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara

Statsbidraget till allmän försäkringskassa, m. m.

med övervägande ja besvarad. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. II) i utskottets utlåtande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Ivar Johansson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 125 ja och 76 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. III

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

Statsbidraget till allmän försäkringskassa, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner angående statsbidraget till allmän försäkringskassa, m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 234 i första kammaren av her-

rar *Ottosson* och *Enarsson* samt nr 289 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås m. fl.

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte antaga i motionerna intagna förslag till lag angående ändrad lydelse av lagen om allmän försäkring den 25 maj 1962 (nr 381) och till förordning angående ändrad lydelse av Kungl. Maj:ts förordning den 4 juni 1954 (nr 519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel. Motionsyrkandet innebar, att karensloppet vid läkemedelsrabatteringen skulle höjas från 3 till 5 kronor, att statsbidraget till läkemedelsrabatteringen slopades samt att det allmänna statsbidraget till sjukförsäkringen sänktes från 50 procent till 45 procent.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 234 och II: 289, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hübinette* och *Ringaby*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till förevarande motioner I: 234 och II: 289, måtte för sin del antaga i reservationen intagna förslag till lag angående ändrad lydelse av lagen om allmän försäkring den 25 maj 1962 (nr 381) och till förordning angående ändrad lydelse av Kungl. Maj:ts förordning den 4 juni 1954 (nr 519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Den motion som ligger till grund för föreliggande utlåtande från andra lagutskottet är ju en gammal bekant för kammarens ledamöter. Den motivering för bifall till motionen som jag kommer att prestera innehåller inte heller några egentliga nyheter. Jag skall därför fatta mig kort och börja med att anföra några principiella skäl.

Statsbidraget till allmän försäkringskassa, m. m.

När vi här i riksdagen beslutar om en social reform, inför vi ofta en egenavgift för att inte helt tappa bort sambandet mellan förmån och kostnader och kanske också för att i någon mån hålla tillbaka onödig efterfrågan på reformens förmåner. Det är utan tvivel en klok politik och har väl även varit vägledande vid beslutet om allmän sjukförsäkring som trädde i kraft år 1954, då en grundavgift eller ett karensbelopp på 3 kronor vid varje inköp av läkemedel infördes. Efter 1954 har ingen ändring av detta karensbelopp beslutats.

Av politiska skäl är riksdagen däremot, sedan en reform väl genomförts, i fortsättningen ofta mycket ovillig att höja denna egenavgift, oberoende av inkomstutveckling och inflation. Den en gång beslutade egenavgiften blir därigenom reellt sett mindre och mindre för att till slut helt sakna betydelse i sammanhanget. Min fråga blir därför: Skall vi ha det på detta sätt, t. ex. när det gäller mediciner? Många anser ju att vi äter för mycket mediciner. Konsumtionsökningen har varit oroande stor under senare år. Den höjning av karensbeloppet från 3 till 5 kronor som vi förordar betyder också mycket litet för den medicinköpande allmänheten men medför en besparing för statskassan på många miljoner. Den innebär också en mycket kraftig avlastning i apotekens och sjukkassornas granskningsarbete. Hur många recept som kommer bort vid granskningen genom denna höjning av karensbeloppet vet man väl inte riktigt, men det lär röra sig om flera miljoner recept. Därmed innebär höjningen också en mycket avsevärd rationalisering.

Eftersom läkemedelsrabatteringen tillämpas så att kunden utöver karensbeloppet på för närvarande 3 kronor själv har att betala hälften av det pris som överstiger karensbeloppet får kunden för den medicin som egentligen kostar 10 kronor efter rabatteringen betala 6:50. Om man höjer karensbeloppet till 5 kronor kommer kunden i detta fall att

få erlægga 7:50. Denna med hänsyn till penningvärdeförsämringen och inkomstförstärkningen sedan 1954 obetydliga justering torde inte vara särskilt svår att bära. Om man, som ofta är fallet, köper tre mediciner på samma recept blir kostnadsökningen bara 33 öre per medicin.

Utskottsmajoriteten har väl i princip inte något emot denna ändring men vill tydligen invänta läkemedelsutredningens förslag. Från högerhall har vi emellertid i flera år hävdats att en höjning av karensbeloppet borde ske. Jag har därför inte anledning till annat än att yrka bifall till reservationen.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Herr Ringaby påpekade att den föreliggande motionen är en gammal bekant för kammaren. Det kan man säga ty denna fråga har varit uppe till behandling vid varje riksdag allt sedan 1959. Frågan gäller karensbeloppet vid läkemedelsrabatteringen och statsbidraget till sjukkassorna.

Det förhåller sig så att 1961 års sjukförsäkringsutredning fått i uppdrag att utreda denna fråga och framlägga förslag. Det finns därför inte någon anledning att i dag ägna någon mera omfattande diskussion åt frågan. Men om man höjer karensbeloppet får detta betydelse för de sjuka och det blir fråga om en övervältring av kostnader från friska till sjuka människor. För den som redan har ganska stora utgifter för medicin betyder även en liten höjning av kostnaderna för medicinen ganska kännbara påfrestningar. Många av våra gamla måste ha tillgång till medicin och för dem blir en höjning av karensbeloppet ganska kännbart.

Herr talman! Med hänsyn till att denna fråga, såsom utskottet har framhållit, hänvisats till 1961 års sjukförsäkringsutredning och med hänsyn till att frågan diskuterats så många gånger tidigare här i riksdagen nöjer jag mig

med detta inlägg och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ringaby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herrar Hübinette och Ringaby.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ringaby begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 177 ja och 28 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Änkepension för kvinna i visst fall

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckta motioner om änkepension för kvinna i visst fall.

Andra lagutskottet hade till behandling förchäft två inom riksdagen väck-

ta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 11 i första kammaren av herrar *Erik Olsson* och *Dahlberg* samt nr 14 i andra kammaren av herr *Wikner m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående rätt för kvinna, som levt under äktenskapsliknande förhållanden med en man, att erhålla änkepension vid dennes frånfälle».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I:11 och II:14, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Dahlberg*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Då jag är ansvarig för att motion nr 14 avlämnats i denna kammare, ber jag att få säga några ord som dels anknyter till motionens innehåll och dels till den behandling motionen fått i andra lagutskottet. Vi motionärer begär att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående rätt för kvinna, som levt under äktenskapsliknande förhållanden med en man, att erhålla änkepension vid dennes frånfälle.

Enligt lagen om allmän försäkring 8 kap. 2 § stadgas: »Ogift eller frånskild kvinna eller änka, som stadigvarande sammanbodde med ogift eller frånskild man eller änkling vid dennes död och som varit gift med eller har eller har haft barn med honom, likställes med änka i fråga om rätt till änkepension. Den tid, under vilken kvinnan oavbrutet sammanbott med mannen fram till tidpunkten för dennes död, jämställes vid tillämpningen av 1 § första stycket b) med tid, varunder äktenskap bestått.»

Vi har i motionen påtalat, att det finns många kvinnor som stadigvarande sammanbott med en man i tjugo, tret-

Änkepension för kvinna i visst fall

tio år eller ännu längre utan att hon varit gift med honom eller att de har barn tillsammans. Om mannen skulle dö innan kvinnan fyllt 67 år, erhåller kvinnan ingen pension; hon får klara sig genom förvärvsarbete. Alla vet att detta många gånger inte är så lätt, framför allt för kvinnor bosatta på landsbygden. I regel är de också när de nått över 60 år handikappade på grund av ålder, eftersom man vill ha yngre arbetskraft.

Jag har i min hemkommun kommit i nära kontakt med de problem jag här tagit upp, och jag anser att de bör tas upp vid det forum där man kan göra något åt saken, framför allt då i riksdagen.

En kvinna har under äktenskapliknande förhållanden sammanbott med en man i ca 30 år. De har inga barn tillsammans och var inte heller gifta. Mannen dog när kvinnan var 60 år. Hon har, som det heter, »varit sin man huld och trogen» och offrat sin bästa tid för att sköta hemmet och mannen. De har levat under knappa omständigheter, och något större sparkapital fanns ej när mannen dog. Enligt nuvarande lagbestämmelser har hon inga möjligheter att erhålla änkepension, och det är, som jag tidigare nämnde, mycket svårt för denna kvinna att få ett arbete dels på grund av att hon bor på landsbygden och dels på grund av hennes ålder.

Om de hade varit gifta, skulle kvinnan ha fått änkepension. Det lagliga giftermålet anser jag i detta fall vara en ovidkommande sak. Lagen om pension åt änkor har tillkommit för att ge hjälp där sådan behövs. Det finns många kvinnor som aldrig kan få barn, trots att deras högsta önskan är att få äga ett eget barn. Att en man och en kvinna sammanbor med varandra utan att vara gifta kan bero på många omständigheter. I varje fall kan kvinnor som inte får barn inte lastas för detta, och om en man och en kvinna sam-

manbor men inte gift sig behöver detta inte *enbart* bero på kvinnan. Personligen tror jag att det ofta är mannen som motsatt sig en laglig vigsel.

Jag anser för min del att det är en lucka i lagen som gör att dessa s. k. änkor ställs utanför och inte får denna pension. Nu säger utskottet: »Om motionärernas önskemål att utvidga kretsen av dem som likställes med änkor tillgodoses, skulle detta medföra att alla de som sammanbor under äktenskapliknande förhållanden även eljest i pensionshänseende måste betraktas som äkta makar. Som en följd härav skulle pensionsförmånerna för sammanboende bli mindre än med nuvarande regler.» Och så fortsätter utskottet: »Detta är en konsekvens av motionärernas förslag som utskottet inte vill medverka till.»

Jag vill omnämna att det finns flera exempel på att vi har kunnat lösa problem kollektivt. Är det något fel att man tar hänsyn till de här kvinnorna och försöker lösa deras problem kollektivt? Jag kan tala om att jag personligen också ömmar för pensionärerna. 1948 tillkom änkepensionen. Den var då ganska blygsam, men den har så småningom utvecklats till en verklig familjepension med lika stora belopp som ålderspensionen. Dessutom har barnpensioner tillkommit. Sedan den 30 juni 1960 utgår både änke- och barnpension utan inkomstprövning. Detta ansågs vara ett stort framsteg och förmånerna har undan för undan utsträckts till att omfatta allt fler. Därför anser vi att mycket skulle vara vunnit genom ett beslut om änkepension för dessa i motionen omnämnda kvinnor. Jag tror också att det vore befogat med en utredning då det gäller hela denna pensionsfråga.

Huvudsyftet med socialpolitiken är ju att skapa rättvisa och trygghet åt människorna, och då vi gått med på detta borde väl de fel och brister som ännu finns kvar kunna rättas till. Vi

har en socialpolitisk kommitté tillsatt, och nu vill jag ställa frågan: Kommer denna kommitté att syssla med detta spörsmål?

Till slut, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen nr II: 14.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Wikner anförde, att det kan uppstå sådana fall, till synes orättvisa, som herr Wikner skildrade. Han talade om ett par som sammanbott i 30 år och kvinnan var 60 år då mannen dog. Hon kunde följaktligen enligt de nuvarande reglerna icke erhålla änkepension. Detta är alldeles riktigt. Herr Wikner slutade sitt anförande med att undra, om socialpolitiska kommittén kommer att utreda denna fråga. Jag tror dock inte att så blir fallet, därför att frågan nyss har varit föremål för utredning — om jag inte minns fel av 1958 års socialförsäkringskommitté.

Vad motionärerna närmast syftar till är tydligen en återgång till de bestämmelser som i detta avseende gällde före 1960. Då gällde nämligen inom folkpensioneringen den bestämmelsen, att två sammanboende, som hade bott samman under en väsentlig tid, skulle betraktas som äkta makar och alltså erhålla pension såsom för äkta makar. Detta gällde såväl beträffande änkepensionen och hustrutillägget som — när bägge hade uppnått 67 års ålder — beträffande ålderspensionen. Denna distinktion, att de skulle ha levat samman under äktenskapsliknande förhållanden, som fanns i den gamla bestämmelsen, var för dem som på det lokala planet hade att sköta om utredningen i icke ringa mån svärbemästrad. Det kunde mången gång vara en rätt intrikat sak att göra den utredning som behövdes; ibland hände det att de båda kontrahenterna vägrade att gå med på att de skulle betraktas som makar, ibland godtog de ett sådant förslag.

Efter den utredning som då verk-

Änkepension för kvinna i visst fall

ställdes i socialförsäkringskommittén kom man fram till att det behövdes sådana bestämdare distinktioner som den nuvarande lagstiftningen innehåller och som bl. a. säger att kvinna som sammanbott med mannen vid dödstillfället får änkepension, därest hon tidigare varit gift med honom. Man syftar tydligen på de fall då makar varit gifta, skilt sig och sedan flyttat tillsammans igen. Vidare får hon änkepension om de två har eller har haft barn tillsammans. Detta är det väsentliga i bestämmelsen. Den leder, som jag inledningsvis sade, till konsekvenser av det slag som herr Wikner har skildrat.

Vi har beaktat dessa saker i utskottet, men vid våra överväganden har vi inte funnit anledning att nu, så snart efter en ändring, föreslå en återgång till de gamla bestämmelserna, som dock hade tillämpats ända sedan 1948. Det var alltså på erfarenhetsmässiga grunder som man gjorde ändringen 1960.

Vi har i varje fall inte lika lång erfarenhet av bestämmelserna sådana de nu är utformade, men jag medger att de leder till fall som ter sig märkliga. Man kan naturligtvis säga att de två sammanboende kunnat ingå äktenskap i god tid men det kan, som herr Wikner anförde, vara speciella skäl som gör att parterna inte vill legalisera sammanboendet.

Med hänsyn till att vi alltså har haft sådana bestämmelser som motionärerna syftar till och med hänsyn till att vi har motsvarande bestämmelser som de nuvarande i andra delar av lagstiftningen, bl. a. i skattelagstiftningen, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Det är klart att man kan ge socialhjälp åt de kvinnor det här är fråga om, men jag kan också tala om att den kvinna som jag nämnt blev tillfrågad om socialhjälp, men hon ville inte ta emot sådan hjälp.

Tilläggs pension till vissa ålderspensionärer m. fl.

Det är riktigt som herr Anderson i Sundsvall säger, att denna fråga är svårbemästrad, eftersom bedömningen i sådana här fall är svår. Det vet vi mycket väl, men vi har också sagt i motionen att för sådan bedömning skulle anlitas en i samhället allmänt betrodd man. Man behöver givetvis inte gå till ytterligheter, utan änkepension skall ges endast i de fall där man absolut kan klagöra att de levt under äktenskapsliknande förhållanden.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 11 och II: 14; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12

Tilläggs pension till vissa ålderspensionärer m. fl.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckta motioner om tilläggs pension till vissa ålderspensionärer m. fl.

Andra lagutskottet hade till behandling förehäft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 103 i första kammaren av herr *Virgin m. fl.* samt nr 124 i andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning av frågan om tilläggs pensioner till de ålderspensionärer, änkor och invalider som utan eget förvällande ställts utanför ATP-systemet eller endast uppbär tjänstepensioner som är oproportionerligt små, samt att utredningen måtte verkställas så snabbt, att förslag i ärendet kan föreläggas 1966 års riksdag».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 103 och II: 124, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrarna *Kaijser* och *Ringaby*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till förevarande motioner, I: 103 och II: 124, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning av frågan om tilläggs pensioner till de ålderspensionärer, änkor och invalider, som utan eget förvällande ställts utanför ATP-systemet eller endast uppbure tjänstepensioner som vore oproportionerligt små, samt att utredningen måtte verkställas så snabbt, att förslag i ärendet kunde föreläggas 1966 års riksdag.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Enda möjligheten för ett oppositionsparti att slåss för en sak, som man anser rättvist, riktigt och angeläget att genomföra, det är som bekant att envist och enträget återkomma till saken, även om det kan verka en smula besvärande. Vi vet också att socialdemokraterna gick till väga på samma sätt i en svunnen tids oppositionsställning. De problem som aktualiseras genom motionerna I: 103 och II: 124 är också av sådan art att de måste väcka debatt.

När ATP tillskapades, högg man helt enkelt en rågång genom svenska folket i pensionshänseende, och det är vår skyldighet som ansvariga politiker att se till att denna rågång inte vidgas till en besvärande klyfta. ATP-beslutet innebär nämligen att alla som pensionerades intill utgången av december 1962 inte får någon pension, medan de som pensionerades fr. o. m. den 1 januari 1963 får pension enligt ATP-systemet. För många av dem som råkade komma på fel sida om den 1 januari 1963 har dessutom avgift erlagts under ett års tid.

Vidare skall vi vara på det klara med att klyftan kommer att växa till en besvärande bredd allteftersom pensioner-

Tilläggs pension till vissa ålderspensionärer m. fl.

na i framtiden ökar. Om några år kommer skillnaden mellan pensionsbeloppen att vara tusentals kronor. Denna skillnad i beloppen kommer alltså inte att vara orsakad av olikheter i inkomst-hänseende utan endast av att vederbörande råkat bli pensionär på fel sida om den 1 januari 1963.

Vi vet att befolkningspyramiden inte är gynnsam för den framtida utvecklingen. Unga och medelålders människor kommer att få betala stora summor till de växande pensionskostnaderna, och en stor import av utländsk arbetskraft kan komma att krävas för att klara dessa kostnader.

Helt säkert får vi i framtiden ompröva ATP-avgifternas storlek och placering för att undvika politiska hänsyn vid kapitalfördelningen och tänka mer ekonomiskt när det gäller produktionsfrämjandet. Detta blir nödvändigt om vi skall gå i land med våra åtaganden. Med hänsyn till detta, herr talman, skulle vi i högerpartiet vara mycket tveksamma beträffande en ytterligare ökning av pensionskostnaderna, även om, såsom i detta fall, rättviseskäl talar för det. Men i fråga om denna reform är, i motsats till vad fallet är beträffande de flesta andra reformer, automatiken i kostnadshänseende ständigt fallande. Så länge läkarvetenskapen inte har lyckats lösa det eviga jordelivets gåta kommer kostnaderna för den tilläggs pension vi förordar till dem som står utanför ATP-systemet att bli mindre och mindre för att praktiskt taget upphöra om 20 år.

Vi skall heller inte glömma bort att många av dessa gamla nu är omhändertagna på samhällets inrättningar av olika slag. En tilläggs pension enligt vår modell skulle alltså inte bara ge de äldsta pensionärerna möjlighet till ett rikare och mera meningsfyllt liv utan även till ökade möjligheter att i likhet med sina blivande yngre medpensionärer i större utsträckning kunna själva betala för sig i den mån de måste anlita pensionärshem och liknande inrätt-

ningar. Ökad jämlikhet även därvidlag torde vara önskvärd.

Utskottsmajoriteten poängterar den absoluta nödvändigheten av fortsatt produktionsökning för att vi skall kunna fullfölja våra pensionsåtaganden.

Den som tror på den fria kapitalmarknadens överlägsenhet när det gäller att höja produktionen och levnadsstandarden — och det hoppas jag att alla borgerliga gör — måste då med bekymmer se hur en snabbt växande del av kapitaltillgångarna lägges till AP-fonden och därmed under politiska — och i framtiden kanske taktiskt politiska — bedömningsgrunder vid fördelningen. Därvidlag tar jag ingen hänsyn till den för tillfället sittande regeringens politiska hemvist.

Utskottsmajoriteten erkänner oförbehållsamt »att pensioneringen för de i motionen upptagna åldersgrupperna inte är helt tillfredsställande, men detta problem syntes få lösas på annan väg». Ja, ärade kammarledamöter, vilken annan väg? Det är detta vi vill utreda. När nu utskottsmajoriteten erkänner problemet men inte kan anvisa en konkret lösning borde en utredning vara motiverad.

En lösning via folkpensioneringen kräver differentierade folkpensioner och vi har inte velat gå den vägen. Den frågan får emellertid utredningen avgöra. Jag vill även gärna påpeka att reservationen är så skriven att en utredning inte behöver känna sig bunden av någon viss speciallösning. Att vi från högerhåll i motionens allmänna motivering anvisat en möjlighet till lösning av frågan ändrar inte detta faktum.

Av stort intresse för mig är emellertid att få höra vilka skäl som utskottsmajoritetens talesmän kan andraga för att gå emot ett krav på utredning av ett problem som man ändå erkänner existerar.

Med dessa få ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Tilläggs pension till vissa ålderspensionärer m. fl.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Som herr Ringaby nysst nämnde har denna fråga varit föremål för diskussion här i kammaren så pass nyligen som i november förra året. Jag lyssnade på herr Ringaby med stort intresse, men jag kunde inte finna, att han anförde några nya motiveringar eller argument, och jag vill inte heller göra anspråk på att tillföra diskussionen några nya sådana. Debatten om detta ämne har ju pågått så länge och varit så omfattande att det inte torde vara lätt att redovisa nya synpunkter och nya argument.

Med det motionspar som nu behandlas i detta utskottsutlåtande fullföljer högern det utspel, som gjordes under sommaren 1964 vid riksstämman i Östersund. Det ursprungliga förslaget innebär, om man har fattat rätt, att pensionsbeloppen för de grupper som det här gäller — dels de som är födda före 1896 och dels de som är födda 1896—1913 — genom en extra tilläggs pension skulle lyftas upp till 1 800 kronor för ensamma pensionärer och 2 700 kronor för makar. Den reformen skulle kosta ungefär 2 miljarder kronor per år, och pengarna skulle som bekant tas ur pensionsfonden.

I årets motioner har förslaget ändrats i någon mån. Man syftar nu till en etappvis höjning av pensionerna upp till de angivna beloppen. Man föreslår höjning i tre etapper. I stället för den fyrverkeribomb, som avfyrades sommaren 1964, vill man nu konstruera en trestegsraket. Det kan ju bli god effekt även av en sådan — som fyrverkeri betraktat.

Jag vill emellertid beröra ett par saker i motionen. Högern trycker hårt på att ATP-systemet innehåller en del orättvisor. I likhet med de flesta pensionsförsäkringssystem innehåller väl även ATP-systemet en del bestämmelser, som man kan sätta ett frågetecken i marginalen för. Ett bifall till högermotionen skulle emellertid innebära att

ett väsentligt avsteg gjordes från försäkringsprincipen. ATP-systemet är ju ett försäkringssystem, som omfattas av dem som har haft eller har möjlighet att intjäna pensionspoäng och för vilka alltså erlagts eller erlägges en viss pensionsavgift. De grupper, som herr Ringaby och motionärerna talar om, tillhör inte försäkringssystemet. Man skulle alltså ta med grupper, för vilka dessa allmängiltiga principiella grundsatser icke gäller.

Herr Ringaby talade om det magiska årtalet 1963 och sade att de som råkade fylla 67 år före det årtalet får ingen ATP-pension, vilket däremot de får som uppnår 67 års ålder 1963 eller senare. Tidigare har man anfört 1896 som den magiska gränsen. Att dessa båda årtal utgör gränser hänger samman med den tidpunkt vid vilken försäkringssystemet beslutades här i riksdagen. Principbeslutet fattades, som alla minns, 1958 och 1959 antogs lagen och utformades detaljerna i systemet. Samtidigt bestämdes att systemet skulle träda i kraft 1960 beträffande avgifterna och 1963 beträffande förmånerna. Det innebär att de som var födda 1896 och alltså 1963 uppnådde 67 års ålder var de första som skulle få pensioner från ATP. De som var födda tidigare kunde inte få vara med i ATP-systemet. Någon lång övergångstid kan man inte anse att tiden från 1960 till 1963 är, eftersom man ville ha in ett par tre års avgifter innan systemet skulle träda i kraft på förmånssidan.

De personer som är födda under tiden 1896—1913 utgör en annan grupp som högern anser vara orättvist behandlad. För dem gäller alltså övergångsbestämmelserna. För dem gäller i princip endast 20 pensionsgrundande år i stället för normalt 30 år. När denna fråga på ett tidigare stadium varit uppe till diskussion, har just denna konstruktion blivit utsatt för mycket hård kritik från högern på grund av den överkompensation som försäkrings-

Tilläggs pension till vissa ålderspensionärer m. fl.

tagarna i denna åldersgrupp skulle komma att erhålla. Nu kritiserar man systemet på grund av att kompensationen är alldeles för liten.

För att få en grund att stå på har man i motionen gjort gällande, att ATP-avgifterna slagit igenom i en stigande prisnivå och att det därför är uppenbart att konsumenterna i betydande grad medverkar till ATP-systemets finansiering, oavsett om de själva kan påräkna förmåner från detsamma eller inte. ATP skulle med andra ord enligt motionärerna till betydande del vara en direkt orsak till inflationen eller, anorlunda uttryckt, när vi köper bröd, mjölk, smör, fläsk och andra konsumtionsvaror betalar vi samtidigt en avgift till ATP. Det där kan låta bestickande, men frågan är om inte tankegången är ganska orealistisk. Det finns i varje fall inte något utredningsmaterial som stöd härför. Riksdagen begärde för två år sedan en utredning angående ATP-systemets samhällsekonomiska verkningar. Det är väl närmast den utredningen — som för övrigt inte alls fick den sammansättning som vi hade önskat — som skall prestera ett material i detta avseende. Såvitt jag vet saknas sådant material ännu. Man skulle väl med samma rätt kunna säga att om vi inte hade ATP-systemet skulle lönerna i stället ha legat betydligt högre och prisnivån alltså förmodligen varit lika hög. Det senare påståendet är minst lika relevant som det som anföres i högermotionen. Jag tycker för min del att påståendet i motionen på denna punkt är i hög grad långsökt.

Den som följt diskussionerna i ämnet kan inte frigöra sig från det intrycket att det är ATP-fonderna och ATP-sparandet som högern främst vill komma åt. Detta framgick även av herr Ringabys anförande i dag. När saken förra hösten debatterades här i kammaren, hölls det långa och ingående utläggningar om ATP-sparandets värde och jag behöver därför inte närmare

ingå på frågan om fondbildningen och dess betydelse. Låt mig bara erinra om att, när beslutet om ATP fattades, var man överens om att sparandet i ATP-fonderna även skulle ersätta det enskilda försäkringssparande som kunde antagas bortfalla. Fondkapitalet skulle dessutom medverka till en ökning av produktionen, varigenom skulle skapas ett fastare underlag för försäkringssystemet som sådant.

Dessa förutsättningar är alltså aktuella, trots att ATP-systemet nu har varit i kraft några år och fonderna har vuxit till vissa belopp. Denna fondbildning behövs i dag lika väl som när systemet startades. Frågan om fondbildningen, dess administrerande och tillväxttakt skall emellertid penetreras av den utredning, som verkställs av det ekonomiska planeringsrådet. I sinom tid får vi se, vilket resultat man därvid kommer till. Såsom jag nyss framhöll är det två år sedan riksdagen begärde denna utredning, och jag har inte kunnat finna att det hittills redovisats något material i ämnet. Det vore önskvärt att vi med det snaraste kunde få del av de analyser som gjorts i detta avseende.

Innan så har skett kan man inte grunda sina omdömen på något annat än den praktiska erfarenheten, och jag förmodar att herr Ringaby i likhet med mig och de flesta här i kammaren har klart för sig att utrymmet är trångt på kapitalmarknaden både för industrien och inte minst för kommunerna. Därtill kommer att vi befinner oss i ett läge då de statliga myndigheterna lägger på kommunerna den ena stora uppgiften efter den andra, som kräver dyrbara investeringar och alltså mycket väsentliga kapitaltillgångar. Följden är att kommunerna står i kö hos kreditinrättningarna för att få låna pengar, men därvid många gånger blir avvisade.

Det behövs således alltså en omfattande kapitalbildning i vårt samhälle och det föreligger fortfarande sam-

Tilläggspension till vissa ålderspensionärer m. fl.

ma försättningar som vid ATP-systemets tillkomst, d. v. s. att ATP-fonderna skall bidra till produktionsökningen och därigenom skapa en bättre grundval för själva systemets framtid.

Många folkpensionärer har otvivelaktigt svårt att klara sig på de folkpensioner som nu utgår, men när beslutet om ATP fattades var riksdagen enig om att folkpensionerna skulle höjas efter en viss mall fram till år 1968. En del av dessa höjningar har redan verkställts. Från vårt håll har redan för ett par år sedan föreslagits, att folkpensionerna skulle höjas årligen i stället för vartannat år, som man ursprungligen avsett. Folkpensionärerna skulle alltså varje år erhålla en förbättring på samma sätt som löntagarna.

Det förefaller som om regeringen i år har slagit in på den vägen. Jag vill i den höjning av folkpensionerna, som föreslås i statsverkspropositionen, inte bara se en kompensation för den ökade omsättningsskatten utan också ett steg i riktning mot en årlig höjning av folkpensionerna, vilket jag anser vara det riktiga och rättvisa. Självfallet får man då vid varje tillfälle pröva frågan om, i vilken utsträckning möjlighet föreligger att öka folkpensionerna utöver vad som tidigare planerats.

Det kan emellertid inte bara bli fråga om att ge de gamla mera pengar. Det finns åtskilliga andra angelägenheter som är ytterst väsentliga för våra folkpensionärer. Många av dem har så stor förmåga att hushålla med små medel att de kanske klarar sig rätt så bra på folkpensionen, men för alla är det högst angeläget att få hyggliga, bekväma och moderna bostäder. Jag har det intrycket att vi kanske skulle göra folkpensionärerna den största tjänsten genom att se till att de kan skaffa sig hyggliga bostäder. En utväg är därvid att utöka de kommunala bostadstilläggen, som fortfarande på många orter är alltför små. Riktmärket bör vara att de kommunala bostadstilläggen blir av

en sådan storleksordning att folkpensionärerna kan skaffa sig en liten men modern och bekväm bostad.

Vi får inte heller glömma att de gamla har ett mycket stort behov av vård och tillsyn. Det förhållandet att många av dem lever i ensamhet och misär kanske inte direkt har ekonomiska skäl, utan beror på att krafterna tryter och att de inte kan skaffa sig någon hjälp trots att de har möjlighet att betala för sig. Jag tror att vi i det avseendet inte längre skall ropa på utredningar. Det krävs i stället omedelbara åtgärder i större utsträckning än hittills från både statens och kommunernas sida för att klara den svårbemästrade situation som föreligger i detta avseende.

Jag vill som avslutning på detta inlägg i debatten om ökade pensionstilllägg kraftigt understryka att pengar inte är allt. Ofta kan de gamla betala för sig, men den vård och tillsyn som de behöver finns inte att köpa för pengar. Det är en omständighet som måste beaktas i detta sammanhang.

Herr talman! Den väg som högern i detta fall har anvisat — en extra tilläggspension bekostad av ATP-fonderna — är enligt min mening av principiella skäl inte möjlig att följa. Det är också den ståndpunkt som andra lagutskottet har intagit. En höjning av pensionsbeloppen får ske på annan väg, t. ex. via folkpensioneringen. Av denna anledning har utskottet inte kunnat biträda motionerna utan föreslår att de icke skall föranleda någon åtgärd.

Jag ber, herr talman, med detta att få yrka bifall till vad utskottet hemställt.

Herr RINGABY (h) kort genmäle:

Herr talman! När herr Anderson i Sundsvall säger att pengar inte är allt kan jag helhjärtat instämma med honom. Det är naturligtvis alldeles sant. Däremot tror jag inte att vi i detta läge behöver ge oss in på långa och djuplodande ekonomiska resonemang, som

Tilläggspension till vissa ålderspensionärer m. fl.

herr Anderson här gjort. Det är egentligen alldeles ovidkommande. Vårt förslag är faktiskt att en utredning skall få ta itu med dessa saker.

Att ATP-kostnaderna bärs av produktionen är väl emellertid ostridigt, herr Anderson, och att de på så vis påverkar priserna är också ostridigt, men om ATP också påverkar inflationen kan kanske varken herr Anderson eller jag klara ut; jag förmodar att det kan vara svårt till och med för nationalekonomen av rang.

Till slut, herr talman, vill jag bara påpeka att det inte är ur ATP-fonden vi syftar till att ta pengarna. Vi har nämnt möjligheten att ta dem ur avgifterna men också nämnt möjligheten att gå genom folkpensionen. Vi har alltså lämnat vida möjligheter öppna för en utredning att nå fram till en vettig lösning av detta problem. Jag har därför ingen anledning att ändra mitt yrkande.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Det är mycket märkligt att andra lagutskottet inte vill vara med om en utredning beträffande frågan om pensionsrättvisa åt de äldsta av de gamla och åt änkor och invalider som ställts utanför den senaste trygghetsreformen. Saken gäller ingalunda i dag något beslut om fixerade pensionsbellopp och pensionsnormer — något som naturligtvis kan förfära en finansminister. Det är bara fråga om att utreda våra möjligheter att göra något ytterligare för dem i vårt samhälle som har arbetat mest men fått minst av vår beprisade välståndsökning liksom för en grupp som oförskyllt drabbats av sorg och lidande.

Ingen i denna kammare kan väl påstå att allt är gott och väl för våra gamla. Det finns många eftersläpningar på åldringsvårdens område, och pensionsrättvisan är en. Vi har väl alla ambitionen att göra det bättre för våra åldringar; det har framkommit i alla

inlägg. Vi vill alla ha en ändring till stånd, men då måste vi också utreda våra möjligheter att åstadkomma denna ändring. Ingenting sker av sig självt.

När vi nu kan kosta på oss en budget som omspannar 29 miljarder svenska kronor är det inte klokt, herr talman, att så eftersatta grupper inte skall komma i åtanke när det gäller standardrättvisa.

Vi bör nog tala ganska tyst i detta sammanhang om de 35 ören per dag som blev den Strängska budgetens magra fläskben till folkpensionärerna av i dag. Även om det blir många 35-öringar framöver i en generell pensionshöjning, blir resultatet ändå bara att vi konserverar det orättvisa underläget för de äldsta.

Vi är inte annars särskilt återhållsamma med utredningar om statliga stödåtgärder. När några dagstidningar börjar vackla tillsätter man en utredning illa kvickt, och sedan är det snart tid att bolla med miljonerna. Nu råkar det gälla människor av kött och blod, människor som slitit och släpat i sin tid och som hållit sig flytande just därför att de tidigt fått lära sig att hålla med det lilla de har haft. Det finns ingen kategori nu levande svenskar som gjort sig mer förtjänt av det allmännas stöd och intresse än våra äldre pensionärer.

Det är så lätt att tala om grupper och att ange siffror, men när man har en avsevärd del av sitt arbete bland gamla människor måste man tänka konkret. Låt mig i all korthet erinra om ett fall, som ingalunda är unikt. Det gäller en gammal trappstäderska på 80 år, som nu ligger som ett litet knyte i sin säng efter 40 års arbete. Hon har dock sitt goda huvud och minne i behåll, och hon har räknat ut hur lång sträcka hon har städat i sitt liv. Det har blivit över 50 mil trappor! Denna människa har alltså krupit baklänges 50 mil utan annat stöd än skurhink, borste och trasa. Inte har hon firat någon semester på

Tilläggs pension till vissa ålderspensionärer m. fl.

Mallorca, men på fritid har hon skött man och hem samt fostrat fem ATP-berättigade söner.

Det är sådana människor detta ärendet gäller. Och politiken får väl inte vara så kallsinnig att den galant offerar sådana medborgares rättmätiga intressen på partiprestigens altare!

Det finns ett litet ord som har full relevans i detta sammanhang, mina damer och herrar: »Hedra din fader och din moder, på det att det må gå dig väl och du må länge leva i ditt land.» Det är ett tankvärt löfte, som är knutet till omsorgen om föräldragenerationen.

Den form som reservanten har givit sitt utredningsyrkande borde verkligen kunna anammas av alla. Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade inte tänkt återkomma i denna debatt, i varje fall inte så snart, men jag måste faktiskt reagera mot att både herr Ringaby och i ännu högre grad herr Werner skjuter den kategori folkpensionärer, som har det allra sämst framför sig, när de vill driva igenom högerns förslag. Här är det ju ändå inte fråga om enbart skurgummor utan också om miljonärer som inte får ATP eller som bara har tjänat in ATP under ett par år. De skall också ha den höjning som högern föreslår. Jag har inte någonstans sett eller i anförandena här hört att det gäller någon inskränkning i det fallet, utan förslaget gäller över hela fältet.

Som jag förut antytt kanske det dock är mera rimligt att förbättra förmånerna genom att öka de kommunala bostadstilläggen, som på sina håll är alldeles otillräckliga. Då skapar man bättre villkor för dem som har det dåligt ställt.

Jag har också i detta sammanhang fört fram vårdsynpunkterna. Det finns i våra dagar alltför många gamla som

inte får den vård och tillsyn de behöver utan måste ligga och dö i ensamhet. Där är det inte alltid bristen på pengar som är det avgörande utan bristen på människor, som vill ta sig an de gamla och deras problem.

Herr WERNER (h) kort genmäle:

Herr talman! Bara några ord. Det torde finnas avsevärt många fler trappstäderskor än miljonärer i detta land, och dessutom betalar miljonärerna tillbaka 70—80 procent i sina skatter.

Herr RINGABY (h) kort genmäle:

Herr talman! Inte heller jag trodde att jag skulle behöva återkomma i denna talarstol så snart, men det var herr Andersons i Sundsvall utspel om miljonärerna som lockade upp mig.

Vi har inte på något sätt undantagit miljonärerna från folkpensionsförmånerna. När herr Anderson i Sundsvall föreslår en höjning av folkpensionerna, så innefattar den också miljonärerna. Vi kan inte ha en differentierad pension. Den tanken har vi övergivit. Jag ville bara göra detta påpekande. Och miljonärerna får ju för övrigt betala tillbaka det mesta av vad de erhåller.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Herr Werner förvånade sig över att andra lagutskottet inte vill vara med om att ge pensionsrätt åt vissa grupper pensionärer. Jag har visserligen inte deltagit i behandlingen av detta ärende, men jag vill säga till herr Werner att jag för egen del flera gånger från denna talarstol har hävdat den uppfattningen, att även de grupper det här gäller skall vederfaras rättvisa.

Sedan sade herr Werner att här är det bara fråga om att utreda. Ja, det är mycket blygsamt av högern att nu kräva det. Om jag inte missminner mig, så talade högern under valrörelsen om exakta belopp till pensionärerna. Det var andra tongångar då!

Vidare frågade herr Werner om det

Tilläggs pension till vissa ålderspensionärer m. fl.

i denna kammare finns någon som vill påstå att allting är gott och väl. Jag rekommenderar herr Werner att tala med sin partikamrat herr Ringaby om den uppfattning han hade i maj månad 1964 — då kanske det låter litet anorlunda.

Det förslag som högern här har lagt fram har en något annan utstyrsel än det hade under valrörelsen. När detta förslag kom till 1964, skedde det ju så plötsligt att inte alla fäderna inom högerpartiet egentligen riktigt visste vad de hade beslutat. Nu har alltså högern åter haft att ta ställning till problemet. Vi har också fått bevittna att det kommit protester från högern mot detta förslag. Det är väl dessa protester tillsammans med högerns valnederlag som har gjort att man har öppnat dörren åtminstone litet på glänt till den vanliga folkpensionsvägen. Men trots detta anser jag att den väg som högern föreslår är omöjlig. Här gäller det i stället att finna vägar som det går att komma fram på.

De rester, som fanns kvar när väljarna sagt sitt i höstas om högerns förslag, har högerpartiet i år fäst ihop med litet löst kitt, och det finns väl ingen större anledning att ta upp en längre debatt om den saken. Jag vill bara upprepa grundprincipen för dessa förmåner enligt vårt sätt att se. Förmånerna skall tillkomma de försäkrade efter storleken av erlagda avgifter och efter erhållna pensionspoäng. Jag är den förste att understryka att det finns betänkliga luckor i systemet. Vi har vid olika tillfällen fört fram förslag för att rätta till dem.

Herr Ringaby ställer ett par frågor, den första gäller fondbildningen. Jag vill säga, liksom herr Anderson i Sundsvall, att vi ju här har varit överens om en utredning som skulle ta upp frågan om fondernas inverkan på kapitalmarknad och näringsliv. Det skulle väl också vara lämpligt om herr Ringaby i upplysningen ute i bygderna talade om

att pensionsavgifterna är fastställda fram till 1969 och att det sedan är riksdagens sak att ta ställning till frågan på nytt.

Herr Ringaby frågar vidare: »Vilken annan väg vill ni anvisa, om ni inte vill gå över pensionsfonden och ATP-systemet?» Sammanfattningsvis vill jag då först säga att situationen för stora grupper av folkpensionärer är långt ifrån tillfredsställande. Därför måste vi anstränga oss för att ge dem den del av standardhöjningen som de har rätt att få. Vi har hört att det skall komma ett förslag om folkpensionshöjning i år. Vi behöver också utreda frågan om pensionsåldern, och vi skall väl också diskutera den saken så småningom. Frågan om pensionärernas situation efter 1968 skall utredas. De grupper som inte har ATP bör få förbättrade pensioner.

Jag tror att det är möjligt att åstadkomma pensionstillskott i form av bostadstillägg. Dessa är inkomstgraderade och skall då utgå till dem som har den sämsta ekonomiska situationen. Vi har att ta ställning, hoppas vi, till ett förslag så småningom även i den frågan. Jag vill rekommendera herr Ringaby att läsa den reservation som avgivits av herr Carlsson i Vikmanshyttan i skatteutjämningskommittén. Jag tror att det är en framkomlig väg, om man menar allvar med önskemålet att komma till rätta med detta problem.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Utskottets värderade vice ordförande har här i ett långt anförande klarat ut hur utskottet har sett på högerns motion i ATP-frågan. Att jag ändå tar till orda beror på att jag med utgångspunkt från herr Ringabys egna ord vill ställa några frågor.

Herr Ringaby började med att säga: »Vi befinner oss i den situationen att vi får komma tillbaka gång på gång

Tilläggs pension till vissa ålderspensionärer m. fl.

med det vi anser vara rättvist och angeläget. Jag tänkte vara ofin nog att påminna om högerns sätt att agera i den fråga som vi ansåg vara *rättvis* och *angelägen*, nämligen införande av en allmän tjänstepension för de stora grupper löntagare som inte hade någonting annat än den folkpension högern i dag anser vara otillräcklig. Högern motarbetade det förslaget i hela den långa kampanj som vi från arbetarrörelsen förde för att få gehör för en som vi bedömde det rättvis och angelägen reform. När det ändå inte lyckades att stoppa den frågan, kom högern tillbaka i 1960 års val och krävde att ATP skulle upphävas. Det gick inte heller, och vid 1964 års val kom man med detta nya förslag, om vilket herr Gustavsson i Alvesta sade att det var så nytt och så förvirrande, att inte ens högermännen själva visste vad det var fråga om. På löntagarhåll och på socialdemokratiskt håll är det, för att använda herr Ringabys ord, rättvist och angeläget att slå vakt om ATP, och vi kan inte med bästa vilja i världen tro att det här verkligen är fråga om en önskan att slå vakt om de gamla, om folkpensionärerna. Vi tror i stället att det är en önskan att komma åt ATP-systemet.

ATP-systemet är uppbyggt med avgifter, betalade av arbetsgivarna, vilket naturligtvis — som sagts så många gånger i olika tonarter — inneburit mindre möjligheter för löntagarna att ta ut ökad kontant ersättning. Men vi har hälsat detta system med tillfredsställelse, och vi vill fortsätta att bygga upp ATP på samma sätt som vi gjort hittills, därför att vi tror på systemet.

Innebär det verkligen i dagens situation, när vi från övriga partier inom andra lagutskottet är eniga om att yrka avslag på högerns motion, att det endast är högern som slår vakt om folkpensionärerna? Nej, ingalunda. Den som är gammal nog för att kunna komma ihåg

högerns sätt att agera i pensionsfrågan långt innan ATP diskuterades har litet svårt att tro på de nya tongångarna. Alla vi — och det är de flesta av oss — som var med i ATP-kampanjen kommer ihåg att diskussionen om hur vi skulle ordna det för folkpensionärerna var en väsentlig del i den debatt som föregick införandet av ATP.

Herr Ringaby har här gjort stort nummer av årtalet 1896. Herr Anderson i Sundsvall har emellertid redan bemött den frågan. Jag vill bara framhålla att vid varje reform vi genomför blir det, herr Ringaby, gränsfall. Det känns naturligtvis orättvist för dem som så att säga är födda på fel sida om årtalet 1896. Men jag tror inte att högerns motion utgör något botemedel, utan frågan får — som utskottet så riktigt uttalar — lösas på annat sätt.

Herr Ringaby säger att vi inte anvisat någon lösning. Det vet emellertid herr Ringaby lika bra som jag, att en väsentlig skillnad föreligger härvidlag genom att folkpensionerna är skattefinansierade och tilläggs pensionerna avgiftsfinansierade. Högern kommer inte att lyckas bibringa svenska folket och speciellt folkpensionärerna den uppfattningen, att det är högern som ömmar för folkpensionärerna medan vi andra — och särskilt socialdemokraterna — inte hyser något intresse för denna grupp. Det är alltför grovt för att någon skall tro det, herr Ringaby.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr RINGABY (h) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Gustavsson i Alvesta vill jag säga, att vi skall väl ändå inte krängla till denna fråga mer än nödvändigt. I en utredning blir naturligtvis inte bara högern utan även övriga partier representerade, och utredningen får överväga frågan och söka nå en lösning på problemet.

Det förslag om utredning som i dag diskuteras är helt naturligt något an-

Tilläggs pension till vissa ålderspensionärer m. fl.

norlunda utformat än vårt första förslag i valrörelsen, beroende på att högerpartiet som alla demokratiska partier får lyssna till kritik och ta hänsyn till kritiken. Vi har i år t. ex. bevitnat att finansministern med sina starka fingrar smulat sönder skatteberedningens enhälliga förslag efter att ha lyssnat till kritik från sina egna. På samma sätt har vi lyssnat till kritiken mot vårt förslag och i viss mån modifierat det.

Så ett par ord till fru Ekendahl, en kvinna som jag respekterar mycket högt.

Ni inom högern motarbetade ATP 1959, säger fru Ekendahl. Ja, det gjorde vi, därför att vi hade ett annat förslag som vi ställde vid sidan av förslaget om ATP. Detsamma gällde folkpartiet och centerpartiet, fru Ekendahl; de som hårdast motarbetade ATP var väl centerpartisterna. Men nu är beslutet om införande av ATP fattat, och alla de tre borgerliga partierna har enhälligt slutit upp bakom reformen. Vad vi i dag eftersträvar är att göra det bästa möjliga av ATP-reformen — det är varje demokratiskt partis skyldighet. Av den anledningen har vi pekat på detta trappstegsförhållande inom pensions-systemet.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis framhålla att vi absolut inte från högerpartiets sida velat ta monopol på lösningen av folkpensionärernas problem — långt därifrån. Alla partier i riksdagen har ju enhälligt beslutat om förbättringar för folkpensionärerna. Vad vi gjort är att vi pekat på *ett visst problem* i samband med ATP:s genomförande. Men vi har inte slagit oss för bröstet och hävdat att vi är de enda som tänker på de gamla — i så fall vore det illa ställt med ansvarskänslan här i landet.

Fru EKENDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall be att få kvittera herr Ringabys uttalande att han hade respekt för min person. Jag måste

säga detsamma om herr Ringaby. Vi har ett utomordentligt samarbete i andra lagutskottet.

Att jag inte nämnde de andra två borgerliga partierna, som jag mycket väl kommer ihåg motarbetade ATP, berodde på att jag tyckte det kunde vara detsamma nu när de omvänt och bättrat sig. Det var högerns utspel i denna fråga både i valrörelsen och trots valutslaget även fortsättningsvis i den motion, som vi i dag haft att behandla, vilket gav mig anledning att påminna om hur högern tidigare hade agerat i denna fråga.

I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Efter det att herr Ringaby och nu senast fru Ekendahl gjort påståenden om folkpartiets inställning i ATP-frågan för några år sedan, vilka jag anser vara missvisande, vill jag fastslå en sak, nämligen att folkpartiet vid 1959 års riksdag hade ett allt igenom positivt förslag till en allmän tilläggs pensionering. Jag skall naturligtvis inte i detta sammanhang redogöra för vad det innebar, men jag vill framhålla att det för dem som för närvarande erhåller låga ATP-pensioner skulle ha givit högre pensioner än den gällande ordningen. Jag vill dessutom tillägga att den änka, som man talade så mycket om under 1962 års valkampanj, inte fick någon änkepension år 1962 men enligt folkpartiförslaget skulle ha fått en sådan omedelbart. Folkpartiet hade alltså en alltigenom positiv inställning i pensionsfrågan. Men vi föredrog en annan konstruktion av ATP än vad socialdemokraterna föreslog. — Högerpartiet var allena inställt på att riva upp ATP-systemet 1960, och detta är naturligtvis en betydande skillnad.

Det som högern främst hade emot vårt förslag var att vi ville ge en liten överkompensation — inte helt obetydlig för övrigt — till de första årgångar-

Tilläggs pension till vissa ålderspensionärer m. fl.

na av ATP-pensionärer. När högern i dag intar en rakt motsatt hållning måste man konstatera, att partiet onekligen gått ett långt stycke från sin tidigare ståndpunkt.

Det väsentliga är emellertid att vi från vår sida dels var positivt inställda till tanken på en allmän tilläggs pension dels liksom centerpartisterna betonade att folkpensioneringen skulle successivt förbättras. Vi har i denna strävan många gånger saknat förståelse från högerens sida, men vi vidhåller denna positiva inställning till strävandena att förbättra folkpensionärernas läge. Jag instämmer i detta avseende i vad herr Anderson i Sundsvall för en stund sedan framhöll.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde närmast ordet med anledning av fru Ekendahls senaste yttrande. Hon sade vänligt till oss att vi nu bättrat oss och att hon därför inte hade något att anföra mot oss. Centerpartiet hade emellertid ett annat alternativ i pensionsfrågan, men när ATP var införd gällde det att göra detta system så bra som möjligt i stället. Jag hoppas att vi får stöd av fru Ekendahl när det gäller att rätta till de brister som alltjämt vidlåder ATP-systemet.

Vidare vill jag på tal om förbättringar framhålla att jag är tacksam över att vi i år fått med både högern och socialdemokraterna på att genomföra årliga förhöjningar av folkpensionerna.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Herr Ringaby har som talesman för reservanterna förklarat, att man nu siktar till en helt förutsättningslös utredning. Man behöver inte känna sig bunden av någon viss lösning, sade han i sitt första inlägg, och nyss framhöll han i en replik att högern

lyssnat på kritiken och modifierat sitt förslag efter denna. På samma sätt har herr Heckscher, som på grund av sjukdom inte har tillfälle att vara här i dag, i högerpartiets tidning Medborgaren den 12 februari förklarat, att motionen inte innebär en fortsatt sammankoppling av förbättrad pensionering med AP-fondernas storlek.

Man har alltså löst upp den hårdknut som man drog till i Östersund, när man kopplade samman dessa båda frågor.

Naturligtvis har riksdagen skyldighet att se till att pensionärernas standard inte släpar efter när det allmänna väståndet stiger. Det har med allt skäl framhållits, att mycket av vad som behöver förbättras ligger på serviceområdet. Detta hindrar inte att också kontantinkomsterna efter hand måste justeras uppåt. Men de högst behövliga förstärkningarna av ålderspensionen skall och kan finansieras på vanligt sätt över budgeten. De kommunala bostadstilläggen kommer i sammanhanget också in i bilden. Det blir på så sätt inte bara en viss kategori utan alla skattebetalare, både enskilda och företag, som skall svara för de kostnader vilka samhället bör ta på sig för att förbättra ålderspensionerna.

Naturligtvis har riksdagen också skyldighet att hålla uppsikt över fondtillväxten i ATP-fonderna. Om man anser sig kunna konstatera, att fonderna växer snabbare än vad som behövs för att trygga pensionsutfästelserna, skall man enligt min uppfattning sänka avgifterna till förmån för näringslivet och löntagarna, från vilkas arbetsersättning avgifterna skall hämtas.

Att den av mig nämnda »hårdknuten» nu lösts upp är mycket tillfredsställande. I reservationen återstår en önskan om en helt förutsättningslös utredning rörande pensionsförstärkning för vissa kategorier. Skäl kan anföras och har även anförts i denna kammark för en sådan förutsättningslös utredning. Man kan också såsom utskotts-

Tilläggs pension till vissa ålderspensionärer m. fl.

majoriteten framhålla, att vi redan vet vad vi behöver.

För min del anser jag mig i detta nya läge och efter att ha redogjort för min ståndpunkt kunna avstå från att rösta i voteringen.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Jag vill först instämma i vad fru Ekendahl sade om vikten av att man verkligen slår vakt om ATP. Det är ur löntagarnas synpunkt den primära frågan i detta sammanhang. Jag vill också instämma i vad herr Regnell nyss sade, att därest man skall öka folkpensionerna eller ge den generation som inte fått del av ATP förbättringar, så bör detta ske över budgeten. På så sätt delar man ju inte ut bara löntagarnas pengar, utan alla får vara med och betala.

Men det var inte för att säga detta som jag begärde ordet, utan jag blev närmast uppkallad av vad herr Ringaby sade om fondbildningen och kanske också på grund av den kritik som så ofta framförts i debatten, framför allt från högerhåll, när det gäller den fondbildning som pågår inom ATP-systemet. Man har sagt att det skulle medföra en ur alla synpunkter betänklig centralisering på kapitalbildningens och samhällsekonomiens område om fondbildningen skulle bli alltför stor; **onden skulle få ett alltför dominerande inflytande på samhällsekonomin.**

Jag tycker att det resonemanget är fullständigt galet. Det finns absolut ingen anledning att ATP-fonderna framdeles av ett eller annat skäl skulle rusa i höjden och få en dominerande ställning i vårt lands ekonomi. Tekniskt sett skulle systemet kunna fungera utan någon stor fondbildning. Kanske skulle en fondbildning över huvud taget inte alls behövas. Man skulle i så fall för varje år bara behöva räkna ut storleken av årets utbetalningar till pensionärerna och på basis härav fastställa den avgift som erfordrades för att lä-

ka dessa. Detta skulle dock medföra en alltför stor ryckighet i avgiftsbelastningen och det är ju inte heller någon här som förordat ett sådant system. Alla har varit eniga om att det ur flera synpunkter är nödvändigt att lägga upp fonder — det är storleken av fonderna som man har tvistat om.

Beträffande fondbildningen är det väl framför allt tre synpunkter som kan framföras för behovet av denna. Det är för det första ränteavkastningen, för det andra sparandet och för det tredje buffertbehovet. Genom att man bygger upp en fond kan ju pensions-systemet tillföras en ränteavkastning, som gör det möjligt att på längre sikt hålla lägre avgifter än vad som eljest skulle ha varit nödvändigt. Ju större fonden är — även räntestorleken spelar här en betydande roll — desto mindre krav ställs på den kommande generationen för att tillförsäkra den nu aktiva generationen den pensionsrätt som statsmakterna har åtagit sig att garantera. Det var ju den frågan som spelade en mycket stor roll i ATP-debatten, då många hävdade att det skulle bli en alltför stor belastning för det kommande släktet om denna reform skulle genomföras.

Buffertbehovet är också påfallande stort. Vi har ingen garanti för att det inte kan uppstå tillfälliga produktionsstörningar, som gör att man kan tvingas till drastiska höjningar av avgifterna för att klara de pensionsförpliktelser som staten åtagit sig. Krissituationer kan uppstå, som medför att en stor del av den aktiva befolkningen rycks ut ur produktionslivet. Vi kan få konflikter på arbetsmarknaden och vi har inte heller någon säker garanti för att en period av dåliga konjunkturer uppstår, som gör att fondens inkomster minskar. Omkastningar i befolkningsstrukturen kan också spela en stor roll.

Men den beträffande hela detta problem väsentligaste frågan är väl utan tveivel den om sparandet. Att det i dag skulle vara möjligt att klara vårt sam-

Tilläggs pension till vissa ålderspensionärer m. fl.

hålles problem utan en fondbildning eller med en lägre fondbildning än den vi nu har, det är det väl ingen som tror. Inte heller anser väl någon att det sparande som nu sker i ATP-fonderna skulle ha uppvägts av företags-sparande, personligt sparande, sparande i SPP eller på något annat sätt. Ett stort sparande är också nödvändigt för att klara den produktionsökning som är absolut nödvändig för att möjliggöra alla de förpliktelser som samhället påtagit sig. Här kan man också nämna den ökning av folkpensionerna som vi i stort sett är ense om. Folkpensionärerna är alltså en grupp som har allt intresse av att ATP-fonderna inte förskingras.

Vi vet kanske inte så mycket om vad som kommer att ske i en avlägsen framtid beträffande folkmängdens förändring, penningvärdets försämring och löneutvecklingen, men om vi utgår ifrån vad vi nu vet kan fondens tillväxt framräknas enligt olika alternativ för lönestegring, inflation och ränteförändring. Riksförsäkringsverket har ju utfört sådana beräkningar. Av dessa beräkningar framgår, att under förutsättning att vi kan hålla nuvarande reallöneförbättring och förräntning, fonden kommer att öka kraftigt, och en bit in på 80-talet beräknas den uppgå till den aktningvärda summan 100 miljoner kronor. Detta är naturligtvis en mycket stor summa, men vad man ofta bortser ifrån, när man förfasar sig över fondernas enorma tillväxt och kommande dominerande ställning i samhällsekonomin är det förhållandet, att fonderna vid en snabb realinkomststegring faktiskt får en mindre dominerande ställning i samhällsekonomin, ty även nationalprodukten stiger snabbt vid en kraftig reallöneförbättring. Den kommer att stiga snabbare relativt sett än fonderna, och sett i relation härtill kommer fondernas tillväxt faktiskt att framstå som mycket måttlig. Förklaringen till detta något egendomliga för-

hållande är, att vi har en maximering i pensionssystemet. Inkomster över 37 500 kronor i dagens penningvärde ger inte rätt till högre pension och inte heller till någon ökad avgiftsplikt, och ju snabbare inkomsterna stiger desto fler kommer över denna gräns.

Om vi vågar göra antagandet att realinkomststegringen skulle hålla sig vid exempelvis 3 procent betyder detta att reallönerna skulle tredubblas fram till sekelskiftet. Den genomsnittliga industriarbetarlönen skulle då ligga vid minst 50 000 kronor. Man kan naturligtvis fråga sig om nuvarande ATP-system då skulle anses tillräckligt. Ett pensionsbelopp på en inkomst av högst 37 500 kronor kommer då antagligen att successivt behöva höjas. Om man sedan tar hänsyn till penningvärdeförsämringen eller inflationens betydelse finner man att fonderna stiger snabbt, penningmässigt. De stiger snabbare i kronor räknat än om vi inte har någon penningvärdeförsämring. Men även denna snabbare tillväxt är endast skenbar. I själva verket innebär penningvärdeförsämringen att värdet av de insamlade medlen urholkas. Ju längre fram i tiden man drar ut detta perspektiv desto klarare framstår detta förhållande. Detta framgår också klart av vissa beräkningar som gjorts i jämförande syfte.

Herr talman! Jag vill än en gång understryka att det är synnerligen angeläget att det även i fortsättningen sker en snabb fondbildning. Vad vi nu vet om beslutade avgifter och befolkningsstrukturen tillåter inte, att man på något sätt tullar på fonderna — i varje fall inte enligt det förslag som föreligger i form av högermotioner. Jag vill också än en gång instämma i vad herr Regnéll sade, nämligen att om fonderna skulle beräknas komma att stiga snabbare — vilket jag inte tror — än vad som behövs för att ge garantier till pensionärerna, bör naturligtvis avgifterna sänkas. Jag tror inte att vare sig

Tilläggspension till vissa ålderspensionärer m. fl.

herr Ringaby eller någon annan behöver ha några bekymmer om pensionsfondernas tillväxt. Det är ingen fara med dessa pensionsfonder, utan de är tvärtom en mycket stor tillgång i samhällsekonomin. Dessa fonder används ju precis på samma sätt som SPP:s fonder och andra kapitaltillgångar — för bostadsbyggande, till kommunlån, för industribyggande m. m.

Till sist vill jag av hela mitt hjärta instämma i vad herr Ringaby senast sade, nämligen att om det endast vore högern som bekymrade sig om pensionärerna vore det verkligen illa ställt i detta land. Det är verkligen sant.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr RINGABY (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fredriksson har tydligen missuppfattat det hela. Om högern skulle tvingas kämpa ensam mot de andra partierna vore det illa, men nu är det dess bättre så att alla är ense om de förbättringar vi gör och det är bra.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Jag hade inte tillfälle att delta i utskottsbehandlingen av detta ärende i år och hade inte tänkt blanda mig i debatten, men då flera »utomstående» redan har deltagit i den känner jag mig oförhindrad att ta till orda i ett kort inlägg.

I det engelska parlamentet är det ju så att en gammal ledamot lyckönskar en jungfrutalare eller ger honom råd på vägen. Herr Werner framförde sitt jungfrutal käckt. Han kom med ett budskap som vi bör leva efter, nämligen att man skall hedra sin fader och moder. Det bör vi alla göra, men han var litet oförsiktig när han hävdade att förslaget om folkpensionsförbättringar var ett marger fläskben. Många kommer nog att studera herr Werners kommande motioner om höjning av folkpensionerna

när propositionen lagts fram. Jag vill ge honom rådet att det då är bäst att inte bara med läpparna bekänna att pensionerna skall vara högre, utan att vi får se en högermotion om högre belopp än enligt den proposition regeringen anser sig kunna lägga fram.

Jag skall återkomma till det där magra fläskbenet. Det skall nämligen betalas och därvidlag är högern inte lika intresserad. Innan jag gör det vill jag säga ett par ord i fråga om klyftan mellan ATP-pensionärer och de som inte får ATP. Vi hade ju i november en lång och grundlig debatt i denna fråga. Jag försökte då slå fast att det är en vrånbild som högern målar.

Det förhåller sig så att den första årsklassen av ATP-pensionärer får en liten ATP-pension på $\frac{2}{20}$. Den kan vara mycket obetydlig och den kan vara något större. Nästa årsklass får $\frac{3}{20}$ och den därpå följande $\frac{4}{20}$. Vi bygger alltså upp systemet på 20 år för att klyftan mellan de olika årsklasserna inte skall bli för stor. Jag påpekade också att eftersom ATP är en inkomstgraderad pension betyder $\frac{2}{20}$ inte exakt samma belopp, utan $\frac{2}{20}$ kan vara mer i pengar än $\frac{7}{20}$ i ATP-pension. Det är alltså en fullständig vrånbild av det verkliga förhållandet som man här målar upp. Herr Werner talade om en gammal kvinna på 80 år som fostrat fem ATP-berättigade söner. Själv får hon ingen ATP-pension. Det är riktigt.

Jag vet inte om kvinnan kommer från Malmö, där herr Werner hör hemma. Gör hon det, förefaller det mig att hon bör ha ett kommunalt bostadstillägg på cirka 2 000 kronor — men inte tack vare högern, ty högern ville slopa det kommunala bostadstillägget. Så var det alltså med intresset för de gamla för inte så länge sedan.

Vi har nu att vänta ett förslag om höjning av folkpensionerna från regeringen. Vi vet hur stor höjningen blir. Det är klart att man inte kan höja folkpensionerna, om man inte tar ut pengar

Tilläggspension till vissa ålderspensionärer m. fl.

till detta. Nu har högern blivit ängslig och är inte lika beredd att plocka pengar ur ATP-fonderna, och då kan herr Regnéll tryggt lägga ned sin röst. Avgiften för folkpensionen skall nu höjas från 600 till 1 200 kronor per år. Denna höjning drabbar naturligtvis i första hand de större inkomsttagarna, men det vill inte högern vara med om utan tycker att det är fel att höja folkpensionsavgiften och jag hänvisar till högerns motion nr 748 i denna kammare. Regeringsförslaget om folkpensionsavgiften innebär att ett stort antal inkomsttagare befrias från avgiften. Denna måste då betalas av andra. Vilka andra? Jo, av de stora inkomsttagarna. Man var alltså från högerhåll beredd att plocka ur AP-fonderna för att höja folkpensionen, men man är inte beredd att låta de stora inkomsttagarna betala en höjd avgift till ökade folkpensioner. Jag tror att det från högerns sida vore klädsamt att tala något tystare om det brinnande intresset för folkpensionärerna. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr WERNER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka herr Bengtsson för de goda råd han gav jungfrutalare. Jag vet att herr Bengtsson är en klok man, och jag skall därför verkligen lägga dem på minnet.

Men jag vill ändå säga ett par saker i detta sammanhang. I Malmö utgår ett kommunalt bostadstillägg på 2 200 kronor. Märkligt nog var det en högermotion som låg bakom denna höjning! Det blåser faktiskt litet vindar i högern också, herr Bengtsson, och jag vill gärna vara med om att fortsätta att blåsa i den linjen.

I varje fall tycker jag att man kan glädja sig över debatten eftersom man från alla håll märker hur stor ambitionen är att på olika sätt ställa det väl för den grupp av människor, som ännu inte har fått den standardförbättring som vore önskvärd.

Herr RINGABY (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga några ord med anledning av herr Bengtssons anförande om folkpensionsavgiften och högerns inställning till denna. Herr Bengtsson poängterade att höjningen av folkpensionsavgiften speciellt skulle drabba de högre inkomsttagarna. Ja, det blir en höjning för alla som ligger över 22 000 kronor om året. Huruvida man kan räkna 22 000 kronor som någon särskilt hög inkomst vet jag inte. Det är tvärtom i dag en mycket vanlig familjeinkomst. Det blir en miljon skattebetalare som får betala högre folkpensionsavgift. Folkpensionen är lika för alla människor. I princip skulle avgiften alltså vara lika för alla. Men man kan gå med på att lägga en något större del på de större inkomsttagarna. Vi har dock inte velat gå upp till 1 200 kronor för en medelinkomst och något däröver utan har stannat för 800 kronor. Det tycker vi är rimligt.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Det är främst ett par uttalanden av herr Ringaby och herr Regnéll, som föranleder mig att låta detta korta anförande utmytna i en fråga till herr Ringaby. Innan jag kommer fram till denna vill jag emellertid göra ett par allmänna reflexioner.

I högermotionen, som jag har framfört mig, åberopar man bl. a. ett särskilt argument för att man i motionen vidhåller huvudlinjen från förslaget i höstas. När man har ett fördelnings-system för ATP-pensioneringen har en av motiveringarna varit — heter det — att man därigenom kan frigöra sig från det rigorösa sambandet mellan avgifter och förmåner som kännetecknar privat försäkring och vanlig försäkring. Det är riktigt att detta var ett argument som framfördes från den socialdemokratiska sidan när vi diskuterade vilket system för en allmän tilläggsförsäkring som man skulle ha. Men det är också riktigt, herr talman, att just denna om-

Tilläggs pension till vissa ålderspensionärer m. fl.

ständighet i fördelningssystemet utsattes för kritik från vår sida, jag kan gott säga en ännu starkare kritik från högerens sida. Anledningen var naturligtvis att man tyckte att det låg en fara för de försäkrades säkerhet i just det förhållandet att det icke förefanns något rigoröst samband mellan avgifter och pension. Det var alltså, som jag ser saken, för att tillgodose säkerheten för de försäkrade inom systemet som man framförde denna kritik. Den var också väl motiverad. Däremot kan denna kritik omöjligen utgöra någon motivering för att helt upplösa sambandet mellan avgifter och förmåner, vilket högern nu är på väg att göra. Något sådant skulle öka osäkerheten inom ATP-systemet och för dem som där är försäkrade. Det kan man inte komma ifrån.

Den andra allmänna reflexionen jag vill göra berör en sak som herr Ohlin redan snuddat vid. En av svagheterna i det system vi nu har är naturligtvis att övergångstiden, som det också framhålls i högermotionen, ger ganska ringa tjänstepensioner till de försäkrade. Vi inkluderade därför i vårt förslag till ATP-system en bättre ordning med större pensioner för de årgångar som befann sig i det aktuella övergångsskedet. Det bör slås fast att vårt förslag, när det framfördes, inte mötte någon förståelse från högerens sida.

I fråga om de allmänna förbättringar av folkpensionerna som folkpartiet och centerpartiet under rätt många år fört fram förslag om hade vi i varje fall fram t. o. m. maj månad 1964 att räkna med ett visst motsånd från högerens sida och även från det socialdemokratiska partiets sida.

Men, herr talman, efter herr Ringabys och herr Regnélls anföranden i dag är det en fråga som det är av stort intresse att få besvarad med hänsyn till att det är föga mening med att förvirringen ökas inom högern eller inom andra partier i avseende på deras uppfattning om vad som verkligen är högerens ståndpunkt.

Herr Regnéll uttalade att man nu hade löst upp hårdknuten från Östersund och att högerreservanterna yrkade på en helt förutsättningslös utredning. Han tycktes stödja detta uttalande på ett par yttranden, bl. a. ett yttrande av herr Ringaby tidigare i denna debatt.

Jag vill därför, herr talman, återge ett avsnitt ur högermotionen nr 124 i andra kammaren i vilken diskuteras hur ett sådant system, som högern vill ha, principiellt skulle kunna konstrueras. Det heter: »Enligt vår uppfattning talar emellertid de starkaste skälen för att man väljer det andra av dessa alternativ — en tilläggs pension inom ATP-systemets ram.» (Det första alternativet skulle innebära en tilläggs pension inom folkpensioneringens ram och det skulle, såvitt jag förstår, finansieras i vanlig ordning över budgeten, som herr Regnéll sade.) I motionen heter det vidare: »Eftersom avgiftsintäkterna i detta system, såsom nyss framhållits, vuxit snabbare än beräknat, bör utrymme finnas för att under den övergångsperiod, då problemet kvarstår, på denna väg finansiera tilläggs pensioner av begränsad omfattning till de nu eftersatta äldre pensionärerna.»

Högerreservationen inleds med förslaget att riksdagen, med bifall till den av mig citerade motionen, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt utredning av frågan om tilläggs pensioner o. s. v.

Min fråga till herr Ringaby är: Betyder det som herr Ringaby i dag framfört och vad herr Regnéll anför att högerpartiet som sådant nu bestämt tar avstånd från tanken på att åstadkomma de förbättringar som vi alla här vill ha genom ett ingrepp i ATP-systemet?

Herr RINGABY (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wedén uppehåller sig vid högermotionen nr 124 i denna kammare, i vilken vi i den allmänna motiveringen har hänvisat till fram-

Tilläggs pension till vissa ålderspensionärer m. fl.

komliga vägar för att lösa det problem vi här diskuterar.

Motionärerna har ansett det lämpligast att välja vägen över ATP-systemet därför att ATP-pensionen redan tidigare är en differentierad pension. Vi har också visat på möjligheterna att lösa problemet folkpensionsvägen, vilket såvitt jag förstår skulle innebära differentierade folkpensioner till en viss grupp. Detta system skulle enligt vårt sätt att se bli krångligare än det system vi förordar. Men vi hemställer att en utredning får i uppdrag att utreda denna fråga. Vi yrkar bifall till motionens kläm som är identisk med reservationens kläm. Vad man anfört som motivering brukar det inte tas samma hänsyn till som vad man anfört i klämmen. Eftersom det i klämmen yrkas på en utredning är det också fråga om en sådan.

Till slut, herr talman, vill jag bara meddela att i varje fall en centerpartist i första kammaren har röstat för bifall till reservationen.

Herr REGNELL (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wedén talar om det citat ur herr Heckschers artikel som jag tillät mig använda i mitt tidigare inlägg.

För att inte något missförstånd skall finnas ber jag att direkt få citera följande ur tidningen Medborgaren för den 12 februari i år:

»Sålunda har det gjorts gällande, att den motion om utredning angående bättre pensionsförmåner för de gamla pensionärerna, som högerpartiet väckt vid årets riksdag, skulle innebära en fortsatt 'sammankoppling' av frågan om pensionsrättvisa med frågan om AP-fondernas storlek.»

Herr Heckscher, som är huvudmotionär i sammanhanget, fortsätter:

»För att visa hur ovederhäftigt detta påstående är skulle det i och för sig kunna vara tillräckligt att citera det yrkande, i vilket motionen utmynnar.»

Huvudmotionären, som bättre än nå-

gon annan bör veta hur motionen skall läsas, förklarar alltså att den inte innebär en fortsatt sammankoppling av frågan om pensionsrättvisa med frågan om pensionsfondernas storlek.

Därmed tror jag att herr Wedén fått ett klart besked.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Heckschers uttalande förefaller otvivelaktigt klart. Herr Ringabys uttalande är inte lika klart, om man inte får tolka det så, när han säger att man inte brukar ta så stor hänsyn till motiveringen i en motion, att han nu är beredd att helt ta avstånd från en väsentlig del av motiveringen i den motion som är väckt och som herr Heckscher mycket riktigt har skrivit under.

Vi får för övrigt se, herr talman — och det har tidigare påpekats i debatten — vilka konsekvenser av detta mindre hänsynstagande till motionens motivering som högern kommer att dra om kort tid, när folkpensionspropositionen föreligger.

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att mycket förlänga debatten, men det var en sak som jag skulle vilja påpeka i sammanhanget. Vi har sagt oss att det är angeläget för oss alla att på något eller några sätt förbättra förhållandena för våra folkpensionärer. Därom är vi ense. Vägarna till detta mål kan emellertid vara olika.

Herr Anderson i Sundsvall talade i sitt första anförande om att man kan förbättra folkpensionärernas förhållanden på olika sätt och angav då också — liksom flera talare — att man kan göra detta genom att höja bostadstillägget.

Hittills har det förhållandet rätt, att stat och kommun har samarbetat beträffande kostnaderna för folkpensionärernas inkomster. Enligt proposition som nu ligger på riksdagens bord skall staten helt överta kostnaderna för folkpensionerna; däremot skall kommunerna

Tilläggs pension till vissa ålderspensionärer m. fl.

helt överta kostnaderna för bostadstilläggen. Jag har tillåtit mig att för min kommun räkna ut hur detta skulle utfalla i verkligheten och kommit fram till det intressanta resultatet, att vi skulle få ett inkomstnetto på ungefär ett par hundra tusen kronor. Jag har under hand hört att det kan ligga olika till i olika kommuner — en kommun har redovisat närmare 400 000 kronor. I en del fall kan det också bli minus i budgeten. De kommuner som redovisar en inkomstökning är troligen sådana kommuner, som hyser ett mycket stort antal åldringar och för vilka det varit en stor belastning att åstadkomma ett lämpligt bostadstillägg. Genom det förhållandet, att staten nu övertar kostnaderna för folkpensionerna så kommer kommunerna i den intressanta situationen att de kan överväga att höja bostadstilläggen, och då skulle realiter folkpensionärerna ändå få en i många fall ganska avsevärd förbättring. Jag menar därför att när vi kommer att ta ställning till denna proposition så bör vi alla vara intresserade av att söka lösa problemet på detta sätt. Jag understryker än en gång att detta givetvis skulle leda till en förbättring.

Jag ville, herr talman, gärna föra in även denna aspekt på frågan i debatten.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! När jag påpekade för herr Werner att hans 80-åriga städgumma sannolikt hade kommunalt bostadstillägg men att det inte var tack vare högern som hon hade det, så replikerade han, att det är högern i Malmö som har varit pådrivande när det gäller kommunalt bostadstillägg där. Vad jag avsåg att säga — vilket herr Werner kanske inte uppfattade — var, att det var högerpartiet, som i riksdagen föreslagit att de kommunala bostadstilläggen skulle avvecklas. De reserverade sig för saken i utskottet och begärde votering både i denna kammare och i medkammaren. Hade riksdagen — vilket Gud förbjude

— gått med på högerns förslag, hade denna 80-åriga gumma i dag inte haft något kommunalt bostadstillägg.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag måste låta några moln gå upp på herr Werners ljusblå himmel. Det var nämligen inte högerpartiet som tog ett initiativ, utan i verkligheten var det så, att den sociala avdelningen inom kommunalråden i Malmö hade begärt en utredning av försäkringskassan beträffande just familjebostadsbidragen och uppläggnings av hyrorna. I det läget föreslog högern en utredning. Hur man kan begära en utredning medan en annan utredning pågår är för mig oförklarligt. Sedan utredningen slutförts samlades alla partier omkring en höjning på 2 200 kronor. Så var det med den sagan, herr Werner.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ringaby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herrar Kaijser och Ringaby.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens

Hemmafruars rätt till gratisår inom tilläggs pensioneringen

ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ringaby begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 178 ja och 27 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om behörighet att utöva veterinäryrket m. m. jämte i ämnet väckt motion, och

nr 7, i anledning av väckt motion om alternativ tjänstgöring för vissa vapenvägrare.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

§ 14

Hemmafruars rätt till gratisår inom tilläggs pensioneringen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner om hemmafruars rätt till gratisår inom tilläggs pensioneringen.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 225 i första kammaren av herr *Virgin m. fl.* samt nr 276 i andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att nämnda motioner vad beträffar frågan om pensionsrätt till följd av barnavård måtte överlämnas till pensionsförsäkringskommittén att beaktas vid fullgörandet av kommitténs uppdrag».

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 225 och II: 276, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört, samt

2) att förevarande motioner, I: 225 och II: 276, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Svensson*, fru *Carlqvist*, herrar *Lars Larsson*, *Dahlberg* och *Odhe*, fröken *Sandell* samt herrar *Johansson* i Södertälje och *Carlsson* i Göteborg, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner, I: 225 och II: 276, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Det ärende som nu föreligger är också något som man kan kalla för en ATP-följetong. Efter det ATP infördes har det uppstått ett enormt stort intresse för denna trygghetsform. Det är ju roligt att se att vedersakarna liksom vuxit in i tvångströjan och att man också gärna vill föra in fler och fler i den. Denna gång gäller det de hemsarbetande kvinnornas möjlighet att få rätt till ATP.

Redan 1961 motionerades det om en självständig pensionsrätt; då menade man att alla husmödrar, oavsett om de hade vård om barn eller ej, skulle få möjlighet att tillgodoräkna sig pensionspoäng. 1962 var det fråga om ett förslag om gratispoäng för de kvinnor som hade vård om barn i hemmet. Man återkom 1963 men då med motioner om självständig pensionsrätt för hemsarbetande husmödrar. Nya motioner väcktes 1964; de gällde inte intjänande av pensionspoäng utan förslag om att införa s. k. fria pensionsår. Kvinna som skött

Hemmafruars rätt till gratisår inom tilläggspensioneringen

barn i hemmet skulle ha rätt att under tio år tillgodoräkna sig ett halvt år som pensionsunderlag för varje år som hon varit hemma. Denna motion har återkommit i år trots att riksdagen tidigare har tagit ställning emot samtliga motioner.

Det är högern som har väckt de motioner som behandlas i föreliggande utskottsutlåtande. Motionärerna har tydligt och klart givit till känna att de anser att det bästa är att modern är hemma och sköter barnen. Detta framhöll också herr Ringaby när frågan debatterades förra året. Och det är ju bra att man säger ifrån. Nu tycker också folkpartiet och centerpartiet likadant. Men under sådana förhållanden kanske det inte är så lämpligt att man andra gånger går ut och talar om läget på arbetsmarknaden och att man där vill göra insatser för att på alla sätt höja produktionsresultatet. Vi vet ju alla att situationen är den, att det blir allt mindre tillgång på manlig arbetskraft under de närmaste åren. De stora ungdomskullarna från 1930- och 1940-talen har till största delen kommit ut i förvärvslivet. Vi kan i fortsättningen inte räkna med påspädning med manlig arbetskraft. Om vi skall kunna bibehålla och helst även höja den standard vi har är det nödvändigt att vi utnyttjar den arbetskraftsreserv vi har i kvinnorna. Samhället har ju under de senaste åren gjort stora insatser för att få ut kvinnorna på arbetsmarknaden. Vad kvinnorna behöver är enligt min mening inte i första hand löfte om full pension en gång i framtiden utan vad dagens kvinna anser vara mest angeläget är att det blir en ny syn på hennes roll i samhällslivet.

Pensionsfrågan har vi löst ganska bra vad beträffar kvinnornas möjligheter till egen pension. Genom att ATP-systemet är uppbyggt så, att man kan tjäna in full pension under 30 år och får räkna poäng efter de 15 bästa inkomst-åren har man gjort det möjligt just för

kvinnorna att någon tid vara hemma och ändå kunna tjäna in full pension. Om en kvinna t. ex. inte kommer ut i förvärvslivet förrän hon är över 20 år eller om hon gifter sig när hon är 20—25 år och sedan är hemma bortåt 10 år, så har hon ändå möjlighet att intjäna 30 pensionsår. Pensionsfrågan är alltså nöjaktigt löst.

Vad som är brännande för dagen är frågan om familjens situation i den aktiva åldern. Den frågan har vi inte löst. Utskottet uttalade sig förra året för att vi skulle höja barnbidragen och man förordade införande av ett särskilt vårdnadsbidrag, vilken fråga borde utredas av familjeberedningen.

Riksdagen har höjt barnbidragen. Vi hoppas att frågan om vårdnadsbidrag är på väg att lösas. Högern har emellertid i sin familjemotion tydligt sagt ifrån, att den inte vill vara med om att införa ett vårdnadsbidrag. I dagens aktuella situation är det emellertid av största betydelse att man stöder familjerna och framför allt barnfamiljerna.

Vi har ännu inte kunnat lösa frågan om barnservice. Jag vill erinra kammarrens ledamöter om den stora debatten i höstas om barndaghemmen. Då fick fru Ekendahl och några andra kämpa hårt för att hävda den meningen, att inrättande av flera barndaghem är en förutsättning för att de unga familjerna i dag skall kunna känna att de har en sådan valfrihet att vilkendera som helst av föräldrarna skall kunna gå ut i förvärvslivet och att de även skall ha möjlighet att båda två tillsammans försörja familjen. Då talades det av dem som nu står för utskottsutlåtandet om nyttan av förskolor, lekskolor och familjedaghem.

Man förutsatte då liksom man nu gör i högermotionen att det alltid bör vara kvinnan som skall ta hand om vården av barnen. Emellertid skall vi väl inte i all evighet fortsätta att se saken på det sättet att det är kvinnan som ensam skall — därför att hon satt barn

Hemmafruars rätt till gratisår inom tilläggs pensioneringen

till världen — vara den som skall ha ansvaret för barnpassning, att kvinnan ensam skall svara för denna.

Det händer redan nu i unga familjer att föräldrarna delar upp vårdnadsuppgiften sig emellan, så att man omväxlar med att stanna hemma och sköta hem och barn. T. o. m. skatteberedningen, som ju annars inte gjort sig känd för någon större tankeflykt vad beträffar familjepolitiken, har skrivit ett par rader om att tillsynen av barnen är eller borde vara en makarnas gemensamma angelägenhet. I det praktiska livet börjar de unga familjerna se det på det sättet. Bör då inte vi här i riksdagen, som skall forma framtidens samhälle, lämna den gamla värderingen att den ene i en familj skall vara familjeförsörjare och den andre ha de vårdande uppgifterna? Om man inför ett vårdnadsbidrag, blir det valfrihet för den av föräldrarna som vill och kan vara hemma. Jag tror just ATP-systemet kommer att påskynda den utvecklingen att även mannen tar på sig ansvaret att vara hemma något år för att ta hand om vårdnaden av barnen. När kvinnorna blir medvetna om att de, när de lämnar ett förvärvsarbete, inte bara förlorar lönen utan även möjligheten att intjäna pensionspoäng kommer de nämligen säkert att kräva att de inte ensamma skall svara för vårdnaden av barnen.

ATP är ett fint system, det är vi alla överens om. Det skall vi inte bryta sönder. Jag vet inte vad som skulle kunna utredas i detta fall. Beträffande förslagen om extra poäng eller fripoäng för husmödrarna har motionärerna själva kommit fram till den uppfattningen, att det inte är möjligt att genomföra ett sådant system. Nu har man stannat vid att man skulle kunna ge friår för de kvinnor som sköter barn. Men den frågan har riksdagen redan tagit ställning till, och det finns väl inte så många vägar att gå om man skulle bestämma sig härför.

En mycket stor och viktig reform,

inte minst för mödrarna, är moderskapsförsäkringen. Den har kommit till för att garantera den som blir mor att hon skall kunna lämna sitt förvärvsarbete under en viss tid, varunder hon skall få en viss ersättning som tilläggs sjukpenning. Därefter kan hon återgå till sitt förvärvsarbete. Denna reform genomfördes inte bara för att ge modern en trygghet utan kanske i första hand för att barnet under de första månaderna skall få den nära gemenskap med modern som man anser vara så viktig. Denna reform vill man nu bryta sönder. En aktad ledamot av folkpartiet hade i höstas en lång palaver med socialministern om möjligheterna att ändra denna lagstiftning så att en förvärvsarbeteande kvinna, som är hemma i samband med barnshörd, då och då skall kunna gå ut i förvärvslivet utan att mista tilläggs sjukpenningen. En motion här om har även väckts i riksdagen i år. Om jag inte misstar mig har centerpartiet förenat sig med folkpartiet i kravet att lagstiftningen förändras så att en moder, som är garanterad att få vara hemma sex månader, under denna tid sporadiskt skulle kunna återgå till förvärvsarbete. Då tänker man inte på barnen i lika stor utsträckning som man gjort när man slutit upp kring den nu behandlade motionen. Moderskapsförsäkringen är en reform som verkligen tar sikte på den tid då barnet är så spätt att det kan vara riktigt att säga att det är mera bundet vid modern. Under senare levnadsår bör barnet dock inte vara mera bundet till modern än till fadern. Här kan man tydligen säga att den högra handen inte vet vad den vänstra gör.

Vi reserverar anser — även om motiveringen i reservationen kanske är knapphändig — att det är på den aktiva familjepolitiken vi bör sätta in våra krafter. Pensionsfrågan har vi löst på ett nöjaktigt sätt och om ett vårdnadsbidrag beslutas är det inte omöjligt att tänka sig att ett sådant skulle kunna

Hemmafruars rätt till gratisår inom tilläggs pensioneringen

göras pensionsgrundande. Detta är emellertid min egen reflexion, inte reservanternas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är avgiven av herr Axel Svensson m. fl.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag skall begränsa mig till att tala om vad frågan i dag gäller, nämligen att ge hemarbetande kvinnor med minderåriga barn en självständig pensionsrätt inom ATP.

Fröken Sandell har alldeles rätt i att den frågan inte är ny. Fröken Sandell tycktes raljera då hon sade att den återkommer som en följetong. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att redan pensionsutredningen uppmärksammade i sitt betänkande 1950 denna fråga. Utredningen sade då att den inte var beredd att förorda införandet av en sådan pension, men den tog inte principiellt avstånd. I stället rekommenderades att frågan i fortsättningen skulle uppmärksammas.

Varierande förslag till lösningar har sedan framlagts motionsledes under en följd av år, senast 1964. Ännu har frågan inte lösts, och det vill jag för min del livligt beklaga. Utskottsmajoriteten, som tidigare varit företräd av socialdemokraterna, har sagt nej till utredningsyrkanden när förslag framlagts att lösningar skulle sökas inom ATP. I år har lotten utfallit till förmån för de borgerliga partierna, varför dessa representerar utskottsmajoriteten. Det är alltså, herr talman, fråga om ombyttas roller.

I det föreliggande utskottsutlåtandet återges de ståndpunkter som utskottet tidigare intagit i ärendet och de skäl som varit avgörande för att motionerna avslagits av riksdagen. Det framhålles därvid bl. a. att frågan är svårlöst och inrymmer en rad problem — något som sannerligen inte skall förnekas. Tilläggs pensioner skall i princip endast ersätta inkomstbortfall då den försäkrade drar sig tillbaka från arbetslivet.

I de nu aktuella högermotionerna framhålles liksom i fjolårets motioner, att frågan om en egen pension för kvinnor med minderåriga barn skulle kunna bringas närmare sin lösning, om kvinnorna fick möjlighet att intjäna pensionsår under viss tid då de i hemmet omhänderhar vårdsnaden av barnen. Motionärerna begär emellertid endast att en utredning angående denna sak skall företas inom den sittande pensionsförsäkringskommittén. Genom sin hemställan har alltså inte utskottet tagit ståndpunkt till frågan om vilken lösning som är den lämpligaste. Man har därigenom endast sagt att en förutsettningslös utredning bör ske och att den bör verkställas inom den nämnda kommittén.

Det är alltså detta önskemål utskottet vill bringa till Kungl. Maj:ts kännedom. Just därför att saken är så komplicerad och tarvar ingående utredningar, så är det självklart att utskottet inte kan förorda den ena eller den andra lösningen. Det finns emellertid då desto större anledning att man låter den begärda utredningen komma till stånd.

Jag kan inte och vill inte ta upp allt vad fröken Sandell här anfört, men jag måste opponera mig när hon menar att motionärerna ger uttryck för en nära nog föråldrad uppfattning då de förutsätter att det är kvinnan som skall stanna hemma och ta hand om barnen. Det borde lika väl vara mannen, sade hon, som omhändertar vårdsnaden om de minderåriga barnen. Ja, även om detta i princip kan vara riktigt, så är det sannerligen, fröken Sandell, ett långt stycke kvar innan utvecklingen har gått dithän. Förresten är det väl, så länge mannen är den av makarna som vanligen har den högst avlönade befattningen, orimligt att tänka sig att han skulle avstå från sin inkomst för att stanna hemma och ta hand om barnen, medan hustrun skulle återgå till sitt förvärvsarbete som ger henne en lägre lön än mannen. Ur rent familjeekonomisk

Hemmafruars rätt till gratisår inom tilläggs pensioneringen

synpunkt är det väl helt otänkbart med ett sådant resonemang.

När jag nu för utskottets talan bör jag naturligtvis inte främst framhålla vad som är min personliga uppfattning, men för att kunna bemöta fröken Sandell får jag kanske i alla fall säga så mycket, att jag tror att vi alla har varit ganska överens om att det är lyckligt att inte modern till ett minderårigt barn av något slags missriktad ambition eller med hänsyn till ekonomiska fördelar drives ut i förvärsarbete tidigare än hon själv anser vara riktigt.

I detta sammanhang såväl som i alla andra är det önskvärt med valfrihet. Inte minst inom pensionsystemet bör valfriheten så långt möjligt förverkligas, och bestämmelserna om denna valfrihet bör utformas på ett sådant sätt att de inte blir dirigerande.

Fröken Sandell framhöll att det krävs endast 30 pensionsgrundande år och att pensionens storlek därför i allmänhet inte påverkas även om kvinnan under en del av sin yrkesverksamma tid stannar i hemmet; i regel hinner hon ändå intjäna 30 pensionsår. Ja, men även om så är förhållandet, finns det fall då detta inte är möjligt. Låt oss säga att en kvinna börjar förvärsarbete när hon är 25 år gammal. Hon gifter sig vid 28 års ålder och får sedan tre barn när hon är 30, 33 och 35 år gammal. Om hon då önskar ta hand om barnen i hemmet tills de har uppnått tio års ålder — det är ju detta motionärerna finner lämpligt — kan hon inte återinträda i förvärslivet förrän hon uppnått 45 år. Då har hon möjlighet att intjäna ytterligare 20 pensionsgrundande år och tillsammans med de fem första åren utgör detta 25 år. Hon går alltså förlustig fem pensionsgrundande år.

Det finns andra liknande fall. Man kan t. ex. tänka sig att intervallerna mellan barnen blir större än i det nyss anförda fallet och kvinnans tid i förvärslivet därför ännu kortare.

Det hela är emellertid i mångt och

mycket en bedömningsfråga. Skall kvinnans barnavårdande verksamhet i hemmet betraktas som en lika väsentlig samhällsinsats som den som kvinnan gör i förvärslivet, då bör man, såsom motionärerna önskar, undersöka möjligheterna att låta tiden i hemmet räknas som pensionsgrundande år.

Fröken Sandell uttryckte sin förvåning över att motionärerna kommer tillbaka med sina förslag som ju tidigare avslagits av riksdagen, och hon frågar: Vad är det egentligen som skall utredas? För min del finner jag det ännu besynnerligare med den behandling som vid 1964 års riksdag tillkom två motionspar som båda rörde husmödrarnas försäkringsfrågor. Det ena motionsparet, som hade väckts från centerpartiets sida, tog sikte på en bättre ställning för husmödrarna inom folkpensioneringen. Det andra motionsparet gällde liksom i år frågan om rätt till pensionsår till följd av denna barnavård med begäran att motionerna skulle överlämnas till pensionsförsäkringskommittén.

Motionerna upptog alltså precis samma problem, men den dåvarande utskottsmajoriteten, som representerades av centerpartiet och socialdemokraterna, föreslog — och det blev också riksdagens beslut — att den första motionen skulle överlämnas till familjeberedningen, medan den senare motionen, som gällde utredning inom pensionsförsäkringskommittén, avstyrktes av utskottet. Man kan fråga sig, fröken Sandell, av vilken anledning socialdemokraterna då kunde gå med på den ena men inte på den andra utredningen.

Herr talman! Jag vill med vad jag här sagt be att få yrka bifall till det förslag om utredning som har förordats av utskottsmajoriteten.

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Wetterström betonar att de barnavårdande insatserna har en så stor betydelse, och det är jag den första att erkänna. Över huvud ta-

Hemmafruars rätt till gratisår inom tilläggs pensioneringen

get är det arbete som en kvinna utför i hemmet värt lika mycket som något annat.

Fröken Wetterström talar emellertid om valfrihet och vill skänka kvinnorna denna valfrihet genom att ge dem möjlighet att få full pension en gång i tiden. Jag tror inte att detta är det avgörande när man skall tala om valfrihet, utan det är att man i den akuta situationen ger kvinnan och familjen möjlighet att välja. Det vill vi göra genom att införa ett vårdnadsbidrag, vilket högern tänker gå emot.

Det finns också andra vårdande uppgifter, om man skall börja tänka på att ge friår för vårduppgifter. Det finns döttrar som vårdar sina föräldrar, och det finns gifta kvinnor som måste vara hemma därför att deras föräldrar bor kanske inte hemma hos dem men väl i närheten och måste ses till varje dag. De har också en vårdande uppgift. Detta begrepp är alltså ganska flytande.

Jag vill fråga fröken Wetterström: Vad ämnar ni göra för att skapa rättvisa mellan de ogifta mödrarna och de gifta? Vi kan tänka oss en ogift mor — och det finns många; högern har i sin motion uppskattat dem till 200 000 — som är absolut tvingad att ta förvärvsarbete men samtidigt har vårdnaden om sitt barn och de bekymmer det medför. Hon kanske har själva passningen under dagen utlämnad till ett daghem, ett familjehem eller något annat, men hon har bekymren, hon har vårdnaden om barnet, hon har ansvaret för det, hon skall sköta dess kläder o. s. v. Hon har vårdnadsskyldighet samtidigt som hon har förvärvsarbete, kanske med en så låg lön att hon, om hon tjänar in de trettio åren, på sluttampen ändå får lägre pension än den som har varit hemma i tio år från förvärvsarbetet och därför inte får full pensionsrätt men haft högre inkomst. Den sistnämnda kan i alla fall få en högre pensionsnivå.

Detta är alltså en fråga på lönesidan. Man måste se till att det blir högre lö-

ner för kvinnorna, så att de i större utsträckning kan räkna med att lönen också ger en ordentlig pensionspoäng.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har talat om valfriheten, fröken Sandell, med tanke på att det — som jag sade — inte får bli på det sättet, att en kvinna som har förvärvsarbete för att kunna tjäna in tillräckligt antal pensionspoäng skall drivas från de vårdande uppgifterna, om hon i första hand vill fullgöra dem. Därför menar vi att det inte skall förekomma något dirigerande utan bör råda fullkomlig valfrihet.

Vi har i motionen tagit upp ett problem som vi vill skall gå till utredning. Det finns säkerligen många andra som är olösta, och dem får man ta upp efter hand. Att frågan inte är lättlost och att det kan finnas andra lösningar skall jag inte förneka.

Jag har emellertid inte fått något svar på min fråga som löd: Hur kommer det sig att fröken Sandell och hennes parti i fjol inte kunde bifalla ett utredningsyrkande i den ena motionen, när den hade precis samma sakinnehåll som den andra motionen, vilken ledde till att utredning förordades? Det skulle vara av visst intresse att veta, ty jag tycker att det är oerhört inkonsekvent handlat.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! De hemarbetande husmödrarnas tjänstepensionering tycks bli en av riksdagens eviga följeslagare, eller, som det tidigare sagts, en följetong. Själv har jag inte tidigare deltagit i kammardebatten i denna fråga — och jag betraktar inte det som någon större olycka — men naturligtvis har jag följt frågan med intresse och grubblat en del över den. I år kom jag med lottens hjälp att hamna i utskottsmajoriteten, vilket onekligen känns litet ovant — lika ovant, tänker jag, som för

Hemmafruars rätt till gratisår inom tilläggs pensioneringen

fröken Sandell att företräda reservanterna.

Utskottsmajoriteten har, såsom framgår av utlåtandet, en inställning som på en punkt motsvarar en framställning i den motion som fröken Wetterström har talat för. Det gäller utredningskravet. Otaliga gånger har det sagts att frågan är omöjlig att lösa inom ATP:s ram, men lika ofta kommer invändningen: hur vet man det, innan man har undersökt saken, innan man har prövat alla tänkbara möjligheter inom ett auktoritativt organ, som givetvis bättre än vi andra skulle kunna avgöra det?

Det kan väl synas — låt mig säga det som en parentes — som om denna fråga vore nära nog identisk med det yrkande från högerpartiet som vi nyss har debatterat och som kammaren har avvisat. Det gäller i båda fallen, säger man, ett utredningsyrkande. Ja, men förhistorien visar att frågan om pension för de hemarbetande husmödrarna är ett gammalt liberalt krav, ett krav med mycket bredare underlag och förordat med avgjord respekt för ATP-systemet. Det finns ingen östersundshistoria bakom detta förslag.

Vad beträffar själva motionskravet, alltså fria intjänade pensionsår i linje med den högermotion som fröken Wetterström här företräder, så hör den frågan säkert till de mycket svåra för att inte säga tveksamma alternativen. Vi prövade bl. a. vid 1962 års riksdag en likartad problematik i andra lagutskottet och här i kammaren. Man konstaterade den gången att införande av gratispoäng innebar ett avsteg från den inom tilläggs pensioneringen grundläggande principen om förvärvsinkomst som förutsättning för pension. Detsamma torde i hög grad gälla även detta förslag om gratisår. Det kommer i samma klass och måste väl också prövas utifrån ungefär samma förutsättningar. Den folkpartireservation som den gången fogades till utskottets utlåtande, alltså 1962, begränsade sig också, liksom

denna, enbart till en utredning. Jag vill därför svära mig fri från en prövning och ett ställningstagande i förväg till dessa olika detaljförslag. Det enda jag tycker är förnuftigt är att vi en gång för alla avför denna fråga genom att få den ordentligt utredd. Svårigheterna i detta fall består inte minst i att beräkna avgifterna och att göra en värdering av husmors arbete, oavsett om hon är i de år då hon sköter småbarn eller inte.

Även i det utskottsutlåtande som nu föreligger, vilket genom lottdragning kommit att bli en meningsyttring från den hälft av utskottet som ändå fasthåller vid tanken att saken vore värd förutsättningslös utredning, säges det klart ifrån, att det knappast är möjligt att inom ett obligatoriskt pensionsystem bestämma en generell pensionsålder för hemarbetande husmödrar. Detta är bara en detalj, men där har vi givet ett klart besked.

Vad vill då dagens utskottsmajoritet? Jo den har icke ställt sig bakom hela resonemanget i högermotionen utan nöjt sig med att i likhet med högerns representanter begära en förutsättningslös utredning. I övrigt konstaterar utskottet att motionen inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd. Utskottet är icke berett, heter det, att nu ta ställning till vilken lösning som är den lämpligaste. Jag vill gärna understryka den saken. Uppdraget att göra det bör överlämnas åt pensionsförsäkringskommittén. Denna sittande utredning bör ha större förutsättningar än vi andra att se om det finns en lösning inom ramen för pensionssystemet och i så fall i vilka former den kan ske. Jag tycker att det skulle vara betryggande för alla parter att få den frågan utredd och därmed avförd från diskussionen. Personligen hör jag till dem som menar, att om man har grundligt undersökt ett ändringsförslag av denna karaktär och funnit att det inte går att förena med det ATP-system som vi alla har godta-

Hemmafruars rätt till gratisår inom tilläggs pensioneringen

git, så skall man lämna den saken och pröva andra lösningar. Något angrepp mot ATP som sådan vill åtminstone inte jag vara med om.

De hemarbetande husmödrarnas pensionsfråga inbegriper givetvis — och i all synnerhet — de husmödrar som vårdar barn, och den frågan är väl ändå inte slutgiltigt löst. Folkpartiet har som bekant år efter år aktualiserat frågan om husmödrarnas pensionering. Det gjorde vi också i den stora debatten vid 1962 års riksdag. Även övriga oppositionspartier har tagit upp likartade förslag. Jag erinrar särskilt om professor Wahlunds starka argumentering i denna fråga vid fjolårets riksdag.

Förra årets utskottsmajoritet, som då var socialdemokratisk, förnekade heller inte problemets realitet. Jag påminner speciellt om de anföranden som hölls av fru Nancy Eriksson och fru Eken Dahl. Man anvisade bara andra vägar. Samhället bör i annan form hjälpa denna kategori kvinnor under den tid de är sysselsatta med barnens fostran och vård, skrev man i fjolårets majoritetsutlåtande. Man rekommenderade också Kungl. Maj:t att överlämna saken till familjeberedningen. Fröken Wetterström har rätt i att våra socialdemokratiska kamrater i utskottet verkligen har rekommenderat en sådan bearbetning av förslaget, kalla det gärna en utredning. Det har undgått mig huruvida Kungl. Maj:t har vidarebefordrat synpunkterna till familjeberedningen. Det skulle möjligen någon närvarande ledamot av beredningen kunna upplysa om. Det tycks nämligen inte vara någon regeringsledamot närvarande i kammaren nu.

Fröken Sandell satte sedan in frågan i ett arbetsmarknadssammanhang, och det tycker jag att man mycket väl kan göra, även om man inte därmed belyser hela problemet. Kvinnorna hinner förvärva sina 15 pensionsgrundande år, sade fröken Sandell. Det kan de göra antingen före eller efter tiden för barna-

födande och barnfostran. Ja, i många fall kan de det. Men det finns onekligen fall, där en husmor efter mångårig tjänsteplikt som barnaföderska och fosterarinna har förlorat möjligheterna att gå ut i förvärvslivet. Dessutom tillmåter jag kanske mödrarnas roll i hemmet en något större betydelse än vad som lyste fram i fröken Sandells anförande.

En invändning kan man naturligtvis göra mot talet — bl. a. av fröken Sandell — att man exempelvis genom familjeberedningens försorg kan lösa frågan genom att ge bättre barnbidrag och bättre vårdnadsbidrag till hemarbetande mödrar, nämligen att det inte är detta som frågan nu gäller. Trygghet för familjen under den tid då barnen växer upp och husmor för deras skull måste stanna hemma är en sak, och jag behjärtar helt och hållet fröken Sandells och andras synpunkter på nödvändigheten av att vi på allt sätt underlättar för de mödrar som för barnens skull stannar hemma från sitt förvärvsarbete. Men en annan sak är — och det är ju den det gäller i dag — frågan om de hemarbetande mödrarnas trygghet för ålderdomen, den pensionsgrundande insats de gör liksom vi andra. Det är det problemet som jag tycker att man åtminstone kunde kosta på sig att utreda. Om det nu sker inom familjeutredningen eller pensionsförsäkringskommittén är väl egalt. Men jag säger än en gång: Varför skulle vi inte kunna avfärda en fråga, som oroar många, genom en ordentlig utredning?

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag har en helt annan mening än herr Rimmerfors när han säger: Varför skulle vi inte nu kunna få frågan avförd genom en utredning? Jag ansluter mig snarare till fröken Sandells slutord i hennes första anförande. Hon sade att frågan visst inte är helt utagerad med detta, men att den

Hemmafruars rätt till gratisår inom tillägspensioneringen

hänger mycket nära ihop med frågan om ett vårdnadsbidrag och bör tas upp i samband med en diskussion om den saken. Jag tycker det är alldeles riktigt.

Denna fråga om en egen pension till den gifta kvinnan har kommit som en frukt av hela den pensionsdiskussion vi hade 1957—1960. Det är alldeles riktigt som har sagts, att man från borgerligt håll väckt en rad motioner i något slags desperation. När vi arbetade för ATP, ville man väcka oro och mistro mot ATP bland så många grupper som möjligt. Man vände sig till ungdomen och sade: »Ni är missgynnade.» Man vände sig till husmödrarna och sade: »Ni får ingen nytta av ATP, och därför har ni inte något intresse av den.» Det är kanske vällovligt att söka misstänkliggöra en motståndare. Det lyckades inte tillräckligt den gången. Men intresset väcktes för en husmorspension just för att få ett lämpligt slagträ i ATP-diskussionen.

ATP är enligt min uppfattning den största kvinnoreformen sedan rösträtten genomfördes. ATP gjorde det möjligt för en kvinna att avbryta ett förvärvsarbete tidvis, t. ex. för vårdnaden av barn, och ändå erhålla pensionsrätt för alla de år hon haft förvärvsarbete. Tidigare måste kvinnorna ha en sammanhängande tjänstgöring som grund för sin pensionsrätt, och de måste också börja tjänsten före en viss ålder. Allt detta spelar inte längre någon roll. Det finns alltså möjlighet att avbryta ett förvärvsarbete och ägna sig åt hem och barn under de tider då detta anses nödvändigt för en kvinna.

Det uppstod, som jag sade, i ATP-debatten ganska förvirrade förslag om att ge husmödrar som inte hade förvärvsarbete en egen pension utöver folkpensionen. De första förslagen var sannoligen inte genomtänkta. När man frågade dem som väckte förslagen vad de menade, vem som skulle betala, svarades det ibland att det skulle vara en frivillig pension där familjen skulle betala

avgiften. Detta var absolut högerens mening, och den meningen fanns också på folkpartihåll. Nu har högeren i sin motion sagt ifrån, att en sådan lösning är helt omöjlig därför att just de familjer som det kan bli tal om kanske har allra svårast att komma ut med så stora avgifter.

Senare kom ett annat förslag, som bl. a. herr Rimmerfors berörde. Man sade att en gift kvinna borde dela mannens pension, ha en egen rätt till hans pension. I de många debatter vi har haft om detta har vi emellertid aldrig fått något svar på frågan, om man menade att en gift man skulle ha hälften så stor ATP-pension som en ogift man därför att hustrun skulle ha den ena hälften, eller om han möjligen skulle ha rätt till dubbel pension därför att han skulle dela med hustrun. Det förslaget har inte heller förts fram senare och har egentligen aldrig klarlagts här i riksdagen.

Jag har kanske varit den första som i denna kammare tagit upp förslaget om att man skulle kunna få pensionspoäng för vårdnadsår. Ett sådant förslag har avslagits en gång, och då accepterade jag för min del avslaget därför att det var principiellt motiverat. Det sammanföll med den ställning man tog till ett annat förslag, som hade framförts i en utredning, nämligen att studerande som inte hade egen inkomst skulle kunna räkna pensionspoäng för studietid för en eventuell förtidspensionering. De skulle alltså kunna få ATP, trots att de inte hade haft inkomst som gjort det möjligt för dem att få avgifter inbetalda. Tanken på gratispoäng, eller vad man vill kalla det, avvisades emellertid generellt, och jag för min del accepterade att man avförde frågan om att via förändrad poängberäkning få pension, knuten till vården av barn. Men det skulle vara *vården av barn* som motiverade pensionsrätten. Gift eller ogift hade enligt min uppfattning ingen betydelse.

Hemmafruars rätt till gratisår inom tilläggs pensioneringen

Jag anser emellertid att frågan om en pensionsrätt, grundad på vårdnadsår, inte behöver prövas av pensionsförsäkringskommittén. Den bör snarare prövas i samband med en rad av de förslag till ekonomiskt stöd åt barnens fostran som kommer att tas upp i den familjepolitiska utredningen som aviserats och som, efter vad jag förstår, kommer att tillsättas ganska snart. Familjeberedningen har förberett en del frågor, bl. a. vårdbidraget och möjligheten att ge familjetillägg till de stora familjerna, d. v. s. direkta kontanta bidrag för försörjningen av familjer med flera barn.

Den familjepolitiska utredningen kommer förmodligen att vara parlamentariskt sammansatt. Servicefrågorna har varit familjeberedningens främsta arbetsobjekt, men familjeutredningen torde komma att gå in på direkt ekonomiska förhållanden i familjesammanhanget, frågor som vi ofta tagit upp till diskussion här i riksdagen och om vilka vid ett par tillfällen den samlade riksdagen uttalat att de borde utredas.

I vilken form ett stöd skall ges åt barnfamiljerna — om det skall vara skatteavdrag, om det skall vara bidrag till kostnader för bostaden, om det skall vara andra kontantbidrag givna på ena eller andra sättet — har vi inte tagit ställning till. Det är detaljfrågor. Men vi har sagt: Frågorna bör utredas på en gång. Till dessa frågor hör också möjligheten att göra ett kontantbidrag för vårdnaden pensionsgrundande.

Vi har från socialdemokratiskt håll, i det kvinnobetänkande som vi utarbetat och som vann anslutning från vår partikongress i våras, tagit upp frågan om pension för den som vårdar barn. Vi har inte knutit det till kvinnan, inte till gift kvinna eller till gift man, utan till den som vårdar barn och därför är förhindrad att ta förvärvsarbete. Ty faktum är i dag, att daghemsvården inte ligger inom räckhåll för folk, hur väl man än talar om den. Det finns

ingen möjlighet för någon att säga: Jag vill ha förvärvsarbete och mina barn lämnar jag in på ett daghem. I den situationen är det meningslöst att diskutera hur barnen bäst tas om hand, av modern eller av fadern. Det saknas val.

I det aktuella handlingsprogram, kallat »Resultat och reformer», som förelades den socialdemokratiska partikongressen, berördes också frågan om möjligheten för en vårdare av barn att få pensionsrätt. Frågan är alltså ingalunda främmande för oss socialdemokrater. Men jag ser frågan så — liksom fröken Sandell — att det är en reform som får vägas mot andra reformer och knytas till ekonomiska bidrag och annat ekonomiskt stöd för fostran och vård av barnen.

Att pensionsrätten skulle knytas till gifta kvinnor — utan hänsyn till om det finns barn eller ej — har vi från vårt håll självfallet aldrig menat. Nu tycks inte något annat parti heller anse att det kan bli fråga om att ge tilläggs pension till gift kvinna eller gift man som icke har förvärvsarbete och inga barn att vårda. Det avgörande skall vara *barnvården*.

Det vore inte lyckligt att i dag binda utredningen av frågan till pensionsförsäkringskommittén, eftersom denna redan tagit principiell ställning till frågan om gratispoäng. Nej, frågan bör utredas där den hör hemma. Därmed tar jag inte avstånd från barnavårdares rättmätiga krav på pension på samma sätt som den som sköter annat samhällsnyttigt och samhällsnödvändigt arbete. Jag kommer inte att rösta för utskottets hemställan men inte heller att ta ställning mot den av utskottet framförda tanken. Det anser jag för övrigt att ej heller reservanterna gjort. De har, såvitt jag förstår, tagit ställning till de krav som framförts i motionen men inte avfärdat tanken på att pensionsrätt för barnavårdare en gång måste lösas.

Hemmafruars rätt till gratisår inom tilläggs pensioneringen

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm sade att avsikten med en del av dessa framstötningar var att sprida misstro mot ATP. Det är litet äventyrligt att misstänkliggöra någons avsikter — jag skall nöja mig med att bemöta åsikter.

Fru Eriksson tror inte på att denna fråga bör avföras från debatten genom en utredning. Men vad är då innebörden av den prövning av ärendet, vilken förra årets riksdag på förslag av den socialdemokratiska majoriteten genomdrev, varvid man överlämnade det till Kungl. Maj:t för vidare befordran till familjeberedningen? Sedan jag senast hade ordet har jag inhämtat, att Kungl. Maj:t ännu inte har remitterat riksdagens önskemål till familjeberedningen. Remitteringen är alltjämt beroende av Kungl. Maj:ts prövning. Det är givet att Kungl. Maj:t kan uraktlåta att föra frågan vidare. Men det har i alla fall uttalats från riksdagens sida att det vore en framkomlig väg att få hela problemet prövat i familjeberedningen. Under sådana förhållanden tycker jag att skillnaden inte är så stor. Det är bara utredningsformerna som är olika.

Fru Eriksson har nu i sitt mycket nyanserade inlägg antytt, att det kommer att bli en fortsättning på familjeberedningens arbete, troligen i form av en parlamentariskt sammansatt utredning. I så fall skulle man väl även kunna tänka sig, att denna övertog detta uppdrag, oavsett vilket beslut vi kommer fram till i dag. Jag skulle tro att det inte är av så avgörande betydelse vilket beslut kamrarna stannar vid i detta sammanhang, eftersom debatten i sig själv verkar stimulerande och vägledande. En kommande utredning kan lika litet som Kungl. Maj:t komma förbi de synpunkter som kommit till uttryck i denna debatt. Därför hoppas jag ändå att denna fråga skall komma till prövning i en eller annan form.

Jag yrkar givetvis alltjämt bifall till utskottets hemställan.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att fru Eriksson i Stockholm inte visar något större positivt intresse för denna sak, men det visste jag redan tidigare. Låt mig dock säga, att jag tycker det är något egendomligt att de socialdemokratiska utskottsledamöterna i sin reservation på denna punkt uttalar, att det inte har inträffat något sedan fjolårets behandling som kan leda till en ändrad bedömning av förevarande fråga. Eftersom det nu, såsom fru Eriksson säger, tycks komma att tillsättas en parlamentarisk utredning och fru Eriksson anser att frågan lämpligen bör hänvisas till denna, hade det positiva intresset från reservanternas sida mera markerats om de hade pekat på denna möjlighet.

Det spelar väl heller nästan ingen roll om det blir denna utredning eller pensionsförsäkringskommittén, vilken vi förordat, som får ta hand om denna fråga. För mig ter sig det senare alternativet mera naturligt eftersom det gäller en pensionsfråga.

Fru Eriksson sade att hon har större förståelse för det samband med vårdbidragen som fröken Sandell tidigare i debatten pläderade för. Jag ser emellertid inget samband med detta bidrag. Det är väl ändå inte meningen att ett vårdbidrag på något sätt skulle bli pensionsgrundande?

Jag vill vidare rätta fru Eriksson på en punkt. Han refererade motioner som under årens lopp väckts innehållande olika förslag. Det är väl inte så märkligt att man i en fråga som denna trevar sig fram längs olika vägar och lägger fram varierande förslag. Fru Eriksson sade emellertid att den fråga vi från vårt håll ställt om tudelning av pensionerna inte lett till någonting. Det har den faktiskt gjort. Den är nämligen remitterad till pensionsförsäkringskommittén.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! I den motivering som

Hemmafruars rätt till gratisår inom tillägspensioneringen

motionärerna hänvisat till i sin motion II: 313 talas det huvudsakligen om pensionsrätt som bör tillkomma hemarbetande kvinna med minderåriga barn. Men i den motivering som utskottsmajoriteten har anfört talas det om de hemarbetande kvinnornas pensionsfråga över huvud taget och det begärs en utredning om denna. Redan detta är skäl nog till att jag inte kan följa utskottsmajoritetens hemställan på denna punkt.

Jag var visserligen mycket tveksam om detta berodde på en ren lapsus, men när sedan herr Rimmerfors talade om de hemarbetande kvinnorna och i all synnerhet om de kvinnor som har minderåriga barn, förstod jag att avsikten var att få till stånd en utredning om någon form av pensionspoäng även för hemarbetande kvinnor utan barn.

Jag delar fru Erikssons i Stockholm uppfattning att det kanske inte finns anledning att hänskjuta denna fråga till särskild utredning inom pensionsförsäkringskommittén, eftersom problemet med de hemarbetande mödrarnas pensionsrätt sammanhänger så intimt med hela raden av övriga frågor, som vi måste lösa för att kunna skapa en verklig valfrihet för barnfamiljerna och mödrarna till små barn. Men jag tycker å andra sidan också att reservanterna har gjort saken något för lätt för sig. De har hänvisat till det ställningstagande vi gjort vid tidigare behandling av dessa frågor. De har huvudsakligen pekat på två argument, som vi länge böjt oss för, nämligen att flertalet kvinnor genom den nya ATP-reformen, sedan de avslutat sin barnavårdande verksamhet, skulle hinna förvärva pensionspoäng för fulla 30 år och vidare att det finns vissa möjligheter att genom frivillig försäkring klara dessa frågor.

Det är onekligen så att ATP gjort förhållandena oändligt mycket bättre även för de kvinnor som under ett antal år varit hemma för sin barnavårdande verksamhet. Men det är väl ändå inte fullt tillfredsställande som det är.

Följderna av de nuvarande bestämmelserna kommer huvudsakligen att drabba två kategorier av mödrar, nämligen dels dem, som har fortsatt sin yrkesutbildning och sina studier så länge att de aldrig har hunnit förvärva pensionspoäng innan de gifte sig, och dels de mödrar som har många barn och som till följd därav kommit att vara borta från arbetsmarknaden längre än flertalet.

Särskilt när det gäller den sistnämnda kategorien finner jag det ganska hårt att det inte skall finnas förutsättningar att förvärva möjlighet till full pension, detta i all synnerhet som de just på grund av sin långa bortovaro från arbetsmarknaden också i regel fortsättningsvis kommer att höra till låglönegrupperna och inte kunna förvärva så hög pensionspoäng, även om de skulle ha fullt antal pensionsår.

Detta gör att jag har haft ett mycket svårt val när det gällt att ta ställning, och jag har också litet svårt att vara fullt så optimistisk som fru Eriksson när hon tolkar reservanternas yttrande med ledning av fröken Sandells anförande så, att man i själva verket inte skulle vara fullt så negativt inställd till detta problem. Detta kan i varje fall inte utläsas av reservanternas uttalande. Även om jag är införstådd med fröken Sandells påpekande att detta problem nog måste finna sin lösning samtidigt med andra svåra frågor — inte minst den betydelsefulla frågan om ett eventuellt vårdnadsbidrag till de mödrar som har små barn — tycker jag ändå att det hade varit lyckligt, om det i reservanternas uttalande hade kommit fram en positivare syn på saken, en önskan att man i de organ, som i framtiden kommer att vidareutreda problemet om barnfamiljernas ställning i samhället, hade fått en fingervisning om att även detta problem borde beaktas, ty härvidlag föreligger det onekligen många intressesynpunkter.

Herr talman! Jag har inte något yr-

Socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

kande, men eftersom jag inte kan biträda utskottsmajoritetens yrkande om en utredning kommer jag, för att icke genom att nedlägga min röst medverka till att en sådan utredning kommer till stånd, att följa reservanterna.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vara oerhört glad om jag på något sätt kunde medverka till att fröken Bergegren verkligen kunde lägga sin röst för utskottet. I andra lagutskottets utlåtande nr 8 står nämligen följande: »Även i de nu aktuella motionerna upptages frågan om de hemarbetande kvinnornas pensionsrätt. Denna skulle, menar motionärerna, bringas närmare en lösning om kvinna med minderårigt barn i hemmet fick möjlighet att intjäna pensionsår på grund av vårdnaden om dessa.»

Även om första meningen kunde ha formulerats tydligare är det helt klart, som framgår av den andra meningen, att utskottet avser kvinna, som vårdar minderårigt barn i hemmet. Det är det jag har velat upplysa fröken Bergegren om.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag vill bara lämna en liten förklaring. Andra lagutskottet har nämligen föreslagit att denna fråga skall hänskjutas till pensionsförsäkringskommittén. Jag tillhör denna kommitté, och av denna anledning kommer jag att avstå från att votera.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Norrköping begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Axel Svensson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 96 ja och 106 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr Axel Svensson m. fl.

§ 15

Socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckta motioner angående socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 235 i första kammaren av herr *Harald Pettersson m. fl.* samt nr 282 i andra kammaren av herrar *Gomér och Svensson* i Vä.

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning och förslag rörande möjligheten för företagare och fria yrkesutövare

1) att tillhöra tilläggssjukpenning-

Socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

försäkringen utan samtidig skyldighet till anslutning till tilläggspensionsförsäkringen;

2) att begränsa anslutningen till tilläggspensionsförsäkringen till förtids- och efterlevandeskyddet; samt

3) att begränsa anslutningen till tilläggspensionsförsäkringen till förtids- och efterlevandeskyddet jämte halva ålderspensionen».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 235 och II: 282, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Hamrin-Thorell*, herrar *Erik Filip Petersson*, *Hübinette*, *Axel Kristiansson*, *Anderson* i Sundsvall och *Rimmerfors*, fröken *Wetterström* samt herr *Gomér*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 235 och II: 282, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt provning och förslag rörande möjligheter för företagare och fria yrkesutövare 1) att tillhöra tilläggssjukpenningförsäkringen utan samtidig skyldighet till anslutning till tilläggspensionsförsäkringen; 2) att begränsa anslutningen till tilläggspensionsförsäkringen till förtids- och efterlevandeskyddet; samt 3) att begränsa anslutningen till tilläggspensionsförsäkringen till förtids- och efterlevandeskyddet jämte halva ålderspensionen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GOMÉR (cp):

Herr talman! Eftersom jag är både reservant och motionär i den här frågan, ber jag att få säga några ord.

Liksom de flesta frågor vi behandlat i dag är detta en fråga som varit före många gånger förr. Många av oss tycker att den borde ha kunnat få en lösning under alla de här åren. I de föreliggande motionerna kritiserar bestämmelserna om företagares och fria yrkes-

utövares möjlighet att komma med i sjukförsäkringen, och vi anser att valfrihet bör införas när det gäller tilläggspensionering och sjukförsäkring. Vi för fram ett krav om utredning av möjligheterna för företagare och fria yrkesutövare att tillhöra tilläggssjukpenningförsäkringen utan skyldighet att samtidigt vara anslutna till ATP.

Vid de båda senaste riksdagarna, 1963 och 1964, har utskottet följt motionärernas linje och krävt utredning i dessa frågor. I år blev det, liksom i föregående fråga, tvärtom — det växlar mellan utskottsmajoritet och reservanter. I år har socialdemokraterna med lottens hjälp kunnat skriva in sin syn på frågorna såsom utskottets utlåtande.

Såsom framhållits tidigare i den här debatten — det lär inte vara så mycket nytt att säga — är behovet av valfrihet för företagarna beträffande anslutning till de aktuella försäkringsformererna mycket påtagligt. Företagarna är ju en grupp med skiftande ekonomisk situation. Många företagare hör hemma i låglönegrupperna, medan andra har en god ekonomisk situation, som gör att de kan avstå en del för sin ålderdomstrygghet. Men givetvis har de alla behov av sjukförsäkring. Pensionsbehovet minskar ju om de på annat sätt har ekonomisk trygghet för ålderdomen, men de har fullt behov av skydd vid olycksfall och sjukdom.

Det är helt enkelt så att egna företagare och fria yrkesutövare inte är tillfreds med det nuvarande systemet. En princip för försäkringssystemet är ju att försäkringen skall vara avsedd för alla medborgare. Den principen skall väl gälla också sjukpenning och annan sjukförsäkring. Företagarna betalar ju sina avgifter, och då bör de också ha möjlighet att avgöra omfattningen av sina försäkringar.

Utskottets skrivning i frågan vittnar om oförmåga att inse, att alla människor inte är exakt lika och att alla inte har exakt samma behov av trygghets-

Socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

former. Utskottet anser att en valfrihet av det slag som det här har motionerats om skulle bryta mot hela den grundläggande konstruktionen inom tilläggs-pensioneringen. Den skulle därmed enligt utskottet bli ohanterlig, och reglerna skulle bli komplicerade. Dessutom skulle man förlora enkelheten i systemet, enligt utskottet, som går tillbaka till 1962 års utskottsutlåtande. Det är väl ändå den obotfärdiges förhinder.

I vårt samhälle har man nog löst betydligt svårare frågor än denna. Vad vi begär är en utredning. Denna begäran borde riksdagen kunna bifalla. Vi har dock hundratals utredningar i detta land, och det gäller här en fråga om valfrihet för människor med olika behov. Jag är övertygad om att denna fråga också så småningom måste få sin lösning. Det är ett mycket stort antal människor som med största intresse följer vad som händer i denna fråga och väntar på dess lösning.

Med dessa enkla ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr ODHE (s):

Herr talman! De motioner som ligger till grund för detta utskottsutlåtande är, som herr Gomér mycket riktigt framhöll i inledningen till sitt anförande, gamla bekanta. Detsamma hörjar ju för övrigt att bli fallet med de flesta motioner som hänvisats till andra lagutskottet. Argumenten i motionerna börjar också att bli gamla och slitna. Det finns därför inte någon större anledning att nu ta upp en debatt i denna fråga.

De här aktuella motionerna har, som jag nyss sade, varit föremål för behandling åtskilliga gånger förut. Det torde nu vara fjärde gången som vi har dem framför oss. Riksdagen har hittills avslagit motionerna. Andra lagutskottet föreslår att desamma även den här gången skall röna samma öde.

Första gången som frågan om socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare var uppe till behand-

ling var, som herr Gomér mycket riktigt påpekade, 1962 i samband med det då föreliggande förslaget till lag om allmän försäkring. Utskottet framhöll då bl. a. att valfrihet att tillhöra endast ena tilläggsjukpenningförsäkringen eller tilläggs-pensioneringen icke var förenlig med den samordning mellan försäkringarna som avsågs med lagen om allmän försäkring. Valfrihet att tillhöra endera försäkringsformen skulle medföra behov av två olika typer av obligatorisk försäkring för tilläggsjukpenning.

Beträffande rätt till enbart förtids- och efterlevandeskydd framhöll utskottet att en valfrihet skulle bryta mot den grundläggande konstruktionen inom tilläggs-pensioneringen. Herr Gomér erinrade också om detta i sitt inlägg. Utskottet anförde vidare att en sådan valfrihet med största sannolikhet skulle komma att göra systemet ohanterligt. I varje fall var man rädd för att reglerna skulle bli synnerligen komplicerade.

I fråga om valfrihet mellan olika pensionsnivåer anförde utskottet att det här var fråga om en obligatorisk försäkring som byggde på fördelningsprincipen och att det inte var möjligt att tillmötesgå individuella önskemål utan att den enkelhet som nu var en av systemets stora fördelar skulle komma att gå förlorad.

Med den motiveringen och med åberopande även av en del andra skäl avstyrkte utskottet motionerna. Riksdagen beslöt också att avslå desamma.

1963 och 1964 var motionerna på nytt föremål för riksdagens behandling. Riksdagen ändrade emellertid inte sitt tidigare beslut utan avslög motionerna. Under behandlingen i utskottet i år har vi inte kunnat finna att något nytt har tillkommit som kunnat ge anledning att ändra på vårt tidigare ställningstagande i frågan. Resultatet har därför även nu blivit att motionerna avstyrks.

Jag ber, herr talman, att med dessa

Deltids- och korttidsanställdas samt lågavlönades ställning inom den allmänna försäkringen

ord få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Wetterström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gomér begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 109 ja och 97 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16

Deltids- och korttidsanställdas samt lågavlönades ställning inom den allmänna försäkringen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckta mo-

tioner angående deltids- och korttidsanställdas samt lågavlönades ställning inom den allmänna försäkringen.

Andra lagutskottet hade till behandling förchäft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 512 i första kammaren av herrar *Axel Kristiansson* och *Eric Carlsson* samt nr 625 i andra kammaren av herr *Jonasson m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning samt förslag rörande en sådan reformering av berörda regler i ATP-systemet att den nuvarande disproportionen mellan avgift och förmån för deltids- och korttidsanställda samt lågavlönade avlägsnas i enlighet med vad i motionen anförts».

Utskottet hemställde,

A. att förevarande motioner, I: 512 och II: 625, såvitt de avsåge deltids- och korttidsanställda, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

B. att förevarande motioner, I: 512 och II: 625, såvitt de avsåge lågavlönade, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. vid utskottets hemställan under A.

av herrar *Axel Kristiansson* och *Gomér*, vilka ansett, att utskottet under A. bort hemställa,

att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 512 och II: 625, såvitt gällde deltids- och korttidsanställda, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam prövning och förslag rörande avlägsnande inom tilläggspensioneringen av den nu förekommande disproportionen mellan avgift och förmån beträffande deltids- och korttidsanställda, som innebure att avgift erlades utan att motsvarande pensionsrätt erhöles;

II. vid utskottets hemställan under B.

av herrar *Axel Kristiansson* och *Gomér*,

Deltids- och korttidsanställdas samt lågavlönades ställning inom den allmänna försäkringen

mer, vilka ansett, att utskottet under B. bort hemställa,

att riksdagen med bifall till föresvarande motioner, I: 512 och II: 625, såvitt gällde lågavlönade, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag rörande en sådan reformering av allmänna tilläggspensioneringen att den nu för låginkomstgrupperna förekommande disproportionen mellan avgift och förmån avlägsnades.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! De frågor som beröres i detta utskottsutlåtande har vi diskuterat vid fem tidigare tillfällen i denna kammar. Motiveringarna för avslagen har år från år varit litet skiftande. Vi har för en stund sedan diskuterat andra lagutskottets utlåtande nr 5, där utskottet på sid. 11 skriver: »Utskottet, som avstyrkte motionen, anförde vid detta tillfälle att en för pensionsförsäkringar grundläggande princip bl. a. är att de försäkrade tillkommande förmåner skall beräknas efter storleken av erlagda avgifter. Detta gäller i huvudsak även inom tilläggspensioneringen.»

Om jag sedan ser på vad andra lagutskottet har skrivit i sitt utlåtande nr 10 rörande korttidsanställdas samt deltidsanställdas ställning inom den allmänna försäkringen heter det: »Utskottet har därvid erinrat om att tilläggspensioneringen bygger på ett fördelningssystem, att arbetsgivaravgifterna debiteras och inbetalas kollektivt, att registrering av inbetalda avgifter inte sker individuellt för varje försäkrad samt att det på grund därav inte är möjligt att åstadkomma absolut överensstämmelse mellan inbetald avgift och tillgodoförd pensionspoäng.»

Utskottet påpekar vidare mycket riktigt att skatteberedningen tagit upp denna fråga och framlagt förslag som skulle

kunna lösa de av motionärerna aktualiserade problemen. Med hänsyn härtill anser utskottet inte att det är någon mening att nu ta något initiativ.

Ja, det är riktigt. I och med detta resonemang har man nu kommit fram till att här föreligger ett missförhållande, som oftast drabbar personer med små inkomster. Även om det tagit fem år att komma fram till detta, är jag mycket tacksam för att man i alla fall kommit dit. Konsekvensen därav borde enligt min mening vara att man nu försöker komma till rätta med problemet. Men då hänvisar man till skatteberedningen. Vad vet vi härvidlag om finansministerns tankegångar? Vi vet inte om han här tänker framlägga förslag i enlighet med skatteberedningens önskemål. Vi vet alltså ingenting om skatteberedningens öde i detta fall, men ändock är utskottet nöjt. Jag tycker det är litet egendomligt att man först konstaterar att problemet finns och sedan bara nöjer sig med att säga att en utredning har sysslat därmed men att man inte känner till vilket det slutliga resultatet kan bli.

Vi har i detta ärende avgivit två reservationer. I den ena har vi påpekat att den nuvarande 30-årsregeln missgynnar grupper med låga inkomster, d. v. s. grupper som tidigt kommer ut i förvärvslivet. Detta har utskottet inte på något sätt vederlagt, utan utskottet hänvisar endast till att den nuvarande 30-årsregeln har sin förebild inom den statliga pensioneringen. Visst har 30-årsregeln sina förtjänster, det skall vi inte förneka; den har sina förtjänster för de grupper som utskottet omnämner i sitt utlåtande. Jag har ingenting att erinra mot detta, men det bör också finnas möjligheter att skapa någon form av tilläggsregler för de grupper som berörs i motionen och i reservationerna, så att även de blir tillgodosedda på ett mera rättvist sätt än som nu är fallet.

Vi har i reservationen framhållit nödvändigheten av att vissa inkomstöverfö-

Deltids- och korttidsanställdas samt lågavlönades ställning inom den allmänna försäkringen

ringar förekommer från högre inkomsttagare till lägre på samma sätt som nu sker via folkpensionssystemet, för att alla skall erhålla samma grundtrygghet. Men det som här aktualiserats är faktiskt det motsatta förhållandet, alltså att vissa överföringar görs från låginkomstgrupperna till övriga grupper. Vi ställer därför frågan: Vilka sociala motiv finns till detta? Vi har förut i denna debatt hört av herr Ringaby att han anser att även inkomstöverföringar av det slag som förekommer inom folkpensionssystemet är felaktiga, och man måste då fråga: Om det är felaktigt med inkomstöverföringar av det slaget, vad finns det i så fall för motiv för att sådana skall finnas på andra områden? Det är dessa synpunkter som vi har framfört i reservationen. Vi anser att detta är frågor som har väsentlig betydelse för berörda grupper.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till de båda reservationer som är fogade till andra lagutskottets utlåtande nr 10.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag ber att med endast några få ord få motivera varför högerrepresentanterna i år i motsats till tidigare år inte återfinnes bland reservanterna under punkten A, som gäller de deltid- och korttidsanställda.

I sak har vi alldeles samma uppfattning som herrar Axel Kristiansson och David Gomér, nämligen att det är högst otillfredsställande att det finns disproportion mellan avgifter och förmåner och att det är i hög grad påkallat att en ändring därvidlag kommer till stånd. Saken ligger emellertid så till, att den grupp inom allmänna skatteberedningen som kallar sig skattesystemutredningen har lagt fram ett förslag till lösning av frågan. Samtidigt kan man inte förneka

riktigheten av att frågan, som finansministern säger i propositionen nr 14 för innevarande år, har samband med företagsbeskattningen. Den grupp inom skatteberedningen som benämns företagskattutredningen sysslar för närvarande med denna sak. Av denna anledning har vi ansett att man inte, såsom reservanterna nu gör, kan begära en skyndsam prövning och förslag förrän detta utredningsuppdrag har slutförts.

Vi kommer givetvis också att från vårt håll ha uppmärksamheten riktad på denna fråga även i fortsättningen och vi är minst lika angelägna som reservanterna om att de nuvarande orättvisorna skall avskaffas. Skulle ett förslag inte framläggas av finansministern, vilket innebär en godtagbar lösning, så kommer vi från högerpartiets sida naturligtvis att återkomma till ärendet.

När det gäller reservationen under punkten B, d. v. s. reservationen nr II, som behandlar låglönegrupperna, delar vi inte reservanternas uppfattning.

Med vad jag här har anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! När vi sysslar med dessa år från år återkommande motioner — den som nu behandlas är ju en sådan — kommer jag ofta att tänka på den trevliga galten Särimner, som våra fornnordiska gudar hade till sitt förfogande. Man slaktade den varje dag och åt upp den, och nästa dag fanns den på nytt livslevande, pigg och nyter i stian. Det är på ett liknande sätt med de här motionerna: vi avfärdar dem, slaktar dem omsorgsfullt varje år, och i början på nästa år — någon gång i mitten på januari — dyker de på nytt upp på riksdagens bord.

Beträffande den fråga som behandlas i detta utskottsutlåtande kan jag i stort sett instämma med vad fröken Wetter-

Deltids- och korttidsanställdas samt lågavlönades ställning inom den allmänna försäkringen

ström sade. Men jag vill också något beröra vad herr Gustavsson i Alvesta i sitt inlägg anförde. Han gick tillbaka till andra lagutskottets utlåtande nr 5 och citerade därur en mening, där utskottet — det var en motion av annan innebörd än denna — vid detta tillfälle anförde, att »en för pensionsförsäkringar grundläggande princip bl. a. är, att de försäkrade tillkommande förmåner skall beräknas efter storleken av erlagda avgifter». Lägg märke till formuleringen »en för pensionsförsäkringar grundläggande princip»! Uttalandet avser alltså pensionsförsäkringar i största allmänhet, men det gäller i viss mån även beträffande ATP så till vida, att man för att få pension ju skall ha intjänat pensionspoäng och avgifter skall ha erlagts i förhållande till inkomstens storlek. Inkomstens storlek är sedan också avgörande för pensionens storlek. På det sättet blir det även i ATP ett visst samband mellan avgiftsinbetalning och förmåner. Det är detta som avses i det avsnitt på sid. 11 i andra lagutskottets utlåtande nr 5, som nyligen citerats.

I likhet med fröken Wetterström vill jag sedan bara säga att dessa motioner har visst fog för sig. Folkpartiet har tidigare väckt motioner av samma innehåll och biträtt reservationer, som har syftat till samma sak som reservation I i andra lagutskottets utlåtande nr 10 gör. Det kan därför synas egendomligt att vi inte har biträtt reservationen i år, men anledningen härtill är den, att skatteberedningen faktiskt har presterat ett förslag som skulle eliminera problemen beträffande de korttidsanställda. När så är fallet, kan i varje fall inte jag finna att det finns någon anledning att nu yrka på en ny utredning. I reservationen yrkar man prövning och förslag, men såsom redan anförts så har avgiftsbetalningen ett visst samband med företagsbeskattningen, och därför finns det inget skäl att provocera fram ett förslag innan utredningen är klar

med frågan om företagsbeskattningen i dess helhet. Jag kan alltså inte finna att reservationen I under punkt A kan föra till något rimligt resultat och har alltså icke kunnat biträda den. Skulle Kungl. Maj:t inte inom de närmaste åren ta ståndpunkt till skatteberedningens förslag i dessa avseenden, får vi väl återkomma till frågan.

Inte heller har vi i folkpartiet kunnat biträda de tankegångar som kommit till uttryck i reservation II.

Jag ber med detta att få yrka bifall till vad utskottet hemställt.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Herr Anderson i Sundsvall ville jämföra motionslakten med slakten av galten Särimner. Men det förhåller sig väl litet annorlunda med motionslakten, ty andra lagutskottet har inte bedrivit den på samma sätt alla år, utan motiven har varit olika varje år. Första gången sade man att det finns svagheter i systemet och att det behövs justeringar men att vi skall vänta och se hur det verkar. Ett annat år har man i motiveringen sagt att de korttidsanställda är lika gynnsamt behandlade som andra grupper, och nu har man skatteberedningen att skjuta framför sig.

Jag vet inte om herr Anderson gjorde sig skyldig till en felsägning när han påpekade att denna fråga hör samman med företagsbeskattningen. Detta är väl inte riktigt. Det är väl socialförsäkringsavgifternas uttagande som hör till företagsbeskattningen.

Jag har inte bestritt att det förslag som skatteberedningen framlagt på detta område skulle lösa problemet i betydande utsträckning, men jag anser att utskottet, eftersom ingenting hänt, borde ha tagit ett initiativ i frågan.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Jag måste erkänna att jag inte har företagit några djupgående studier av skatteberedningens förslag på

Åtgärder för ökat rättsskydd åt politiska flyktingar

denna punkt, men om jag fattat rätt skall de avgifter, som beräknas på pensions-systemets basbelopp, inbetalas av arbetsgivarna, liksom avgifterna för tilläggspensionen, och det är där som det finns ett visst samband med företagsbeskattningen.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herrar Axel Kristiansson och Gomér.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 155 ja och 49 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II) av herrar Axel Kristiansson och Gomér; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17

Åtgärder för ökat rättsskydd åt politiska flyktingar

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om åtgärder för ökat rättsskydd åt politiska flyktingar.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Då jag nu begär ordet i anslutning till behandlingen av tredje lagutskottets utlåtande nr 1, gör jag det dels i egenskap av motionär för motion nr 10 i denna kammare dels och framför allt därför att jag har engagerat mig i den fråga som gett anledning till motionen, nämligen fallet Reiters. Vad som föranlett motionen är att den lettiska nationaloperans grundare och mångårige chef Theodor Reiters, som var en av det fria Lettlands mest framstående kulturpersonligheter och som 1944 kom som flykting till vårt land, där han fram till sitt frånfälle 1956 var en ledande gestalt i den lettiska folkgruppen och bl. a. grundade och ledde den berömda lettiska kören, som räknar ett 70-tal medlemmar, före sin död uttalade önskemålet att få vila i svensk jord tills Lettland återvunnit sin självständighet. Den lettiska kören fullföljde i samförstånd med hans son denna intention genom att ordna och vårda hans grav på Skogskyrkogården i Stockholm.

Sedan sonen återvänt till Riga begärde han att stoftet efter fadern skulle flyttas till Riga och begravas där. Detta skedde också trots att Reiterskörens medlemmar i ärendet visade bevis att

Reparationsplikt för ägare av flerfamiljs hyreshus

Reiters före sin bortgång uttalat som sin bestämda vilja att han önskade vila i den svenska jorden. Först när Lettland var en fri nation hade de rätt flytta hans stoft dit. Upplysningsvis kan meddelas att olika myndigheter uppvaktades såsom inrikesministern, överståthållarämbetet, kyrkogårdsförvaltningen, allt i syfte att söka förmå svenska myndigheter att medverka till att förhindra förflyttning av stoftet. Men allt var förgäves. Vederbörande svenska myndigheter, kyrkogårdsförvaltningen och överståthållarämbetet, fann sig med nuvarande ordningsbestämmelser nödsakade att tillmötesgå sonens önskemål och alltså åsidosätta faderns egen uttalade vilja.

Anledningen till att herr Hamrin i Jönköping och jag motionerat är att vi vill förhindra ett upprepande i framtiden. Vad vi har påtalat är att man i det här berörda fallet tydligen tillmåtar sonens uttalade önskan mera värde än faderns egen uttalade vilja.

Jag har, när jag läser utskottsutlåtandet, en känsla av att man tydligen missförstått motionärerna. Det är nämligen inte sättet på vilket en gravsättning sker etc. som är det väsentliga, utan vi vill aktualisera frågan om huruvida de efterlevande skall ha rätt att flytta stoftet efter en person mot dennes under sin livstid uttalade önskan. Behovet av en reform härvidlag har utskottet icke uttalat sig om. Motionärerna är väl medvetna om, att man enligt gällande rätt får flytta stoftet mot den avlidnes under livstiden uttalade önskan och motionärerna syftade till en ändring i detta rättsläge. Det märkliga inträffar nu att utskottet inte behandlar frågan huruvida det nuvarande rättsläget bör bibehållas utan avfärdar helt enkelt motionen. När vi i motionen gör gällande att flyktingarna har ett sämre rättsläge i detta avseende menar vi därmed att det ur rättssynpunkt ter sig mera kränkande att flytta ett stoft till det land varifrån den avlidne tidigare

flytt, än att flytta ett stoft inom landet. Men vi anser dock att man i båda fallen skall respektera den avlidnes i livet uttalade vilja.

Herr talman! Jag har icke för avsikt att yrka bifall till motion nr 10 i denna kammare, därför att jag vet att motionen ändock kommer att avslås. Om utskottet och riksdagen nu icke är intresserade av en ändring av gällande lagstiftning i här berörda hänseende hoppas jag ändock att justitieministern finner skäl till en ändring av gällande bestämmelser. En skrivelse i ärendet har nämligen tidigare överlämnats till statsministern, som därefter överlämnat den till justitieministern för övervägande. Därför har jag trots allt en viss förhoppning om att ärendet icke blir helt nonchalerat.

I detta anförande instämde herr Hamrin i Jönköping (fp).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18

Reparationsplikt för ägare av flerfamiljs hyreshus

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om reparationsplikt för ägare av flerfamiljs hyreshus.

Tredje lagutskottet hade behandlat en i riksdagens första kammare väckt och till lagutskott hänvisad motion, nr 55, av herr Adolfsson.

I motionen föreslogs »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om att förslag till bestämmelser om laglig reparationsplikt för ägare av flerfamiljs hyreshus måtte utarbetas och föreläggas riksdagen».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, I: 55, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Reparationsplikt för ägare av flerfamiljs hyreshus

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Med hänvisning till den motivering som finns i motion I: 55 ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag vill starkt understryka att jag helst ser att parterna på hyresmarknaden får tillfälle att på nytt försöka att förhandlingsvägen göra upp om reparationer av lägenheterna. Vi är på väg, och även om årets resultat är långt ifrån tillfredsställande är det dock bättre än föregående års uppgörelse.

Parterna har träffat två överenskommelser. Den ena förutsätter att man i fråga om lägenheter tillkomna före 1954 skall göra en indexmässig beräkning av kostnaderna för reparationer och underhåll, medan kompensationen för ändringar i övriga driftkostnader skall beräknas med ledning av hyresrådets undersökning av de faktiska utgifterna.

Den andra överenskommelsen gäller lägenheter färdigställda 1954 eller senare. Beträffande dessa förutsättes att kompensationen såväl för reparationer och underhåll som för övriga driftkostnader beräknas indexmässigt i stället för enligt faktiska utgifter. Detta är en ny princip, som avser den första tioårsperioden av husens livslängd, då reparationsbehovet är litet.

Hyresrådet ansåg att man vid beslutet om generell hyreshöjning borde utgå från dessa båda överenskommelser. Om jag vidare tillägger att parterna var snubblande nära att efter långa förhandlingar träffa en ännu bättre överenskommelse, tror jag att jag har motive rat varför jag anser att parterna skall beredas tillfälle att på frivillig väg nå fram till en tillfredsställande lösning.

För fastighetsägarnas egen skull tror jag det skulle vara fördelaktigt att inte längre resa spärr mot ett angeläget reparations- och underhållskrav. Deras ofta upprepade begäran om skattefria reparationsfonder kan bifallas först när

de är redo att låta reparationsfonderna följa fastigheten och inte ägaren. När de kan acceptera den linjen är hyresgästerna redo att stödja en framställning om uppläggning av säkrade reparationsfonder. Ingen hyresgäst har intresse av att i ett sådant läge förhindra en förnuftig skattefri gardering för framtida reparationer.

Vår strävan inom hyresgäströrelsen är att med de enskilda fastighetsägarna träffa liknande reparationsuppgörelser som träffats inom den kommunala bostadssektorn, d. v. s. tidsbestämda reparationsintervaller som garanterar ett fullständigt lägenhetsunderhåll vart åttonde eller vart nionde år. Skulle det i fortsättningen inte lyckas med förhandlingar med de enskilda fastighetsägarna, lovar jag att återkomma i reparationsfrågan.

I övrigt hänvisar jag till utskottets skrivning, varav framgår att frågan om lägenhetsunderhåll är föremål för utredning av hyreslagstiftningssakkunniga, där också hyresgäströrelsen är representerad. I direktiven för dessa sakkunniga ingår bl. a. frågan om avtalsfrihet på hyresmarknaden och en undersökning beträffande vilka ändrade regler som kan komma i fråga, om det visar sig att den gällande lagstiftningen motverkar en erforderlig anpassning av hyrorna till lägenheternas bruksvärde. Det kan också vara nödvändigt med en revidering av den nu gällande allmänna hyreslagen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Jag fattade mig mycket kort för att bidra till den rationalisering som många ledamöter tidigare har uttalat sig för. Jag förstår att herr Svenning hade skrivit sitt anförande och därför också ville hålla det. Det står kanske redan infört i »Arbetet». Min partikamrat i första kammaren har

Marklagstiftningen

emellertid utförligt motiverat vår ställning i denna fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen I: 55; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner om samordning av lagstiftningsarbetet inför högertrafikreformen.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 20

Marklagstiftningen

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckta motioner angående marklagstiftningen.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 534 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* och nr 648 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Gävle *m. fl.*

I motionerna, som var likalydande, föreslogs »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att de i denna motion framförda alternativen i fråga om marklagstiftning blir föremål för skyndsamt utredning och att förslag snarast måtte föreläggas riksdagen».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 534 och II: 648, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Tredje lagutskottets utlåtande nr 4 behandlar långt ifrån nå-

gon ny fråga. Tvärtom har markfrågorna och problemen om hur man skall kunna förhindra jobberi med tomtmark och motverka att enskilda skall tillgodogöra sig oförtjänta markvärdestegringsvinster varit föremål för många långa och heta debatter både här i riksdagshuset och annorstädes.

Utskottet tycks med sin skrivning vara nöjt med att flera kommittéer sysslar med problemen och avstyrker vår motion med hänvisning härtill. Motionen skulle sålunda från denna synpunkt helt enkelt vara överflödig.

Jag är inte så säker på den saken. Vi har inte den kolartro på utredningar som utskottet tycks besitta. Redan på första sidan av utlåtandet får vi veta att frågan om särskild skatt på oförtjänt jordvärdestegring varit föremål för utredningar i femtio år utan att dessa gett något resultat. Mot den bakgrunden ter sig vårt motionsinitiativ fullt berättigat och begripligt. Det hade inte varit ur vägen, om redan tillsatta utredningar fått nya idéer, nya synpunkter att grubbla över.

Vi är inte ensamma att se frågorna på det sättet. På socialdemokratiska arbetarpartiets senaste kongress framlades inte mindre än 13 motioner som alla behandlade mark- och bostadspolitiken. På denna kongress hade i vart fall inte motionärerna samma respekt för utredningar som utskottet lägger i dagen. »Nu är det tid att gå till aktion. På en rad punkter bör man kunna göra detta utan att invänta sittande statliga utredningar», förklarades i motion nr 123. »Socialisering av fast egendom borde vara tänkbar», sade man i motion nr 125.

Tongångarna vid SAP:s kongress var enstämmiga och krävande. Samma intensitet karakteriserade motioner av i stort sett samma innehåll på byggnadsarbetarförbundets kongress.

Aktiviteten på detta område är helt begriplig. Trots över 30 års socialdemokratiskt regeringsinnehav florerar

Marklagstiftningen

tomtjobberiet med oförminskad kraft. Miljonvinster kammars hem av enskilda och bolag genom köp och försäljning av tomtmark. Exemplet från Österhaninge är ännu i färskt minne. SIAB, Skånska Cement och John Mattsons Byggnads AB kunde för 15 miljoner kronor lägga beslag på 1 200 hektar mark mitt för näsan på Österhaninge kommun, som ville köpa marken och därtill behövde den.

Många sådana exempel kan anföras från snart sagt alla kommuner i vårt land. Mest skrämmande är kanske landshövding Netzéns uppgifter från en Öresundskonferens, där han omtalade att inom ett fem mil långt och en mil brett kustbälte vid den skånska sundstranden uppgår markvärdestegringen under de senaste åren till cirka 1 000 miljoner kronor.

Med detta som motiv underkänner jag utskottets avslagsyrkande när det gäller motionerna nr I: 534 och II: 648.

Vad är det då vi motionärer vill? Jo, vi vill få till stånd en lagstiftning som till alla delar tryggar kommunernas möjligheter till förköpsrätt när det gäller tomtmark för bostadsbebyggelse till skäliga priser. Vi vill lagstiftningsvägen sätta stopp för tomtjobberiet. Vi vill förhindra att uppkomna markvärdestegringsvinster skall hamna i enskildas fickor. Vi vill därutöver stoppa till alla tänkbara kryphål för tomtjobbarna.

Med hänsyn till allt detta anser vi att den pågående utredningen jämväl borde omfatta en prövning av frågan om en mera radikal ändring av gällande lagstiftning som ger samhället möjlighet att verkligen bestämma över bebyggelseutvecklingen. Det förutsätter enligt vår mening att samhälleligt ägande av mark göres till villkor för att stadsplanläggning av marken skall kunna ske. Om endast kommunalt eller statligt ägd mark kan stadsplanläggas, blir den privata markspekulationens möjligheter radikalt beskurna. Privat mark,

tänkbar för bebyggelse, måste i så fall förr eller senare avyttras till det allmänna.

Det ter sig för mig obegripligt att utskottet kan motsätta sig en prövning av denna tankegång, detta uppslag. Läget på tomtmarknaden är sådant att varje uppslag, varje nytt försök till lösning av problemen borde allvarligt undersökas och utredas.

Samtidigt som jag sålunda icke är nöjd med utskottets handläggning av vår motion, uttalar jag självklart min tillfredsställelse med de utredningar som pågår. Jag hoppas att dessa utredningar snabbt skall leda till resultat. Bostadskonsumenter har inte råd att vänta så värst länge till, och det är dock de som sist och slutligen får betala tomtjobbarnas miljonvinster.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till vår motion.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Som herr Nilsson i Gävle själv framhållit är denna fråga av största betydelse för det socialdemokratiska partiet. Inte minst de motioner som lades fram för några år sedan och även i fjol visar att vi med största uppmärksamhet och största intresse avvaktar givande resultat. Man måste konstatera att de pågående utredningarna är nödvändiga för att klara upp detta mycket komplicerade problem. Detta utgångsläge måste vi ha i tankarna när vi diskuterar frågan.

Frågan om företrädesrätt till markområden behandlas för närvarande av 1963 års markvärdekommitté, som enligt direktiven särskilt skall tillse att möjlighet skapas för kommunerna att skaffa markområden. Det är alltså ett direktiv som givits och som är absolut nödvändigt. Enligt gällande lagstiftning föreligger i princip ett allmänt kommunalt planmonopol. Jag kan försäkra herr Nilsson att det finns kommuner som förstår att utnyttja detta planmonopol.

Helt naturligt skall de också göra det. I 1947 års byggnadslag har det fastslagits att det tillkommer det allmänna att avgöra var och när tätbebyggelse skall få uppkomma. Kommunen har alltså glädjande nog i stor utsträckning rätt att själv bestämma över bebyggelseutvecklingen. För att ge kommunerna en ytterligare förstärkt ställning inom detta område har åt markvärdekommittén uppdragits att tillse att möjligheter skapas för kommuner att få företrädesrätt till förvärv av aktuella markområden.

I dagens läge gäller det framför allt att åstadkomma en förbättrad expropriationslag och ett förstärkt stadsplanemonopol för kommunerna. Det är i hög grad önskvärt med förslag i båda dessa avseenden, och jag hoppas att utredningen tar sikte därpå och försöker att så snabbt som möjligt framlägga sådana förslag.

Såsom framgår av vad jag här anfört är det uppenbart att socialdemokratiska partiet aktivt står bakom de utredningar som pågår och kravet på de reformer som är nödvändiga för att uppnå en betydligt bättre tingens ordning än vad som för närvarande är fallet. Där emot är jag litet fundersam över kommunisternas ställningstagande, när man i motionen skriver att undantag bör göras för småhusbebyggelse och mark avsedd för industriområde. Varför skall det göras undantag i sådana fall? Jag anser att tomträtten bör tillämpas över hela fältet, och även om kommunisterna tydligen i detta avseende är på reträtt från sin forna inställning, så har vi på vårt håll fortfarande samma uppfattning som tidigare.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels och på bifall till motionerna I: 534 och II: 648; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 21

Interpellation ang. uppförande av småhus och invalidbostäder utanför byggnadskvoten

Ordet lämnades på begäran till

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp), som yttrade:

Herr talman! De bostadskvoter som har tilldelats länen har inneburit nedskärningar som mycket hårt drabbar vissa delar av landet. För områdena utanför storstadsregionerna innebär tilldelningen av bostäder en nedskärning av bostadsproduktionen med i medeltal ungefär 25 %.

På vissa orter blir emellertid nedskärningen ännu kraftigare. Den fördelning som gjorts innebär att den planering, som man med myndigheternas goda minne företagit, till stor del är bortkastad. Inom kommunerna blir resultatet att man bara får bygga en liten del av det man planerat för. Det blir i många fall småhusbyggandet som kommer att drabbas. Om en mindre kommun har planerat för ett flerfamiljshus och ett antal småhus, räcker kvoten endast till att uppföra flerfamiljshuset.

Byggnadskvoten för småhus motsvarar inte på långt när bygginitiativet. Bostadsstyrelsens tidigare målsättning har varit att småhus i framtiden bör kunna byggas i den utsträckning som motsvarar framkommande bygginitiativ. Nedskärningen av bostadskvoterna medför att småhusen kommer i strykclass.

För Gävleborgs län kommer de nedskurna kvoterna att medföra arbetslöshet för byggnadsarbetarna. Denna friställda arbetskraft kommer att bli tvingad att söka sig arbete utanför länet. När vi under därefter kommande år får en större tilldelning av bostäder kan brist på arbetskraft inom länet bli ett hinder för bostadsproduktionen. Den nu föreslagna nedskärningen kan därför komma att få återverkningar under lång tid. För näringslivet kommer de nedskurna kvoterna att medföra sto-

ra inskränkningar i företagens utbyggnadsplaner. Det kan även innebära att planerade industribyggen måste avbrytas, vilket illa rimmar med intentionerna om en aktiv lokaliseringpolitik.

För att åstadkomma en förbättring av läget finns det skäl att överväga att placera småhusen utanför de tilldelade kvoterna och därmed i någon utsträckning öka bostadsbyggandet.

En annan grupp av bostäder som i nuvarande trängda läge kommer att bli eftersatt är invalidbostäder. Det finns därför anledning överväga möjligheten att placera även dessa utanför de tilldelade kvoterna.

Med hänvisning till det anförda får jag hemställa om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Överväger statsrådet att vidtaga åtgärder för att öka bostadsbyggandet genom att låta småhusbyggande och byggande av invalidbostäder ske utanför de tilldelade kvoterna?

Denna anhållan bordlades.

§ 22

Tillkännagavs, att följande Kungl.

Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 27, med förslag till lag om lagrådet m. m., och

nr 30, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Dessa propositioner bordlades.

§ 23

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Nihlfors*, till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående representationen i utredningen om definitiv källskatt, och

herr *Dahlgren*, till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående tidpunkten för inlämnande av självdeklaration.

§ 24

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 15.26.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 5 mars

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 26 nästlidne februari.

§ 2

Svar på interpellation ang. straffbarheten i Sverige för utomlands företagna handlingar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Ullsten har till mig ställt en rad frågor, som alla gäller svensk strafflagstiftnings tillämplighet på gärningar som har ägt rum utomlands. Som så ofta är fallet när det gäller juridiska problem kan man inte lämna ett kort svar och tyvärr inte heller alltid ett entydigt. Det är ett stort komplex av olika rättsregler, som träder in i bilden när fråga uppkommer om strafflags tillämplighet på gärningar utanför det egna territoriet. Jag nöd-

Svar på interpellation ang. straffbarheten i Sverige för utomlands företagna handlingar

gas därför ta kammarens tid i anspråk i en utsträckning, som jag inte brukar göra. Trots detta kan en redogörelse för rådande rättsläge inte bli fullständig inom ramen för ett interpellationssvar.

I de flesta länder har utgångspunkten för den straffrättsliga kompetensen varit att man straffar alla brott som förövas inom det egna landet oavsett gärningsmannens nationalitet. Denna grundläggande princip brukar kallas territorialitetsprincipen. Numera tillämpar emellertid inget land enbart denna princip. Man straffar i allt större utsträckning även för brott som har blivit begångna utomlands. Detta gäller i första hand brott av de egna medborgarna, men kompetensen har vanligen utsträckts att omfatta också utlänningar. Detta förhållande är i och för sig ägnat att skapa problem av olika slag. Med hänsyn till behovet av mellanstatligt samarbete när det gäller att beivra brott har man emellertid ansett det nödvändigt att beträda denna väg. Detta i sin tur sammanhänger i hög grad med de principer som råder i fråga om utlämning för brott. I de flesta stater bygger utlämningsreglerna på grundsatsen att medborgare i det egna landet icke utlämnas till bestraffning i annat land för där begångna brott. Detta har lett till att staterna icke kan begränsa sig till att beivra brott, begångna inom dess eget territorium, utan tvingas acceptera att de olika ländernas straffrättsliga kompetens utvidgas till att avse brott för vilka utlämning icke beviljas. Eljest skulle ju den som har förövat brott i främmande land helt undgå påföljd genom att taga sin tillflykt till hemlandet.

Framför allt av dessa skäl har territorialitetsprincipen för den straffrättsliga kompetensen genombrutits. Denna principiella förutsättning ligger till grund för den gällande europeiska utlämningskonventionen, i vars tillkomst Sverige tog aktiv del.

Den sedan gammalt i Sverige gällan-

de huvudregeln, som i princip oförändrad har överförts till brottsbalken, säger att svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige, som har begått brott utomlands, skall dömas efter svensk lag och vid svensk domstol. Detsamma gäller under vissa förutsättningar även i fråga om utlämning som finns i Sverige men inte har hemvist här. För sistnämnda kategori uppställer brottsbalken bl. a. förutsättningen att gärningen ej skall vara fri från ansvar enligt lagen i gärningsorten. Jag nämner detta, eftersom den tanken har skymtat i den allmänna debatten att åtal i Sverige för brott utomlands borde få ske bara om straffbarhet föreligger i båda länderna. Jag vill erinra om att en sådan ordning skulle innebära att vi i princip helt avsäger oss möjligheten att ingripa mot en svensk medborgare för handlingar utomlands, som är uppenbart rättsstridiga enligt värderingarna i vårt land. Alltjämt har man exempelvis att räkna med att våldshandlingar och förföljelser på grund av ras, religion, politisk uppfattning och liknande motiv accepteras i vissa främmande stater.

Reglerna om den straffrättsliga kompetensen, som jag här har berört, anger i vilken omfattning svensk domstol äger döma till brottspåföljd på grund av brott. Generella bestämmelser om vilka gärningar eller typer av gärningar som bedöms vara brott enligt svensk rätt, även när de begås utomlands, finns inte. Det möter stora svårigheter att söka utforma sådana bestämmelser. Man får gå till beskrivningarna av de olika brotten och de regler om brott som ansluter till dessa. Det förekommer att brottsbeskrivningarna uttryckligen inskränker det straffbara området till vad som sker i riket, men detta är inte vanligt. Sådana brott som mord, dråp och misshandel, stöld, bedrägeri och förskingring, skadegörelse och mordbrand är uppenbarligen

Svar på interpellation ang. straffbarheten i Sverige för utomlands företagna handlingar

oberoende av några territoriella eller nationella begränsningar. Vid andra brott är det tydligt att en begränsning gäller som grundas på en anknytning till Sverige. Ämbetsbrotten kan inte begås av annan än den som är svensk ämbetsman eller likställd med svensk ämbetsman. Brott mot tjänsteman enligt vår lagstiftning, bl. a. bestickning, kan endast begås mot svensk tjänsteman. Straffbestämmelser inom den näringsrättsliga lagstiftningen brukar anföras som exempel på straffbud som gäller endast inom landets gränser.

Beträffande en del brott kan det onekligen vara svårt att utan vidare avgöra, om begränsning till svenskt territorium gäller. Många straffbestämmelser blir det över huvud taget inte aktuellt att tillämpa på överträdelser utomlands. Å andra sidan kan den ökande samfärdseln mellan länderna aktualisera frågan om tillämpning av ett straffbud utomlands i fall som man inte har haft direkt anledning att förutse vid straffbudets tillkomst, då andra förhållanden rådde. De bestämmelser som tillhör den centrala straffrätten och som väsentligen är samlade i brottsbalken bygger i regel på kriminalpolitiska värderingar som har mera allmän giltighet. Man kan därför i allmänhet utgå från att tillämpningen av dessa straffbestämmelser inte är territoriellt begränsad.

Lösningen av särskilda problem, som kan uppkomma när det gäller att avgöra om territoriell beränsning råder i fråga om visst brott, har lämnats till rättstillämpningen. Avgörandet tillkommer således i sista hand domstolarna. Jag delar uppfattningen att denna ordning kan innebära vissa olägenheter. Givetvis vore det mera tillfredsställande, om säkra hållpunkter kunde lämnas för alla förekommade fall. Detta intresse bör uppenbarligen mera beaktas, när straffbestämmelser i framtiden utformas. Jag har redan tidigare haft anledning att uppmärksamma detta, och

några aktuella lagstiftningsärenden är direkt inriktade på spörsmålet. Särskilt inom trafikrätten har frågan om tillämpligheten av svensk lag fått allt större praktisk betydelse. Sedan en tid förberedes inom ramen för både det nordiska och det europeiska lagsamarbetet en lagstiftning som bl. a. syftar till att närmare precisera gränserna för vår trafikstraffrätt. Därvid är man inne på tanken att begränsa tillämpningen av denna del av vår specialstraffrätt till sådana fall då gärningen är straffbar även i det land där den begås.

Om svensk domstol äger döma över ett brott som har begåtts utomlands i enlighet med vad jag nu har sagt, är det därför inte givet att åtal för brottet skall väckas.

Först bör nämnas att svensk rätt upprätthåller den huvudprincipen att Kungl. Maj:ts förordnande kräves, innan åtal kan ske i det enskilda fallet. Föreskrifter härom finns i brottsbalken. Kungl. Maj:t kan delegera beslutanderätten till annan myndighet. I enlighet härmed har överlämnats åt riksåklagaren att besluta i viss omfattning. Men riksåklagaren skall hänskjuta frågan till Kungl. Maj:t, när anledning förekommer därtill. Genom åtalsprövningen finns möjligheter att vid behov begränsa den vidsträckta kompetens som tillerkännes svensk domstol. Den utomlands begångna gärningen kan vara av sådan art att det framstår som meningslöst eller direkt olämpligt att åtal väckes här. Gärningen kan vara sådan att straffrättsligt ingripande inte är påkallat från svensk synpunkt. Politiska överväganden eller processuella hänsyn kan föranleda att åtal inte bör ägas inför svensk domstol. Det kan slutligen saknas anledning att ingripa mot svensk medborgare, om gärningen är straffbar enligt svensk lag men tillåten enligt gärningsortens lag. På denna väg kan alltså hänsyn till den dubbla straffbarheten vinna beaktande.

Jag vill understryka att den åtals-

Svar på interpellation ang. straffbarheten i Sverige för utomlands företagna handlingar

prövning som jag nu har berört ej tager sikte på att fastställa att brott föreligger enligt svensk lag. Prövningen avser, om åtal för viss gärning kan anses påkallat och därför får ske. Denna åtalsprövning gäller för det stora flertalet fall.

Det principiella kravet på särskilt åtalsförordnande enligt brottsbalken har vissa undantag. Det viktigaste undantaget är att brott, som har förövats utomlands av svensk medborgare eller medborgare i annat nordiskt land mot svenskt intresse, får åtalas utan särskilt förordnande. Anmärkas må att vår gamla strafflag, som gällde från år 1865, hade motsvarande undantag från regeln om åtalsförordnande för brott av svensk medborgare. Nuvarande ordning har alltså gammal hävd.

Har åtalsprövningen enligt brottsbalken resulterat i åtalsförordnande, ankommer vidare åtgärder i åtalsfrågan på vederbörande åklagare. Han har även att besluta i de fall då sådan åtalsprövning ej fordras, således bl. a. då fråga är om brott av svensk mot svenskt intresse. Till grund för åklagarnas hela verksamhet ligger den s. k. legalitetsprincipen i svensk straffprocess. Denna innebär bl. a. att åklagare har en principiell skyldighet att tala å alla brott som hör under allmänt åtal. Detta sägs uttryckligen i rättegångsbalken. I överensstämmelse härmed fastslår rättegångsbalken också att förundersökning skall inledas så snart anledning förekommer att brott som hör under allmänt åtal har förövats.

Åklagarens allmänna åtalsplikt är emellertid underkastad inskränkningar. Inom vissa gränser har åklagarna en diskretionär prövningsrätt i åtalsfrågan. Detta motiveras bl. a. av att brottsbeskrivningar i åtskilliga fall måst utformas relativt allmänt, varför det kan inträffa att gärningar som i och för sig täcks av dessa beskrivningar framstår som så föga straffvärda att åtal bör kun-

na underlåtas. Huvudbestämmelserna i ämnet, som finns i rättegångsbalken, har ändrats i samband med brottsbalkens tillkomst. Genom ändringen har i första hand möjligheten att underlåta åtal i fråga om bötesbrotten vidgats. I detta sammanhang är av intresse att möjlighet har införts att underlåta åtal även för allvarligare brott, om det av särskilda skäl är uppenbart att påföljd ej fordras för att avhålla den misstänkte från vidare brottslighet och det ej heller eljest är påkallat att åtal väckes.

Sammanfattningsvis vill jag slutligen framhålla, att domstolarnas och åklagarnas uppgifter till sin natur är sådana att de många gånger ställs inför svåra och grannliga bedömanden. Detta gäller inom hela deras verksamhet för efterforskning och beivrande av brott. Åtal och dom är mycket allvarliga åtgärder såväl för den enskilde som för samhället. Till stöd för åtal och dom måste krävas tillförlitlig utredning. De rättsvårdande organen har därför lämnats befogenheter som gör det möjligt för dem att införskaffa sådan utredning. Det slutliga avgörandet om brott föreligger ankommer på domstolarna. Förfarandet hos domstolarna är omgärdat med regler för att man skall nå en fullständig utredning. Mot denna bakgrund bör reglerna om straffrättslig kompetens ses, vilka bygger på förutsättningen att domstol i sista hand har att avgöra om gärning, som har begåtts utomlands, är ett brott enligt svensk lag. I denna domstolarnas prövning ligger även bedömandet i frågan om brott av svensk medborgare har begåtts mot svenskt intresse. I debatten har gjorts gällande att detta bedömande borde lämnas till annan, företrädesvis regeringen. Ett skäl för detta skulle vara att åklagaren då kunde underlåta att vidtaga åtgärder för utredningen som rör den misstänkte. Till detta vill jag, förutom de principiella skälen mot att regeringen ges en sådan rätt, framhålla

Svar på interpellation ang. straffbarheten i Sverige för utomlands företagna handlingar

att även regeringen i regel skulle behöva utredning angående omständigheterna i det enskilda fallet som underlag för prövningen.

Att svårigheter kan föreligga att bedöma om en straffbestämmelse avser även gärningar begångna utomlands, är givetvis en olägenhet, som jag förut har sagt. Jag har också framhållit att dessa problem sammanhänger med den hastiga utveckling som har skett i samfärdseln mellan länderna och som har ändrat förutsättningarna vid straffbestämmelsernas tillkomst. Dessa svårigheter bör kunna nedbringas under det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Vidare anförde:

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för hans svar på min interpellation.

Bakgrunden till de frågor jag ställt är ju att de rättsregler som gäller för svenskar som vistas utomlands uppenbarligen inte är entydiga. Såvitt jag kan förstå instämmer justitieministern i den uppfattningen. När det gäller vissa brott, t. ex. mord, dråp och misshandel, är det helt klart att sådana gärningar är straffbara, även om de begås utomlands av svenskar. I vissa andra fall är det lika uppenbart att den svenska lagen, trots att den föreskriver straff, ändå inte kan vara tillämplig. I andra fall åter är det svårt att avgöra.

Det är självklart att denna oklarhet om vad som är straffbart och vad som inte är det är en allvarlig sak från rättssäkerhetssynpunkt. De nyligen aktuella s. k. abortresorna till Polen visade också på ett ganska brutalt sätt att detta problem ingalunda är helt teoretiskt.

Vissa kanske vill fördöma de 20 kvinnornas handlande. Jag vill för min del inte göra det. Men oavsett vilken upp-

fattning man har i den frågan kan det väl bara finnas en uppfattning när det gäller rättssäkerhetsaspekten. Det är inte tillfredsställande när svensk lag såsom i detta fall i stället för att ge medborgarna en klar vägledning får konsekvenser, som leder till svåra tragedier.

På sitt juridiskt något svala vis accepterar justitieministern att dessa förhållanden innebär »vissa olägenheter». Han anser också att man bör göra något åt saken när straffbestämmelser utformas i framtiden. Jag tolkar detta som att justitieministern vill svara ja på min första fråga. Det är alltså även enligt justitieministerns uppfattning både möjligt och önskvärt att ge svenska medborgare klarare vägledning om vilka handlingar, företagna utomlands och i full överensstämmelse med det främmande landets lagar, som är straffbara enligt svensk lag.

Som exempel på vad som görs nämner justitieministern, att man inom både det pågående nordiska och europeiska lagstiftningssamarbetet överväger åtgärder på trafiklagstiftningens område. Den tanke man där är inne på är att man skall begränsa kriminalisering enligt hemlandets lagar till sådana gärningar, som är straffbara också där de begås.

Jag skulle för min del vilja ifrågasätta om inte en sådan princip borde vara generell. Detta skulle i så fall innebära att en svensk medborgare enligt huvudregeln skulle kunna dömas för gärningar utomlands bara om gärningen också där var straffbar.

Den nuvarande principen innebär att man kriminaliserar alla gärningar i utlandet som inte är tillåtna enligt svensk lag, om de begås av en svensk, och därefter överlåter åt domstolar och åklagare att avgöra undantagen. Enligt den metod som jag vill rekommendera skulle man gå den motsatta vägen. Den svenska lagen skulle alltså från fall till

Svar på interpellation ang. straffbarheten i Sverige för utomlands företagna handlingar

fall beskriva vilka handlingar som trots att de är tillåtna enligt det främmande landets lag är straffbara i svensk lag. Med en sådan princip skulle man inte längre riskera att lagstiftningen så ofta som nu händer kommer i uppenbar strid med det allmänna rättsmedvetandet.

Ingen skulle exempelvis kunna förneka det rimliga i att man från en sådan huvudregel gör undantag, som ger Sverige möjlighet att beivra brott vilka är direkt riktade mot Sverige eller svensk myndighet, t. ex. spionage, skattefusk, falskmynteri eller mutande av svensk ämbetsman. Det skulle inte heller vara någon svårighet att precisera dessa undantag — den danska lagstiftningen kunde härvidlag tjäna som förebild.

Samtidigt skulle man komma bort från de minst sagt grönköpingsmässiga konsekvenserna av vår nuvarande lagstiftning, vilka t. ex. innebär att det faktiskt enligt svensk lag är förbjudet att köra på höger sida av vägen även i länder som har högertrafik. Brottsbalkens andra kapitel gör inte undantag för någon svensk lag eller förordning när den slår fast att svensk som begår brott utomlands skall dömas efter svensk lag.

Ingen svensk åklagare skulle väl komma på idén att utnyttja alla de möjligheter som han har att väcka åtal för alla de s. k. »brott» som svenskar begår under sina utlandsresor. Men åklagaren bör enligt min bestämda uppfattning då inte heller ha någon sådan möjlighet. Svenska lagar bör inte vara så utformade att de kan leda till åtal eller bestraffning av gärningar som ingen uppfattar som brott.

Att man ändå både i Sverige och i vissa andra länder generellt gått in för att tillämpa hemlandets lagar även utanför landets gränser hänger enligt vad som framgår av svaret ihop med gällande utlämningsregler. De flesta länder

vill inte utlämna sina egna medborgare för bestraffning i annat land för där begången gärning. För att folk inte skall kunna smita undan straff för brott, som är begångna utomlands, genom att ta sin tillflykt till hemlandet måste de alltså kunna straffas även där.

Denna princip är självfallet riktig. Men den skulle inte kringgås om man nöjde sig med att åtala sådant som är straffbart i båda länderna. Ett intresse för utlämning kan ju bara föreligga från ett lands sida, när någon brutit mot detta lands lagar.

Jag kan inte heller inse, att justitieministerns andra invändning mot det danska systemet innebär någon oöverkomlig svårighet. Vi bör, uttalar justitieministern, ha möjligheter att ingripa mot svenskar för handlingar som klart strider mot värderingar i vårt land. Han exemplifierar detta med att rasförföljelser kan vara tillåtna i andra länder men inte i Sverige. Men för detta exempel måste det vara ganska lätt att göra ett sådant undantag, som jag är på det klara med att man i vissa fall måste kunna göra från den huvudregel jag skisserat, allra helst när sådana handlingar ju också fördöms i flera internationella konventioner. I andra fall anser jag däremot att det är ganska tvivelaktigt om vi bör tvinga svenska medborgare att följa de moraliska värderingar som gäller i hemlandet även när de vistas utomlands. Hur skall vi för övrigt göra med dem som genom att följa ett främmande lands lagar handlar i uppenbar strid med politiska eller moraliska värderingar här hemma?

Det är möjligt att man inte heller med den lösning jag försökt skissera skulle nå någon hundra procentig klarhet om när en handling som är tillåten i gärningslandet kan straffas eller åtalas enligt våra lagar. Av detta skäl kunde man tänka sig att föreskriva, att en gärning som begåtts i ett annat land

Svar på interpellation ang. straffbarheten i Sverige för utomlands företagna handlingar

där den är tillåten men som kan bestraffas enligt svensk lag alltid skall prövas av Kungl. Maj:t.

En sådan åtalsprövning skulle naturligtvis också kunna tänkas som ett alternativ till den nya huvudregel som jag försökt skissera. Jag tror att även en sådan relativt liten förändring skulle innebära en förbättring i förhållande till läget i dag.

Brottsbalken, där de nuvarande reglerna om den svenska jurisdiktionens räckvidd finns, antogs här i riksdagen för ganska kort tid sedan. Jag var inte med då. Men jag är rädd för att jag, om jag varit med, inte skulle ha reagerat mot de bestämmelser som jag nu kritiserat. Konsekvenserna av dem har tydligen varit **mycket svåra** att förutse även för tränade jurister och de är givetvis än svårare att överblicka för en lekman.

Nu har emellertid ett aktuellt fall ställt dessa konsekvenser i blixtbelysning. Den allmänna opinionen har tagit sig uttryck i kraftig kritik mot dem som haft till uppgift att tolka lagarna. Den kritiken har i stora delar varit naturlig. Men den får inte leda till att de lagstiftande myndigheterna — regering och riksdag — känner sig befriade från ansvar. Den naturliga följderna av att justitieministern medger att lagen är oklar och att den går att göra klarare måste bli en allmän översyn av de aktuella bestämmelserna. Jag har här försökt antyda två lösningar. Men givetvis kan det finnas andra som är bättre. Det viktiga är att klara regler framkommer och att dessa överensstämmer med det allmänna rättsmedvetandet.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag vill endast på en punkt kommentera herr Ullstens anförande — det gäller frågan om man skulle införa den dubbla straffbarheten

som huvudprincip. Gör man det begränsas ju möjligheterna att döma i Sverige över brott begångna utomlands. Den begränsningen skulle vi då inte själva disponera över, ty den skulle bli beroende av kriminaliseringen i det enskilda fallet i gärningslandet.

Jag nämnde förut att vi i vissa fall inte skulle kunna straffa en svensk för våldshandlingar och förföljelser som till äventyrs accepteras i en främmande stat. Men man behöver inte stanna vid det exemplet. Ett mera närliggande fall är kanske att en svensk begår ett brott utom riket som vi anser vara ett klart förmögenhetsbrott. Skillnader råder i uppfattningen mellan de olika länderna på detta område. Den anglosaxiska rätten har exempelvis brottsbeskrivningar som skiljer sig avsevärt från de svenska. Det kan inte utslutas att vi i ett förskingringsfall skulle bli tvungna att avstå från att ingripa mot en svensk som bor i Sverige. Särskilt otillfredsställande skulle det bli om hans åtgärder riktar sig mot en annan svensk.

Den dubbla straffbarheten som princip innebär att man allmänt för in kravet på straffbarhet enligt den utländska lagen för att vi skall anse gärningen vara ett brott enligt svensk lag. Ett särskilt problem uppkommer med denna ordning, eftersom det kan vara svårt att avgöra var brottet blivit begånget i det enskilda fallet — om det har skett inom riket eller i den eller den främmande staten. Det kan vara aktuellt särskilt när det gäller förmögenhetsbrott. Sådana problem kan givetvis uppkomma redan enligt vårt nuvarande system — frekvensen måste dock bli större om man ändrar dessa grundprinciper. Andra exempel är valutabrott.

Det står alltså klart, att om man upprätthåller den dubbla straffbarheten som princip måste vidsträckta undantag göras. Annars skulle vi nå resultat

Svar på interpellation ang. straffbarheten i Sverige för utomlands företagna handlingar

som enligt vår rättsuppfattning är stötande.

Jag har också överlagt om denna princip med rättslärda, och de avråder bestämt från att vi skulle frångå den princip som gällt i Sverige i hundra år, två månader och fem dagar. Man har sagt att utvecklingen internationellt mer och mer går mot att den väg beträds som vi i Sverige slog in på för — som sagt — hundra år sedan.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag vill betona, för att inte justitieministern och andra eventuellt skall missuppfatta saken, att denna idé att man skulle nöja sig med att straffa i Sverige för gärningar begångna i utlandet, endast när de även där är straffbara, inte är resultat av mina egna små funderingar. Jag har försökt att så gott jag kunnat läsa den danska lagstiftningen. Där har man, såvitt jag förstår, infört just denna princip, och jag har inte hört sägas att det skulle vara omöjligt att tillämpa den eller att den skulle på något sätt leda till orimliga konsekvenser.

Justitieministern nämner ytterligare några undantag. Jag var helt på det klara med att även andra undantag än dem justitieministern nämnde i sitt svar behöver göras från en sådan här huvudregel. Det förefaller emellertid uppenbart att ganska få fall kan bli aktuella, där man skulle behöva straffa enligt svensk lag för brott som begås i utlandet. Det måste, såvitt jag förstår, vara enklare och framför allt ur rättssäkerhetssynpunkt mera acceptabelt att man i svensk lagstiftning anger de undantag som behöver göras från huvudregeln, än att som nu låta medborgarna sväva i uppenbar okunighet om vilka regler som egentligen gäller. Det är förresten inte bara medborgarna i gemen som svävar i okunighet om konsekvenserna av den nuvarande svenska lagstiftningen. Oklar-

heten tycks vara väl utbredd även bland de rättsvårdande instanserna och bland lärda juristprofessorer.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till lagutskott propositionen nr 27, med förslag till lag om lagrådet m. m.; och

till bevillningsutskottet propositionen nr 30, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

§ 4

Föredrogs den av herr Eriksson i Bäckmora vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående uppförande av småhus och invalidbostäder utanför byggnadskvoten.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Till bordläggning anmäldes konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av motioner om viss förstärkning av justitieombudsmanämbetet, och

nr 7, i anledning av motioner om kontroll av taxeringsmyndigheterna genom riksdagens justitieombudsman;

statsutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kostnader för deltagande i FN:s fredsstyrka på Cypern;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 3, i anledning av väckta motioner angående avsättningen av medel å skogskonto samt dispositionen av medel, som insatts å sådant konto, m. m.,

nr 4, i anledning av väckta motioner angående rätten till avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd i vissa fall,

nr 5, i anledning av väckta motioner om rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning inom familjebolag till pension, och

nr 6, i anledning av väckta motioner om rätt till avdrag för kostnader för täckdickningsanläggningar och skogsvägar, m. m.;

bankoutskottets utlåtande nr 5, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av lagen den 6 juni 1925 (nr 179) om ersättning till polisman för skada å kläder, m. m.,

nr 5, i anledning av väckt motion om sänkning av myndighetsåldern,

nr 6, i anledning av dels väckta motioner angående kompetenskraven för överförmyndare, m. m., dels ock väckta motioner angående arvoden till förmyndare och överförmyndare,

nr 7, i anledning av väckta motioner om skydd för dödsbodelägares m. fl. medel,

nr 8, i anledning av väckta motioner angående straffpåföljden vid vårdslös deklARATION, och

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 77 § militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472);

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av väckt motion om ersättning från allmän försäkringskassa för kostnader för globulinsprutor,

nr 12, i anledning av väckta motioner om förbättring av folkpensionärernas ställning inom sjukförsäkringen,

nr 13, i anledning av väckta motioner om ersättning från allmän försäkringskassa för resa vid viss vård och behandling,

nr 14, i anledning av väckta motioner angående reseersättningen enligt sjukreseförordningen,

nr 15, i anledning av väckta motioner angående kommunernas kostnader för reservanordningar för kommunalteknisk verksamhet, och

nr 16, i anledning av väckta motioner om översyn av reglerna rörande folkpension till vissa änkor;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot mörkerolyckor, och

nr 7, i anledning av väckt motion angående körkortsproven; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckta motioner angående behovet av ett internationellt språk,

nr 2, i anledning av väckt motion om samordning av de statliga organens insatser,

nr 3, i anledning av väckta motioner om utredning rörande uthyrning av maskiner och redskap, samt

nr 4, i anledning av väckt motion om förbättring av legitimationshandlingar.

§ 6

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 69, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om behörighet att utöva veterinäryrket m. m. jämte i ämnet väckt motion.

§ 7

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 33, angående anslag för budgetåret 1965/66 till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m.,

nr 34, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1965/66,

nr 36, med förslag till lag angående ändrad lydelse av övergångsbestäm-

melserna till lagen den 31 maj 1963 (nr 268) om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete, och

nr 37, angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1965/66.

Dessa propositioner bordlades.

§ 8

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts tre enkla frågor, nämligen av:

herr *Westberg*, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående tidpunkten för fördelning av byggnadskvoten,

herr *Larsson* i Borrbby, till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående den statliga kreditgarantien för förvärv av jordbruksfastighet, och

herr *Mundebo*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående höjning av de familjerättsliga underhållsbidragen.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.31.

In fidem
Sune K. Johansson